

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΣΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ

ΕΠΙΒΛΕΨΗ: ΣΗΜΙΤΗ ΜΑΡΙΑΝΑ

ΕΚΠΟΝΗΣΗ :ΤΣΑΓΚΑΡΗ ΜΑΡΙΑΝΘΗ ΑΜ ΜΘ 05035

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

2.ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ &ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.1.Πολιτισμός

2.2.Πολιτιστική Διπλωματία

2.3. Δημόσια Διπλωματία

2.4.Ήπια Ισχύς

3.Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ UNESCO ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΕ.

3.1 UNESCO

3.2.ΗΠΑ

3.3.ΕΕ

3.4.CASE STUDY: ΕΥΡΩΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

4. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

5. Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ

6. ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

8.1. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

8.2.ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΥ, ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ANNA LINDH, ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

8.3. MEXICO CITY DECLARATION ON CULTURAL ON CULTURAL POLICIES, MEXICO CITY, 26/7/-6/8/1982.

8.4. DRAFT UNESCO DECLARATION ON CULTURAL DIVERSITY. GENERAL CONFERENCE, PARIS 2001.

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 1993 ο Σάμιουελ Χάντιγκτον θα γράψει το άρθρο «Η Σύγκρουση των πολιτισμών», το οποίο θα αποτελέσει τον προπομπό του ομότιτλου βιβλίου του, το οποίο δημοσιεύτηκε το 1998. Ένα βιβλίο με ένθερμους υποστηρικτές, αλλά και ένθερμους κατακριτές. Με αφορμή το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αλλά και την έξαρση του Ισλαμικού φονταμενταλισμού που έχει παρατηρηθεί τα τελευταία χρόνια, πολλοί έχουν σπεύσει (δημοσιογράφοι, ακαδημαϊκοί, διεθνολόγοι κ.ά) να ασπαστούν την άποψή του και να προβούν σε δηλώσεις, όπως «τελικά βρισκόμαστε μπροστά σε μία σύγκρουση των πολιτισμών». Τέτοιου είδους διατυπώσεις είναι αδόκιμες, ειδικά όταν γίνονται από ανθρώπους που έχουν μία σχετική απήχηση, παγκοσμίως, και δη όταν διατυπώνονται σε περιόδους κρίσης. Τείνουν δε να παγιώσουν την αντίληψη πως η σύγκρουση των πολιτισμών είναι κάτι το δεδομένο και το αναπόφευκτο με έναν τόσο ντετερμινιστικό τρόπο, που καθιστούν ατελέσφορες τις όποιες προσπάθειες για τη δημιουργία ενός γεφυρώματος επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων πολιτισμών.¹

Αναμφισβήτητα τα τελευταία χρόνια έχουν ανακύψει διάφορα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα, τόσο στο εσωτερικό των κρατών, όσο και σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του σημερινού διεθνούς συστήματος το οποίο έχει ενισχυθεί και από την παγκοσμιοποίηση, είναι η πολιτιστική ανομοιογένεια, η οποία έχει αρχίσει να παρατηρείται σε πολλά κράτη. Παλαιότερα, η κυριαρχία ενός έθνους-κράτους εμπεριείχε το στοιχείο της ομοιογένειας. Πλέον, λόγω κυρίως των επιπτώσεων και των αλλαγών που έχει επιφέρει το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, συμβάλλοντας στη διαρκή μετακίνηση προσώπων υπό διάφορες μορφές και για διάφορους λόγους (από τον τουρισμό μέχρι τις σπουδές και την αναζήτηση εργασίας), έχουν ανακύψει πολυπολιτισμικές κοινωνίες, οι οποίες εμπεριέχουν διάφορες πολιτισμικές και φυλετικές ομάδες, με όλα όσα αυτό συνεπάγεται. Άρα, βλέπουμε εκ πρώτης όψεως ένα σημαντικό ζήτημα το οποίο ανακύπτει εντός του έθνους-κράτους. Η μεταναστευτική πολιτική που καλούνται να υιοθετήσουν κάποια κράτη, ειδικά όσον αφορά μετανάστες ή μειονότητες με διαφορετικές θρησκείες, καθώς και η έντονη αντιπαράθεση

¹ Βλ. Βενιζέλος Ευάγγελος, Για έναν πολιτισμό των πολιτισμών, σελ 7, 30-31.

Ανατολής-Δύσης έχουν καταστήσει το διαπολιτισμικό διάλογο πιο επιτακτικό από ποτέ, ενώ έχουν αναγάγει παράλληλα την πολιτιστική διπλωματία σε ένα ουσιαστικό εργαλείο της πολιτικής και των διεθνών σχέσεων.

Πολλοί σπεύδουν να συνδέσουν την αναγκαιότητα του διαπολιτισμικού διαλόγου με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και αναλώνουν τη σπουδαιότητα του σε ένα διάλογο μεταξύ Ανατολής-Δύσης, Χριστιανισμού και Ισλάμ, αγνοώντας έτσι τη συμβολή του στην πρόληψη μελλοντικών συγκρούσεων, αλλά και στη θέσπιση μίας παγκόσμιας συνεργασίας (η οποία ξεκινώντας από διμερές επίπεδο, μπορεί να συνεχιστεί σε περιφερειακό και παγκόσμιο), προκειμένου να αντιμετωπίσει διάφορα ζωτικά διεθνή ζητήματα (π.χ. ζητήματα ανάπτυξης, ασφάλειας κ.α.). Το ζητούμενο, όπως πολύ εύστοχα επισημαίνει ο καθηγητής του Cambridge Geoffrey Edwards, είναι πως η διεθνής κοινότητα καλείται να διεξάγει έναν πόλεμο, όχι απλά ενάντια στην τρομοκρατία, αλλά ως προς την εφαρμογή της παγκόσμιας διακυβέρνησης και ως προς τη διαφύλαξη και την αναπροσαρμογή των οικουμενικών αξιών, κατά τον 21^ο αιώνα.²

Η πολυμορφία, ο πλουραλισμός κι εν προκειμένω ο πολιτιστικός πλουραλισμός, η πολυπολιτισμικότητα και η παγκοσμιοποίηση αποτελούν χαρακτηριστικά του σημερινού διεθνούς συστήματος. Το ζητούμενο είναι, κατά πόσον μπορεί να υπάρξει η ενότητα μέσα στην πολυφωνία, ιδιαίτερα εάν αναλογιστεί κανείς την ταχύτατη πλέον πολιτισμική διάχυση αλλά και τις πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις, οι οποίες σήμερα καθίστανται πιο αισθητές από ποτέ. Κι εδώ ακριβώς είναι πολλαπλά τα ζητήματα τα οποία ανακύπτουν. Νεωτερισμός ή παράδοση; Ατομισμός ή συλλογικότητα; Ποια είναι τα υπέρ και ποια τα κατά της παγκοσμιοποίησης όσον αφορά τον πολιτισμό; Πως διαμορφώνονται, εξελίσσονται και προφυλάσσονται στον 21^ο αιώνα οι ταυτότητες;

Πολλοί αντιλαμβάνονται τον πολιτισμό και κατ' επέκταση την πολιτιστική διπλωματία, ως ένα εξαγωγίμο προϊόν, το οποίο αφορά είτε τις τέχνες, είτε την

² Edwards Geoffrey , Multiculturalism and EU Foreign Policy: Mixing messengers and Messages, Κείμενα Ανάλυσης από το Συνέδριο του ΕΚΕμ στην Αθήνα με θέμα Federalizing the EU: Why do it ? (18-20 /5/2007), http://www.ekem.gr/policy_analysis/511/praktika_triimeroy_diethnoys_synedrioy_federalizing_the_eu_why_do_it

πολιτιστική κληρονομιά, είτε ακόμη την προβολή των ανωτέρω, προκειμένου να προβληθεί τουριστικά μία χώρα. (Δίνουν κυρίως βάση στον τεχνικό πολιτισμό και στην έννοια πολιτιστικός).

Όμως η έννοια του πολιτισμού εμπεριέχει πολύ περισσότερες έννοιες κι αξίες και αντικατοπτρίζει πολύ πιο ουσιαστικά ζητήματα τα οποία αφορούν νοοτροπίες και συμπεριφορές ενός ατόμου ή ενός έθνους καθώς και τις πολιτικές επιλογές ενός κράτους. Επομένως, επηρεάζει τόσο τις ανθρώπινες σχέσεις όσο και τις διακρατικές. Εμπεριέχει τη γλωσσική, τη θρησκευτική και την εθνική συνείδηση-ταυτότητα, τη μεταχείριση και την αντιμετώπιση του μετανάστη, του «άλλου», του «ξένου», το σεβασμό στην παράδοση, την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα, το σεβασμό στη δημοκρατία και τους θεσμούς της, το σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, προς το περιβάλλον, την προστασία του δικαιώματος στη διαφορά!

Όλα αυτά υπερθεματίζουν την απίστευτη δυναμική την οποία κατέχει ο πολιτισμός. Γι αυτό και εμφανίζει δύο εκ διαμέτρου αντίθετα και καθοριστικά στοιχεία. Από τη μία διαφοροποιεί και από την άλλη ενοποιεί. Συνεπώς, μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά ως αίτιο συγκρούσεων ή ως αίτιο ειρηνικής συνύπαρξης. Όλα όσα προαναφέραμε έχουν ωθήσει πολλούς να κάνουν λόγο για «επιστροφή του πολιτισμού στις διεθνείς σχέσεις», θεωρώντας πως η πολιτιστική διπλωματία δύναται να παρέμβει και να συμπληρώσει τους στόχους της πολιτικής σχεδίασης των κρατών, γεγονός που καταδεικνύει πως έχει αρχίσει να γίνει αντιληπτή αυτή η δυαδική ταυτότητα του πολιτισμού.³

Η εν λόγω εργασία αποσκοπεί καταρχήν σε μία προσεκτική μελέτη των κυριότερων πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων που άπτονται του πολιτισμού και στη διεξοδική παρουσίαση κι ανάλυση των κυριότερων συζητήσεων που έχουν ανακύψει γύρω από αυτά. Όπως έχει γίνει ήδη αντιληπτό, χωρίς να υποτιμώνται οι τέχνες, τα εκπαιδευτικά και μορφωτικά προγράμματα, θα ασχοληθούμε με την ευρύτερη έννοια του όρου πολιτισμός. Κι αυτό, γιατί όπως όλα δείχνουν, στον 21^ο αιώνα, δεν μπορεί πλέον να αντιμετωπίζεται ο πολιτισμός απλά υπό το πρίσμα των τεχνών και της εκπαίδευσης. Στην παρούσα εργασία, αρχικά, γίνεται μία προσπάθεια

³ Βλ. Ανδρεάδης Γιάγκος, Ο πολιτισμός και οι Διεθνείς Σχέσεις, Το Βήμα 30.03.1997

εννοιολογικής προσέγγισης της έννοιας του πολιτισμού (υπό την ευρεία έννοια), αλλά και ορισμένα βασικά στοιχεία της Πολιτιστικής Διπλωματίας. Πέραν της Πολιτιστικής Διπλωματίας, κρίνεται αναγκαία η διασαφήνιση των όρων της Δημόσιας Διπλωματίας και της Ήπιας Ισχύος. Ακολουθεί η διαχρονική εξέταση του έργου της UNESCO, εφόσον αποτελεί τον κατεξοχήν αρμόδιο για θέματα πολιτισμού Διεθνή Οργανισμό. Στη συνέχεια, εξετάζονται σε θεωρητικό αλλά και πρακτικό επίπεδο, η πολιτιστική πολιτική που έχει ακολουθηθεί διαχρονικά από τις ΗΠΑ και την ΕΕ, κυρίως στην εφαρμογή του πολιτισμού στην εξωτερική πολιτική και τις διεθνείς τους σχέσεις. Ως Case Study, ακολουθεί η περίπτωση της Ευρωμεσογειακής Εταιρικής Σχέσης και πιο συγκεκριμένα στον πολιτισμικό τομέα. Αποδεχόμενοι πως η παγκόσμια κοινωνία επηρεάζεται από τις τάσεις της παγκοσμιοποίησης, θα εστιάσουμε με προσοχή στις συζητήσεις γύρω από τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στον πολιτισμό. Ένα άλλο από τα ζητήματα που θα μας απασχολήσουν, είναι κατά πόσο υπάρχει ή όχι μία σύγκρουση πολιτισμών, τη μελλοντική της προοπτική και πως θα μπορούσε αυτή να αποφευχθεί. Βασικός σκοπός της εργασίας είναι να καταδείξουμε τη δυναμική του πολιτισμού και την αναμφισβήτητη συμβολή της πολιτιστικής διπλωματίας στην ανάπτυξη αλλά και στη βελτίωση των διακρατικών σχέσεων.

2.ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ- ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ . ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.1 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Προκειμένου να δώσουμε την ακριβέστερη έννοια του πολιτισμού, θα χρησιμοποιήσουμε τον ορισμό που υιοθέτησε η ΟΥΝΕΣΚΟ , κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Σύσκεψης Πολιτιστικής Πολιτικής το 1982, στο Μεξικό.

«Ο πολιτισμός αποτελείται από ένα ολόκληρο σύμπλεγμα πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν μία κοινωνία ή μία κοινωνική ομάδα. Δεν περιλαμβάνει μόνο τις τέχνες και τα γράμματα, αλλά και τους τρόπους ζωής , τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου, συστήματα αξιών και πεποιθήσεις».

Από γλωσσικής άποψης, η ετυμολογία της λέξης πολιτισμός, δίνεται ως εξής⁴
Πολιτισμός 1. Το σύνολο κοινωνικών και πολιτικών επιτευγμάτων κοινωνικού συνόλου 2. Το σύνολο των υλικών και πνευματικών προϊόντων της δράσης ενός συνόλου ανθρώπων (κοινωνικού, εθνικού, θρησκευτικού, κ.τ.λ.) σε ορισμένη ή μη εποχή κι ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του, όπως εκφράζεται μέσα από αυτά.

Εκτός από τον ορισμό, υπάρχει και η διάκριση σε τεχνικό πολιτισμό (civilization) και στον πολιτισμό ως καλλιέργεια (culture).⁵ Στην 1^η περίπτωση, αποτελεί ένα προϊόν εξέλιξης της ανθρωπότητας, το οποίο αποτελεί οικουμενικό αγαθό και στη δεύτερη ατομική ή συλλογική ταυτότητα.⁶ Αντίστοιχη είναι η διάκριση ανάμεσα στους όρους πολιτισμικός και πολιτιστικός . Υπό την έννοια πολιτισμικός, νοείται ο πολιτισμός ως πνευματική καλλιέργεια, ενώ υπό την έννοια πολιτιστικός, νοείται το σύνολο των πολιτιστικών δραστηριοτήτων.⁷ Η έννοια των όρων

⁴ Βλ. Μπαμπινιώτη Γ., Λεξικό της Νέας Ελληνικής, Β΄ Έκδοση , Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 2002.

⁵ Idem.Βλ ακόμη Βενιζέλου Ευάγγελου Για Έναν Πολιτισμό των Πολιτισμών, Ελληνικότητα και Οικουμενικότητα, 2^η έκδοση, εκδόσεις Καστανιώτη , Αθήνα 2002, σελ. 24.

⁶ Idem.

⁷ Σύμφωνα με το Γ. Μπαμπινιώτη, « .Στη σύγχρονη γλωσσική επικοινωνία παρουσιάζεται συχνά η ανάγκη να γίνεται (...) αναφορά στη λεπτή διαφορά που χωρίζει τον πολιτισμό ως πνευματικό μέγεθος, ως εθνική ιδιοπροσωπία, ως αφηρημένη έννοια, από τον πολιτισμό ως σύνολο εκφάνσεων και δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στο να ικανοποιήσουν πνευματικές ή καλλιτεχνικές αναζητήσεις , να αναπτύξουν ανάλογα ενδιαφέροντα, να προσφέρουν πολιτισμό ως πράξη.Για να επιτευχθεί αυτή η

πολιτισμικός και cultural είναι ευρύτερη της έννοιας του όρου πολιτιστικός, καθώς εμπεριέχουν πληρέστερα το ευρύ φάσμα της έννοιας του πολιτισμού.

Η έννοια του πολιτισμού που θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία, είναι η πολιτισμική (cultural), εφόσον αποτυπώνουν ακριβέστερα την έννοια του πολιτισμού που επηρεάζει το σύνολο της ζωής των ανθρώπων, τις αντιλήψεις τις οποίες μας διέπουν αλλά και την έννοια της ατομικής και συλλογικής μας ταυτότητας, όπως αυτή προσδιορίζεται από τον καθένα μας ξεχωριστά

2.2 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ⁸

Οι κοινωνικές, πολιτικές και τεχνολογικές αλλαγές που έχει επιφέρει ο 21^{ος} αιώνας, δε θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστο τον κλάδο της διπλωματίας. Η κλασσική διπλωματία έχει πλέον εμπλουτιστεί με νέες αρμοδιότητες, ενώ έχουν αναδυθεί νέες διπλωματικές πρακτικές, οι οποίες επιτάσσουν την αναδιαμόρφωση και την αναπροσαρμογή της εξωτερικής πολιτικής και δη της διπλωματίας των κρατών στα νέα δεδομένα.⁹ Η εμφάνιση και η εξάπλωση των ΜΚΟ, η συσπείρωση που φαίνεται να παρουσιάζει η διεθνής κοινωνία των πολιτών, η αυξανόμενη διάτρηση των συνόρων μέσω της ταχύτατης πλέον διάδοσης της εικόνας, της πληροφορίας και των ιδεών σε συνάρτηση πάντα με την τεχνολογική εξέλιξη, έχουν συμβάλλει σε μία ευρύτερη διαδικασία αλλαγής στην διπλωματική πρακτική. Η κλασσική διπλωματία χαρακτηριζόταν από μυστικότητα και από την ανάμιξη αμιγώς κρατικών παραγόντων. Πλέον, οι νέες διπλωματικές πρακτικές εμπλέκουν σε μεγάλο βαθμό μη κρατικούς παράγοντες, γεγονός το οποίο συμβάλλει σε μία εν δυνάμει συμμετοχή των πολιτών στη διπλωματία. Οι νέες αυτές πρακτικές έχουν αρχίσει να υιοθετούνται από μεγάλο αριθμό κρατών, με τη δημόσια διπλωματία να κατέχει εξέχουσα θέση. Ένα βασικό ζήτημα, το οποίο θα πρέπει να διευκρινίσουμε, είναι η λανθασμένη ταύτιση των όρων δημόσια διπλωματία, πολιτιστική διπλωματία, ήπια ισχύς. Η δημόσια διπλωματία πραγματώνεται σε ένα ευρύτερο πεδίο δράσης, το οποίο

διαφοροποίηση, υπάρχει η τάση να γίνεται διάκριση ανάμεσα στα επίθετα πολιτιστικός και πολιτισμικός....»

⁸ Παρόλο που δηλώνεται πως εξετάζουμε τον πολιτισμό υπό την ευρεία του έννοια και ο όρος τον οποίο θα έπρεπε να χρησιμοποιήσουμε, είναι ο όρος «πολιτισμική διπλωματία», χρησιμοποιείται ο όρος «πολιτιστική», λόγω του ότι είναι ο επικρατέστερος.

⁹ Βλ. Melissen Jan, *The New Public Diplomacy – Soft Power in International Relations*, Introduction & Part I – The New environment, p. 3-25, Palgrave Macmillan, NY 2005 Bound Kirsten, Briggs Rachel, Halden John, Jones Samuel, *Cultural Diplomacy*, p.24-26, demos London 2007.

εμπεριέχει και την πολιτιστική διπλωματία. Τα μεταξύ τους όρια είναι ρευστά καθώς σε μεγάλο βαθμό ο σκοπός και τα μέσα διεξαγωγής τους συγκλίνουν. Η ειδοποιός διαφορά είναι ο τρόπος διαχείρισής τους. Η πολιτιστική διπλωματία αποσκοπεί στη δημιουργία ενός κλίματος αμοιβαίας κατανόησης και εμπιστοσύνης, τα οποία θα επιφέρουν μακροπρόθεσμα αποτελέσματα, μέσω των σταθερών σχέσεων που θα δημιουργηθούν μεταξύ των κρατών και των πολιτών τους.¹⁰ Η δημόσια διπλωματία εμπεριέχει για πολλούς και το στοιχείο της προπαγάνδας, ενώ έχει και πιο διευρυμένες αρμοδιότητες, όπως είναι η εφαρμογή και η διαχείριση ενός πληροφοριακού συστήματος. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι ο δέκτης. Όπως αναλύουμε παρακάτω, η δημόσια διπλωματία αποσκοπεί κυρίως στη διαμόρφωση της θετικής κοινής γνώμης κυρίως σε μη κρατικούς φορείς, ενώ η πολιτιστική διπλωματία απευθύνεται και σε κρατικούς φορείς. Επίσης, ο όρος πολιτιστική διπλωματία μπορεί να έπεται εννοιολογικά και ερευνητικά του όρου δημόσια διπλωματία, όμως χρονικά προηγείται, υπό την έννοια ότι προϋπήρχε ως πρακτική,¹¹ πολύ πριν την εμφάνιση της δημόσιας διπλωματίας. Εντούτοις, οι κοινωνικοπολιτικές και τεχνολογικές αλλαγές που έχουν επέλθει, απαιτούν την αναδιάρθρωση της δημόσιας διπλωματίας και της προσαρμογής της σε αυτές, εισάγοντας ως επιπρόσθετο στόχο της την αμοιβαία κατανόηση των λαών και την οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ τους, καθιστώντας έτσι τα μεταξύ τους όρια ακόμη πιο δυσδιάκριτα.¹² Όσον αφορά τον επίσης νεοφανή όρο της ήπιας ισχύος, η ισχύς αποτελεί μία γενική έννοια και η πολιτιστική διπλωματία δε θα πρέπει να ταυτίζεται με αυτή. Η πολιτιστική διπλωματία, αποτελεί το μέσο για την απόκτηση και την αξιοποίηση της ήπιας ισχύος.

¹⁰ Idem.

¹¹ Όσον αφορά τη χρονική αφετηρία της εφαρμογής της πολιτιστικής πολιτικής οι απόψεις διίστανται. Για τους περισσότερους ερευνητές, θα πρέπει να αναζητηθεί στη Γαλλία, το 1883, ενώ για κάποιους άλλους, ακόμη παλαιότερα στην εποχή των βασιλέων Λουδοβίκου ΙΓ και ΙΔ. Η Ζωή Κοσμίδου, τάσσεται υπέρ της άποψης πως η πολιτιστική διπλωματία εφαρμόζεται από τότε που εφαρμόζονται και οι διεθνείς σχέσεις, δίνοντας ως παράδειγμα την εποχή των περσικών πολέμων, κατά την οποία οι Έλληνες και Πέρσες χρησιμοποιούσαν τον πολιτισμό ως στρατηγικό εργαλείο στις πολεμικές τους επιχειρήσεις, ενώ η ρωμαϊκή αυτοκρατορία, πέραν της γεωγραφικής της επέκτασης, επεδίωκε και τη δημιουργία πολιτιστικών δεσμών μεταξύ διαφορετικών εθνικοτήτων (σελ. 81).

¹² Melissen Jan, *The New Public Diplomacy*...p 21-23.

Πολιτιστική Διπλωματία¹³

Πολιτιστική διπλωματία είναι η συστηματική και ιεραρχημένη χρήση του πολιτισμού μιας χώρας κατά την άσκηση της εξωτερικής του πολιτικής. Πιο αναλυτικά, ως πολιτιστική διπλωματία θα μπορούσαμε να ορίσουμε την ανταλλαγή ιδεών, πληροφοριών, τέχνης και άλλων πτυχών του πολιτισμού, ανάμεσα στα έθνη και τους πολίτες τους, προκειμένου να επιτευχθεί η μεταξύ τους κατανόηση. Η άσκηση της πολιτιστικής διπλωματίας αποσκοπεί στην προβολή των πολιτιστικών αξιών και επιτευγμάτων της χώρας που την ασκεί στο εξωτερικό, τη βελτίωση της εικόνας της, τη σύσφιξη των σχέσεων της με άλλους λαούς, και τη δημιουργία ενός κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατανόησης. Η επιτυχής άσκηση της πολιτιστικής διπλωματίας επιβάλλει τη μελέτη και την προσέγγιση των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων του συνόλου στο οποίο απευθύνεται. Η καλή πρόθεση όλων των μερών, δε συνεπάγεται και την αμοιβαία αποδοχή κοινών πολιτιστικών προτύπων και αξιών. Δε θα πρέπει να ερμηνεύεται εθνοκεντρικά, ούτε να κινείται πάντα στα ίδια πλαίσια. Κάθε φορά που θα απευθύνεται από τον πομπό στον δέκτη, θα πρέπει να λαμβάνεται εκ νέου υπόψη η πολιτιστική φυσιογνωμία του εκάστοτε δέκτη.¹⁴ Ένα άλλο σημείο το οποίο είναι καθοριστικό για την επιτυχή και παραγωγική άσκηση της πολιτιστικής διπλωματίας, είναι πως δε θα πρέπει να είναι μονοδιευθυνόμενη, από τον πομπό προς το δέκτη, αλλά διαδραστική και αμφίδρομη (όταν πρόκειται για διμερή) ή πολυδιευθυνόμενη (όταν πρόκειται για πολυμερή).¹⁵ Ως επί το πλείστον, η πολιτιστική διπλωματία ασκείται από το κράτος και από τους αρμόδιους φορείς που έχουν οριστεί από αυτό. Πιο συγκεκριμένα, αρμόδιοι για το σχεδιασμό της πολιτιστικής διπλωματίας είναι κατά κύριο λόγο οι κυβερνήσεις και τα Υπουργεία Εξωτερικών, Πολιτισμού και Παιδείας, ανάλογα πάντα με τη θεσμική διάρθρωση κάθε κράτους. Εκτελεστικά όργανα της πολιτιστικής διπλωματίας είναι ως επί το πλείστον οι διοικητικοί και διπλωματικοί υπάλληλοι του Υπουργείου Εξωτερικών κάθε κράτους. Όμως, σημαντική είναι πλέον και η συμβολή του ιδιωτικού τομέα,

¹³ Η διατύπωση του όρου, αποτελεί σύνθεση των κυριότερων απόψεων και όρων από τις εξής πηγές :
1) Κοσμίδου Ζωή, Ο Πολιτισμός ως επικοινωνιακό μέσο βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία, σελ. 77-86, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Παν/μιο, Αθήνα 2000,
2) Τζουμάκα Ελένη, Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές, σελ. 111-113, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2005, 3) Χριστογιάννης Γεώργιος, Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία, σελ. 105, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2002, 4) Cultural Diplomacy: Recommendations & Research, Center for Arts & Diplomacy, p.2.

¹⁴ Βλ. Schneider Cynthia, Diplomacy that Works: Best Practices in Cultural Diplomacy, p. 4-6, Center for Arts & Diplomacy, 2003- Cultural Researches

¹⁵ Βλ. Πρόλογο Γιάγκου Ανδρεάδη, στο Τζουμάκα Ελένη, Πολιτιστική Διπλωματία...όπως παραπάνω, σελ. 20

ειδικά όταν βρίσκεται σε ισορροπία και σε στενή συνεργασία με τους κρατικούς φορείς, ενώ ως ενδιαμέσος φορέας της υλοποίησης των πολιτιστικών προγραμμάτων, λειτουργούν τα Ιδρύματα και τα Ινστιτούτα, τα οποία εποπτεύονται και χρηματοδοτούνται σε σημαντικό βαθμό από το κράτος.¹⁶

Από τις χώρες με την πιο πλούσια δράση στον τομέα της πολιτιστικής διπλωματίας είναι η Γαλλία, η οποία αποτελεί πρότυπο εξ αιτίας της διοικητικής της οργάνωσης στον τομέα του πολιτισμού, αλλά και της πρωτοκαθεδρίας που κατέχει στην αντίληψη της διάδοσης του πολιτισμού και της διαπολιτισμικής συνεργασίας γενικότερα. Η πρώτη οργανωμένη κίνηση πολιτιστική διπλωματίας, παρατηρείται στη Γαλλία το 1883, όταν ξεκίνησε η δραστηριότητα της Alliance Francaise, η οποία εξακολουθεί να δραστηριοποιείται μέχρι σήμερα.

Αξιοσημείωτη είναι και η δράση της Αυστρίας στον πολιτιστικό τομέα, η οποία μέσω του Προγράμματος Kultur Kontakt, αποσκοπεί στη δημιουργία διαπολιτισμικών σχέσεων με τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και κυρίως με την Πολωνία, τη Σλοβακία την Ουγγαρία και την Τσεχία. Εκτός αυτού, η Αυστρία καταλαμβάνει την 1^η θέση των ευρωπαϊκών κρατών, ως προς τις δαπάνες για τον πολιτισμό.

Πέρα από την ευρωπαϊκή ήπειρο, η Κίνα έχει αρχίσει να δίνει ιδιαίτερη σημασία στην προβολή του Κινεζικού πολιτισμού αλλά και της Κινεζικής Γλώσσας, αποσκοπώντας κυρίως να αποδείξει στο διεθνές περιβάλλον πως δεν αποτελεί μία αναδυόμενη δύναμη, αλλά ένα κράτος με παλαιά ιστορία και πολιτισμό. Τα αρμόδια Ινστιτούτα για την προβολή του Κινεζικού Πολιτισμού στο εξωτερικό, είναι τα Κομφούκια,¹⁷ τα οποία αποτελούν μη κερδοσκοπικά Ινστιτούτα και θέτουν ως στόχο τους τη διάδοση της Κινεζικής Γλώσσας και του Κινεζικού Πολιτισμού. Η έδρα τους βρίσκεται στο Beijing και λειτουργούν υπό την αιγίδα του Κινεζικού Εθνικού Γραφείου για την εκμάθηση της Κινεζικής Γλώσσας. Μέχρι το 2009 προβλέπεται να λειτουργήσουν στο εξωτερικό 100 Κομφούκια Ινστιτούτα. Ως προς την οργάνωση

¹⁶ 2) Τζουμάκα Ελένη, Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές, σελ. 111-113, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2005, και 1) Κοσμίδου Ζωή, Ο Πολιτισμός ως επικοινωνιακό μέσο βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία, σελ. 77-86, διδακτορική διατριβή, Πάντειο Παν/μιο, Αθήνα 2000. σελ. 84

¹⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα Κομφούκια Ινστιτούτα, βλ. Στην ιστοσελίδα του Handas- The Office of Chinese Language Council International, <http://www.english.hanban.edu.cn>

και τη διαχείρισή τους, είναι έντονη η κρατική παρουσία καθώς και σε μεγάλο βαθμό η κρατική χρηματοδότηση.

2.3 Δημόσια Διπλωματία

Ως Δημόσια Διπλωματία ορίζεται ο πολιτικός σχεδιασμός και η διάχυση πληροφοριών, πολιτιστικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εκ μέρους ενός κράτους προς ένα άλλο κράτος ή έναν αριθμό κρατών, προκειμένου να επηρεαστεί θετικά η δημόσια κοινή γνώμη, ώστε οι πολιτικοί ιθύνοντες της χώρας ή των χωρών όπου απευθύνεται να στηρίζουν την εξωτερική πολιτική της χώρας που ασκεί τη δημόσια διπλωματία. Η δημόσια διπλωματία απευθύνεται εν μέρει και στις ξένες κυβερνήσεις, καθώς και στους πολιτικούς εκπροσώπους και θεσμούς, αλλά κυρίως ενδιαφέρεται για την προσέγγιση και τον επηρεασμό των πολιτών, των ΜΚΟ, των ΜΜΕ, των νέων και των επιχειρήσεων. Βασική προϋπόθεση για την επιτυχή άσκηση της δημόσιας διπλωματίας, είναι η σύμπλευσή της με την εξωτερική πολιτική του κράτους που την ασκεί.¹⁸

2.4 Ήπια Ισχύς¹⁹

Η έννοια της Ήπιας Ισχύος εισήχθη στα τέλη της δεκαετίας του 1980 από τον Joseph Nye, ο οποίος θέλησε με αυτό τον τρόπο να καταδείξει μία άλλη διάσταση της έννοιας της ισχύος (και κατ'επέκταση της εξωτερικής πολιτικής και των διεθνών σχέσεων), η οποία διαφέρει από τις κλασσικές αντιλήψεις περί ισχύος. Πέραν λοιπόν των μέχρι τώρα συμπεριφορών ενός κράτους, το οποίο διαθέτει ισχύ έναντι ενός άλλου και θέλει να την αξιοποιήσει, είτε μέσω της παρακίνησης (γνωστής ως «καρότο») είτε μέσω του εξαναγκασμού (γνωστού ως «μαστίγιο»), εισάγει την έννοια της «ήπιας ισχύος». Η σημασία της ήπιας ισχύος έγκειται στην ικανότητά της να διαμορφώνει θετικά την άποψη των άλλων κρατών, ως προς το κράτος που την ασκεί, μέσω της εγγύτητας που κάνει τα άλλα κράτη να αισθάνονται ως προς τις αξίες, την κουλτούρα και τις πολιτικές του κράτους αυτού. Αντίθετα, η «σκληρή ισχύς» πηγάζει από την οικονομική και στρατιωτική δύναμη ενός κράτους. Ο Nye θεωρεί πως μέσω της ήπιας ισχύος, η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής καθίσταται πιο αποτελεσματική και λιγότερο δαπανηρή, ενώ τάσσεται υπέρ της αναγκαιότητας

¹⁸ Βλ. Melissen Jan, The New Public Diplomacy...p 22, EPC Working Paper No 21: Communicating Europe to the World: What public diplomacy for the EU?p.12-17.

¹⁹ Σχετικά με την έννοια της ήπιας ισχύος, βλ. Το συνολικό έργο του Ήπια Ισχύς- Το Μέσο επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική, μτφ. Ερρίκος Μπαρτζινόπουλος, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005

της επιδίωξης οι πολιτικοί των κρατών να αξιοποιούν την όποια ήπια ισχύ διαθέτουν, υποστηρίζοντας πως «έξυπνη ισχύς», είναι αυτή η οποία συνδυάζει την σκληρή με την ήπια ισχύ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

3.Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ UNESCO ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΕ.

3.1 UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

Η ΟΥΝΕΣΚΟ αποτελεί ειδικευμένο Οργανισμό του ΟΗΕ στα πλαίσια των Οργανώσεων Κοινωνικού, Μορφωτικού κι Ανθρωπιστικού χαρακτήρα. Ιδρύθηκε το 1946 στο Λονδίνο και εδρεύει στο Παρίσι. Αρχικά αποτελείτο από 20 κράτη- μέλη, ενώ σήμερα απαριθμεί 190. Θεσμικά, αποτελείται από τη Γενική Διάσκεψη, στην οποία συμμετέχουν όλα τα κράτη-μέλη, το Εκτελεστικό Συμβούλιο, τη Γραμματεία, καθώς κι από διάφορες Επιτροπές με κυριότερη τη Νομική αλλά και από τις Εθνικές Επιτροπές, οι οποίες λειτουργούν εντός των κρατών-μελών.²⁰

Σήμερα, ο ρόλος της έχει επαναπροσδιοριστεί στα πλαίσια των μεταβαλλόμενων αναγκών του 21^{ου} αιώνα, παρότι δε φαίνεται να επαρκεί, αν αναλογιστεί κανείς τις προκλήσεις τις οποίες καλείται να αντιμετωπίσει. Ιστορικά, από το 1946 έως σήμερα, οι κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές ανά τον κόσμο, κατέστησαν επιτακτική τη διαμόρφωση πεδίων δράσης, ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες.²¹ Τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του Οργανισμού, η έμφαση δόθηκε κυρίως στη διατήρηση, την αύξηση και τη διανομή της γνώσης και της πληροφορίας. Η έννοια του πολιτισμού δεν εμπεριείχε τις πολιτικές και τις κοινωνικές διαστάσεις που εμπεριέχει σήμερα, ούτε είχε γίνει αντιληπτή η έννοια της ταυτότητας. Αποτελούσε μία ιστορική πληροφορία και μία έννοια καλλιτεχνικής παραγωγής. Όσον αφορά δε την πολυμορφία, ήταν κατανοητή σε ένα πλαίσιο ομοιογενών κρατών, το οποίο διατηρούσε την κυριαρχία του επί του εδάφους του κι επί των πολιτών του. Με την έναρξη της αποαποικιοκρατίας αναδύθηκαν νέα κράτη, τα οποία έφεραν τη δική τους πολιτιστική ταυτότητα καθώς και την πρόθεση για ανεξαρτησία και διεθνή αναγνώριση. Η αλλαγή αυτή κατέστη πολιτικό ζήτημα, προσδίδοντας στην έννοια του πολιτισμού μία πρώτη πολιτική χροιά. Κατά τη διάρκεια της 20^{ης} επετείου του Οργανισμού (4- 11- 1966), υιοθετήθηκε η Διακήρυξη των Αρχών της Διεθνούς Πολιτιστικής Συνεργασίας. Από τις βασικές αρχές της Διακήρυξης, αποτέλεσε η αναγνώριση της σημασίας κάθε πολιτισμού, αφενός ως κτήμα των ανθρώπων στους

²⁰ Βλ. Περράκη- Νάσκου Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών- Η Θεσμική Διάσταση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2002, σελ. 168-171.

²¹ Όσον αφορά την ανάλυση που ακολουθεί, σχετικά με τη διαχρονική πορεία του Οργανισμού, βλ. UNESCO and the issue of Cultural Diversity- Review and Strategy, 1946-2004, Revised Edition, Sept. 2004- UNESCO Publications, Paris. Βλ. Ακόμη, το επίσημο site του Οργανισμού, www.unesco.org.

οποίους ανήκει κι αφετέρου ως κοινή κληρονομιά για όλη την ανθρωπότητα. Από τη δεκαετία του 1970 κι έπειτα, η έννοια του πολιτισμού αρχίζει και συνδέεται με την έννοια της ανάπτυξης. Αυτό συνέβη διότι οι αναπτυσσόμενες χώρες, κατά την περίοδο εκείνη, άρχισαν να επικαλούνται το δικαίωμα να επιλέξουν οι ίδιες το δικό τους μοντέλο ανάπτυξης. Από τα πιο σημαντικά πεδία δράσης του Οργανισμού, υπήρξε αναμφισβήτητα η Παγκόσμια Διακυβερνητική Διάσκεψη για τις Θεσμικές, Διοικητικές και Οικονομικές Απόψεις της Πολιτιστικής Πολιτικής, το 1970 στη Βενετία, η οποία καθόρισε ένα πλαίσιο χάραξης και άσκησης πολιτιστικής πολιτικής των κρατών- μελών. Η συνέχεια θα δοθεί στο Ελσίνκι το 1972, όπου θα λάβει μέρος η Διακυβερνητική Διάσκεψη για τις Πολιτιστικές Πολιτικές στην Ευρώπη (EUROCULT). Το 1978, θα ακολουθήσουν η Διακήρυξη για τις Φυλετικές Προκαταλήψεις και η Διακυβερνητική Διάσκεψη για τις Πολιτιστικές Πολιτικές στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική. Από τα κυριότερα ζητήματα που συζητήθηκαν ήταν η πολιτιστική ταυτότητα, η πολιτιστική ανάπτυξη και η σχέση της με την πολιτιστική συνεργασία. Σύμφωνα με την τελική έκθεση, η πολιτιστική πολυφωνία, θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται ως παράγοντας σταθερότητας και όχι διχασμού .

Από τις πιο σημαντικές δράσεις του Οργανισμού, αποτελεί η Παγκόσμια Διάσκεψη για τις Πολιτιστικές Πολιτικές (MONDIACULT), το 1982 στο Μεξικό, στα πλαίσια της οποίας δόθηκε μία ευρύτερη και σαφώς πιο εμπλουτισμένη και πιο σύγχρονη έννοια του πολιτισμού,²² ενώ ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε και στη διασύνδεση της ανάπτυξης με τον πολιτισμό, καθώς θεωρήθηκε αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας και των μελών της. Επιστημονική η ανάγκη να διέπεται η όποια αναπτυξιακή πολιτική από ένα ουμανιστικό πνεύμα, εφόσον αποσκοπεί στη βελτίωση της ζωής του ανθρώπου, κάτι το οποίο συνεπάγεται την ικανοποίηση των πνευματικών και υλικών αναγκών, καθώς και μία καλύτερη ποιότητα ζωής.²³ Μεταξύ άλλων, αναφορά υπήρξε και στα ζητήματα της πολιτιστικής ταυτότητας, στη σχέση μεταξύ δημοκρατίας και πολιτισμού, στη διεθνή πολιτιστική κληρονομιά, στη σχέση του πολιτισμού με την εκπαίδευση, την επιστήμη και την επικοινωνία και στη διεθνή πολιτιστική συνεργασία. Οι αρχές οι οποίες διατυπώθηκαν στη Διακήρυξη αποτυπώνουν την κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική διάσταση της νέας εποχής που

²² Βλ. Παραπάνω, στην ενότητα ορισμού του πολιτισμού.

²³ Βλ. Τελικό κείμενο Διακήρυξης της Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις Πολιτιστικές Πολιτικές , Μεξικό 26 /7- 6/8/1982.

ξεκινούσε, η οποία κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1980 και του 1990, χαρακτηρίστηκε από την τεχνολογική και οικονομική ανάπτυξη και τη διασύνδεση του πολιτισμού με τα παραπάνω καθώς και με την ανάδειξη του ζητήματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας στα πλαίσια των αναπτυγμένων και πολυεθνικών κοινωνιών. Ως αποτέλεσμα αυτής της διάσκεψης, ήταν η πρόταση στον ΟΗΕ για την κήρυξη μιας Παγκόσμιας Δεκαετίας για την Πολιτιστική Ανάπτυξη, η οποία εντέλει έλαβε χώρα το διάστημα 1988-1997.

Καθώς ο 21^{ος} αιώνας πλησίαζε, οι συνεχείς και ταχύτατες αλλαγές στη διεθνή κοινωνία, κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη χάραξης μίας πολιτιστικής πολιτικής, η οποία να είναι ικανή να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της εποχής. Έτσι, το 1995 υποβλήθηκε η έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για τον Πολιτισμό, με τίτλο « Η Δημιουργική μας Πολυμορφία», ενώ το 1998 πραγματοποιήθηκε στη Στοκχόλμη η Διακυβερνητική Διάσκεψη για τις Πολιτιστικές Πολιτικές και την Ανάπτυξη. Από τα βασικά ζητήματα τα οποία συζητήθηκαν κατά τη διάρκεια της διάσκεψης, ήταν ο πολιτισμικός πλουραλισμός, το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και τα πολιτιστικά δικαιώματα των μειονοτήτων. Αυτή η διεργασία είχε ως κατάληξη την Οικουμενική Διακήρυξη για την Πολιτισμική Πολυμορφία, το 2001, αλλά και τη Σύμβαση για την Προστασία και την Προώθηση της Πολυμορφίας της Πολιτιστικής Έκφρασης.

3.2 ΗΠΑ

Η έννοια της πολιτιστικής διπλωματίας, ειδικά στις ΗΠΑ, αντικατοπτρίζεται καλύτερα υπό την έννοια της δημόσιας διπλωματίας. Από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της αμερικανικής πολιτιστικής διπλωματίας αποτελεί, όπως διαπιστώνεται χρονικά, η προσπάθεια αντιστάθμισης του εκάστοτε αντιπάλου. Το απόγειο της δράσης των ΗΠΑ στον τομέα της πολιτιστικής και γενικότερα της δημόσιας διπλωματίας, εντοπίζεται κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, προκειμένου να εξισοροπιστεί ιδεολογικά η πρώην ΕΣΣΔ, ενώ μετά από την αρνητική διαμόρφωση της διεθνούς κοινής γνώμης προς τις ΗΠΑ, έπειτα από τις επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, έχει επέλθει ένας προβληματισμός, σχετικά με την ανατροπή του αρνητικού αυτού κλίματος. Εντούτοις, το αρνητικό προς τις ΗΠΑ κλίμα (ιδιαίτερα σε Ευρωπαϊκές και Μουσουλμανικές χώρες), οφείλεται κυρίως στην αποδοκιμασία της εξωτερικής τους πολιτικής και σε μικρότερο βαθμό στις αξίες και τον πολιτισμό τους. Οι ΗΠΑ εξακολουθούν να

αποτελούν μία τεράστια εμπορική και πολιτιστική βιομηχανία, μέσω κυρίως της διάδοσης και της εξέχουσας θέσης που κατέχει η λαϊκή τους κουλτούρα (κινηματογράφος, τηλεόραση, μουσική) αλλά και μέσω του Internet, ενώ σε εκπαιδευτικό επίπεδο, τα εκπαιδευτικά τους Ιδρύματα αποτελούν παγκόσμιο πόλο έλξης για νέους σπουδαστές, καθώς συγκαταλέγονται στην κορυφή της διεθνούς εκπαίδευσης.

Ιστορικά, η πρώτη προσπάθεια για τη χάραξη της πολιτιστικής διπλωματίας των ΗΠΑ, εντοπίζεται το 1936,²⁴ όταν θέλησαν να ελέγξουν την επιρροή της Γερμανίας στη Λατινική Αμερική, προβαίνοντας στη σύναψη της σύμβασης για την προώθηση των διαμερικανικών πολιτιστικών σχέσεων, η οποία περιλάμβανε μεταξύ άλλων αμοιβαίες ανταλλαγές στον εκπαιδευτικό τομέα (μεταξύ εκπαιδευτικών, ακαδημαϊκών και φοιτητών). Θα ακολουθήσει το 1938, η ίδρυση της Διεύθυνσης Πολιτιστικών Σχέσεων (Division of Cultural Relations) στο Υπουργείο Εξωτερικών (Department of State). Σκοπός της εν λόγω υπηρεσίας ήταν η προώθηση των πολιτιστικών και μορφωτικών σχέσεων μεταξύ των ΗΠΑ και άλλων χωρών. Η πιο ανθηρή εποχή της αμερικανικής πολιτιστικής διπλωματίας, αλλά και η εποχή όπου εισάγεται στη χάραξη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής η δημόσια διπλωματία, είναι η εποχή του Ψυχρού Πολέμου, καθώς, όπως ήδη προαναφέραμε, ήθελαν να εξισορροπήσουν ιδεολογικά τον αντίπαλο. Σταθμό αποτελεί η ίδρυση της USIA (United States Information Agency – Υπηρεσία Πληροφόρησης), η οποία το 1999 ενσωματώθηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών. Η USIA αποτέλεσε τον κατεξοχήν φορέα άσκησης της αμερικανικής πολιτιστικής πολιτικής επί σειρά ετών. Σκοπός της USIA, ήταν η πληροφόρηση και ο επηρεασμός των ξένων ακροατηρίων , αλλά και ο διεθνικός διάλογος, προκειμένου να προωθηθούν τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ. Ήταν δε τόσο σημαντική για τις ΗΠΑ η άσκηση της δημόσιας διπλωματίας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, που το 1975, οι δαπάνες για την άσκησή της την κατέτασσαν στην 5^η θέση παγκοσμίως.²⁵ Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την

²⁴ Σχετικά με τη διαχρονική παρουσίαση που ακολουθεί, βλ. Cultural Programs at the Department of State- 1930's to the Present, http://www.state.gov/r/whconf/001124_bkgd_eca.html, Schneider Cynthia, Cultural diplomacy, ... Όπως π. Και Nye Joseph²⁴ Βλ. Joseph Nye, Ήπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική , Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005, Cultural Diplomacy, Recommendations and Research, Center for Arts And Diplomacy, www.culturalpolicy.com

²⁵ Βλ. Joseph Nye, Ήπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική , Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005,σελ.202.

κατάρρευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού, οι δαπάνες άρχισαν να συρρικνώνονται μαζί με τους απασχολούμενους στη USIA καθώς και τη διάθεση για πολιτικό σχεδιασμό, πολιτιστικής και γενικότερα δημόσιας διπλωματίας. Απόδειξη αποτελεί η ενσωμάτωση της USIA στο Υπουργείο Εξωτερικών το 1999.²⁶ Πλέον, οι αρμόδιοι κρατικοί φορείς πολιτιστικής διπλωματίας στις ΗΠΑ, είναι το Bureau of Educational and Cultural Affairs (Γραφείο Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων) και το Cultural Programs Division (Διεύθυνση Πολιτιστικών υποθέσεων), στα πλαίσια του State Department.²⁷ Καθοριστικός φαίνεται να υπήρξε και ο ρόλος που διαδραμάτισε παρασημαστικά η CIA, η οποία χρηματοδότησε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και συγκεκριμένα κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960, σειρά πολιτιστικών και μορφωτικών εκδηλώσεων καθώς και την έκδοση εντύπων. Τέλος, σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει και το ραδιόφωνο, με πιο γνωστό το Πρόγραμμα Voice of America, το οποίο ξεκίνησε το 1943, επεκτάθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και συνεχίζεται έως σήμερα αλλά και τις ραδιοφωνικές εκπομπές Free Europe και Radio Europe, μέσω των οποίων εξέπεμπαν εξόριστοι στο πρώην ανατολικό μπλοκ. Από το Μάρτιο του 2002 εκπέμπει το αραβόφωνο ραδιοφωνικό πρόγραμμα Radio Sawa, το οποίο απευθύνεται σε νέους Άραβες, εκπέμποντας σε 24ωρη βάση και μεταδίδοντας ειδήσεις και μουσική (Αραβική και Δυτική), παράλληλα με το πρόγραμμα Radio Free Afghanistan. Στα πλαίσια των πρωτοβουλιών του ιδιωτικού τομέα, σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει το πρόγραμμα εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών Fullbright, το οποίο ξεκίνησε το 1961. Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της πολιτιστικής πολιτικής των ΗΠΑ, είναι η έντονη παρουσία του ιδιωτικού τομέα, γεγονός το οποίο κάνει κάποιους να μιλούν για «υβριδικό μοντέλο» πολιτιστικής διπλωματίας, καθώς ενεργοποιεί σε μεγάλο βαθμό παράγοντες του ιδιωτικού τομέα καθώς και μη κερδοσκοπικούς φορείς.

Σήμερα, και ειδικότερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, αλλά κυρίως μετά τις επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, έχει παρατηρηθεί ένας έντονος προβληματισμός στους πολιτικούς και ακαδημαϊκούς κύκλους των ΗΠΑ, σχετικά με την πολιτιστική και τη δημόσια διπλωματία, καθώς είναι πιο έκδηλη από ποτέ η αρνητική διάθεση προς τις ΗΠΑ, κυρίως στα Ευρωπαϊκά και Μουσουλμανικά

²⁶ *ibid* σελ202-203. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται πως η USIA στα μέσα της δεκαετίας του 1960 αριθμούσε περισσότερους από 12.000 υπαλλήλους, , το 1994 9.000 και το 1999 είχαν μειωθεί σε 6.715, ενώ ο προϋπολογισμός μειώθηκε κατά τη δεκαετία 1989- 1999 κατά 10%.

²⁷ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. www.state.gov

κράτη. Το κλίμα αποδοκimasίας το οποίο έχει διαμορφωθεί, έχει κάνει πολιτικούς και ακαδημαϊκούς να προβληματίζονται σχετικά με την επιτυχή άσκηση της πολιτιστικής και δημόσιας διπλωματίας των ΗΠΑ, αλλά και με την προτεραιότητα που έχει δοθεί σε αυτή, τόσο σε πολιτικό όσο και οικονομικό επίπεδο. Η πλειοψηφία υποστηρίζει την ανάγκη αναδιοργάνωσης των κρατικών φορέων πολιτιστικής πολιτικής, την αύξηση των κονδυλίων και εξάρει τα σταθερά και θετικά αποτελέσματα μιας επιτυχούς και καλά σχεδιασμένης πολιτιστικής διπλωματίας, καθώς θεωρείται πως οι ΗΠΑ, πέραν του συγκριτικού πλεονεκτήματος που διαθέτουν σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο, διαθέτουν και πολιτιστικό πλούτο, τόσο σε επίπεδο λαϊκής κουλτούρας, όσο και σε επίπεδο υψηλής κουλτούρας, γεγονός το οποίο δεν έχει αξιοποιηθεί σωστά. Ιδιαίτερα εύστοχη είναι η τοποθέτηση του Joseph Nye, ο οποίος αναφέρει μεταξύ άλλων, πως πιο σημαντική όλων, είναι η έξυπνη ισχύς, η οποία μπορεί και συνδυάζει αποτελεσματικά την στρατιωτική με την ήπια ισχύ. Το ζητούμενο όμως δεν είναι απλά η αύξηση των κονδυλίων ή των εργαζομένων στους φορείς πολιτιστικής διπλωματίας. Εκείνο το οποίο θα πρέπει να γίνει κατανοητό, είναι η ανάγκη ενός ουσιαστικού και πολυμερούς διαλόγου, μέσω του οποίου οι ΗΠΑ θα πρέπει να αποσκοπούν περισσότερο στο να μάθουν πράγματα από τους άλλους και να οικοδομήσουν ουσιαστικές σχέσεις εμπιστοσύνης. Εξάλλου, όπως ήδη προαναφέραμε η επιτυχής δημόσια και κατ'επέκταση πολιτιστική διπλωματία, έγκειται στην σύμπλευση της προβολής των μηνυμάτων και των ιδεών που προβάλλει μία χώρα με την εξωτερική πολιτική την οποία υιοθετεί. Για να καταστήσουμε πιο σαφή την εικόνα, θα πρέπει να συμβαδίζουν οι λέξεις με τις πράξεις. Και αυτό είναι κάτι το οποίο δεν ισχύει στην προκειμένη περίπτωση. Εκτός αυτού, η νοοτροπία που φαίνεται να έχουν υιοθετήσει οι ΗΠΑ, ότι δηλαδή η πολιτιστική τους διπλωματία θα πρέπει να κινείται στα πλαίσια της εξισορρόπησης ενός αντιπάλου, ο οποίος όταν εκλείπει, θα πρέπει να σταματήσει και η προσπάθεια (τρανταχτό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Ψυχρού Πολέμου), δεν πρόκειται να θέσει ποτέ τα θεμέλια για την άσκηση μίας επιτυχούς πολιτιστικής διπλωματίας, η οποία θα αποσκοπεί στην δημιουργία ενός κλίματος αμοιβαίας κατανόησης και θα είναι ικανή να επιφέρει μακροπρόθεσμα και σταθερά αποτελέσματα. Ένα ακόμη σημαντικό μειονέκτημα της δημόσιας διπλωματίας των ΗΠΑ είναι η σύνδεσή της, ειδικά μετά την τρομοκρατική επίθεση στους Δίδυμους Πύργους, αποκλειστικά με την εθνική ασφάλεια και τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, άποψη την οποία δε συμερίζονται σε παγκόσμιο επίπεδο τα περισσότερα κράτη που τάσσονται υπέρ της υιοθέτησης της δημόσιας

αλλά και της πολιτιστικής διπλωματίας. Ακόμη όμως και πριν την 11^η Σεπτεμβρίου, η διοργάνωση στο Λευκό Οίκο της πρώτης Συνδιάσκεψης για τον Πολιτισμό και τη Διπλωματία, επί προεδρίας Κλίντον το 2000, αποδεικνύει την πρόθεση αναδιοργάνωσης της πολιτιστικής διπλωματίας των ΗΠΑ αλλά και την ανάγκη για διαπολιτισμικό διάλογο με άλλα κράτη. Ο πρώην πρόεδρος στο λόγο που άνοιξε τη Συνδιάσκεψη, τάχθηκε υπέρ της πολιτιστικής διπλωματίας, ως το πιο ισχυρό εργαλείο οικοδόμησης της ασφάλειας και της ειρήνης που διαθέτει αυτή τη στιγμή η διεθνής κοινότητα, τονίζοντας πως η πολιτιστική επικοινωνία οδηγεί στην άμβλυνση των διαφορών και στην κατανόηση της κοινής ανθρώπινης φύσης. Από τα πιο σημαντικά σημεία της ομιλίας του, αποτελεί η διατύπωση της άποψης ότι το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης δεν απειλεί την πολιτιστική πολυμορφία. Δήλωσε δε πως θεωρεί εύλογη την αγωνία των λαών για ενδεχόμενη πολιτιστική ηγεμονία των ΗΠΑ, αλλά υποστήριξε πως οι ΗΠΑ έχουν ανάγκη τους άλλους πολιτισμούς, εφόσον μέσα από την πολιτιστική επαφή εμπλουτίζουν την αμερικανική πολιτιστική ταυτότητα.²⁸

3.3 ΕΕ

Η περίπτωση της ΕΕ αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό πεδίο μελέτης, αφού αφενός αποτελεί έναν κατεξοχήν πολυπολιτισμικό περιφερειακό Οργανισμό, ο οποίος μετά και την τελευταία διεύρυνση, αποτελείται από περίπου 500.000.000 κατοίκους και εμπεριέχει διαφορετικές εθνικές, γλωσσικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές ταυτότητες, συμπεριλαμβάνοντας κράτη-μέλη τα οποία είναι πολυπολιτισμικά ή και πολυεθνικά. Διακρίνεται λοιπόν από μία πολιτιστική πολυμορφία και έναν πλουραλισμό ταυτοτήτων. Η αναζήτηση της ενότητας στην πολυφωνία αποτελούσε και αποτελεί ένα μείζον θέμα της Ευρωπαϊκής Ηπείρου, γεγονός το οποίο αποτελεί μία κοινή πρόκληση κι ευθύνη για τους πολιτικούς αλλά και για τις Βρυξέλλες. Εάν θέλουμε να καταστήσουμε πιο σαφή την εικόνα, θα πρέπει να αντιπαραβάλλουμε την περίπτωση της ΕΕ με την περίπτωση των ΗΠΑ. Αφενός, θα διαπιστώσουμε πως οι ΗΠΑ ενώθηκαν ενώνοντας πληθυσμούς, οι οποίοι αν και δεν ήταν ομοιογενείς, στο σύνολό τους, εντούτοις είχαν έναν ελάχιστο κοινό παρανομαστή, ο οποίος ήταν η αγγλική γλώσσα (αναφερόμαστε στους Αμερικανούς). Αφετέρου, όσον αφορά τους μετανάστες, υπήρχαν και ενσωματώθηκαν αρχής γενομένης, καθώς οι ΗΠΑ αποτελούν το κατεξοχήν «χωνευτήρι», από τη δημιουργία τους, έως και σήμερα. Τα

²⁸ Βλ. Remarks at White House Conference on Culture and Diplomacy, www.pub.Whitehouse.com

παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα, πως στην Ευρωπαϊκή Ένωση όχι μόνο οι Ευρωπαίοι Πολίτες δε μοιράζονται την ίδια γλώσσα (μαζί με πολλά άλλα συνεκτικά στοιχεία), αλλά και το ζήτημα της μεταναστευτικής πολιτικής καθώς και το ζήτημα των διαφορών μειονοτήτων, χρήζει ιδιαίτερης προσοχής.

Η σημασία του Πολιτισμού είναι διττή για την ΕΕ. Σε πρώτη φάση αφορά τη συνοχή, την αλληλοκατανόηση, την ίδια την ολοκλήρωση της ΕΕ. Περαιτέρω, όσον αφορά τις εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ, αφορά τη διεθνή της παρουσία και τη συνεργασία της με άλλους περιφερειακούς Οργανισμούς. Τα παραπάνω ενισχύονται από το καθεστώς της μετανάστευσης στην ΕΕ, η οποία λαμβάνει χώρα υπό δύο μορφές. Η 1^η αφορά την εσωτερική μετανάστευση των Ευρωπαίων πολιτών και η 2^η την προσέλευση μεταναστών από τρίτες χώρες.

Προκειμένου να προσεγγίσουμε το ζήτημα πιο σωστά, θα ασχοληθούμε ξεχωριστά με κάθε περίπτωση. Η πρώτη περίπτωση, θα εξετάσει το ζήτημα της Πολιτισμικής Πολιτικής της ΕΕ εντός των συνόρων της και η 2^η σε σχέση με τρίτες χώρες.

Στην προσπάθεια θέσπισης μίας ενιαίας Ευρωπαϊκής Πολιτισμικής Πολιτικής, οι ιθύνοντες της ΕΕ έχουν να αντιμετωπίσουν και να υπερπηδήσουν πολλούς σκοπέλους. Πρωτίστως, είναι η πολυφωνία και ο πλουραλισμός που διακρίνουν τα κράτη-μέλη. Ο Ιωάννης Χασιώτης θεωρεί πως η Ευρώπη αποτελεί ένα μοναδικό φαινόμενο, καθώς πρόκειται για μία σύνθεση ηθικών, θρησκευτικών, πολιτικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών, τα οποία της έχουν προσδώσει έως τώρα από κοινού, όλοι οι λαοί της. Το μείζον ζήτημα το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει η ΕΕ σήμερα, είναι η διατήρηση όλων αυτών των χαρακτηριστικών και κατ'επέκταση των εθνικών και των πολιτιστικών ταυτοτήτων.²⁹ Ένα εξίσου σοβαρό ζήτημα το οποίο θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη, είναι αυτό της κατάρρευσης του υπαρκτού σοσιαλισμού-πρώην Ανατολικού Μπλοκ και η διεύρυνση προς ανατολάς της ΕΕ, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Γενικότερα, υπήρχε από παλαιότερα η τάση να συνδέεται η έννοια και η ταυτότητα της Ευρώπης και κατ'επέκταση του Ευρωπαίου πολίτη με τη Δυτική

²⁹ Βλ. Χασιώτη Ιωάννη, Αποζητώντας την Ενότητα στην Πολυμορφία- Οι απαρχές της Ευρωπαϊκής Ενότητας από το τέλος του Μεσαίωνα έως τη Γαλλική Επανάσταση, εκδ. Παρατηρητής, Θεσ/νίκη 2000, σελ. 27-29.

Ευρώπη, ενώ υπήρχε πάντα το ερώτημα της γεωγραφικής οριοθέτησης των Ευρωπαϊκών συνόρων, ειδικά όσον αφορά το Ανατολικό τμήμα. Το ζήτημα αυτό, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την πολιτισμική και κυρίως τη θρησκευτική ταυτότητα των Δυτικοευρωπαίων σε αντίθεση με αυτή των Ανατολικών. Την κατάσταση δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο η αναβίωση του εθνικισμού και των ταυτοτήτων. Τα κράτη-μέλη έχουν εκχωρήσει προς την ΕΕ μέρος της εθνικής τους κυριαρχίας σε διάφορους τομείς. Αυτό τους ωθεί στο να βλέπουν το ζήτημα των πολιτισμικών και εθνικών ταυτοτήτων (με όλα όσα εμπεριέχουν οι όροι αυτοί) σαν ένα τελευταίο ίχνος κυριαρχίας κι ανεξαρτησίας, τα οποία δεν είναι διατεθειμένοι να εκχωρήσουν.³⁰ Προκειμένου λοιπόν να αντιμετωπιστεί μακροπρόθεσμα το ζήτημα του πλουραλισμού των ταυτοτήτων που διακρίνει τα κράτη- μέλη της ΕΕ, θα πρέπει να υπάρξει από την πλευρά της ΕΕ ένας ουσιαστικός πολιτικός σχεδιασμός, ο οποίος θα αποσκοπεί σε μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. Όσο η ΕΕ θα διευρύνεται κι όσο θα προχωρά προς την ολοκλήρωση, τόσο θα διευρύνεται και το πρόβλημα. Εξάλλου, ο πολιτισμός αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο τόσο της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, όσο και της ειρηνικής συμβίωσης. Γι αυτό και κρίνεται επιτακτική η προσπάθεια δημιουργίας και αντίληψης μίας ενιαίας πολιτιστικής ταυτότητας, η οποία θα γίνει αντιληπτή ως ένα κράμα, το οποίο θα εμπεριέχει όλα τα στοιχεία των κατοίκων της Ευρωπαϊκής Ηπείρου, είτε αυτά αποτελούν κράτη-μέλη της ΕΕ, είτε όχι. Ο Ευάγγελος Βενιζέλος, προτείνει τη συγκρότηση μιας «επίκαιρης ευρωπαϊκής αυτοπεποίθησης...Δηλαδή μιας θεμελιώδους και ενιαίας πολιτιστικής στάσης». Βέβαια, εάν θέλουμε να είμαστε ρεαλιστές, θα πρέπει όπως ήδη προαναφέραμε να αντιμετωπιστούν πολλά και ιδιαίτερος σημαντικά εμπόδια, τα οποία όμως ανέκαθεν υπήρχαν και θα εξακολουθούν να υπάρχουν (εθνοτικές ταυτότητες, θρησκευτικές ταυτότητες κ.α.). Ίσως οι μέχρι τώρα Ευρωπαϊκές ιστορικές εμπειρίες (Α΄ και Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ναζισμός, εμφύλιος στην Πρώην Γιουγκοσλαβία κ.α.),³¹ θα πρέπει να αποτελούν το γνώμονα και την ώθηση για τη σύσφιξη των πολιτισμικών σχέσεων μεταξύ των κρατών-μελών αλλά και για την ενίσχυση του διαπολιτισμικού διαλόγου όχι μόνο σε πολιτικό ή διακρατικό επίπεδο, αλλά και μεταξύ των πολιτών. Ο Jurgen Habermas,³² θεωρεί πως ο Ευρωπαϊκός Πολιτισμός μέσα από όλες τις

³⁰ Βλ. Παράρτημα από συνέντευξη Ευαγγ. Βενιζέλου.

³¹ Βλ. Άρθρο του ίδιου στην εφημερίδα Το Βήμα (21.4.2002) με τίτλο «Η πολιτική σημασία του Πολιτισμού για το μέλλον της Ευρώπης».

³² Βλ. Αναδημοσίευση του άρθρου του Jurgen Habermas από τη Frankfurter Allgemeine Zeitung και τη Liberation στην Καθημερινή 08.06.2003, σελ. 17-19.

ολέθριες καταστάσεις τις οποίες βίωσε, αναγκάστηκε να μάθει να βρίσκει τη χρυσή τομή και να ξεπερνά τις όποιες διαφωνίες προς χάριν της ειρήνης και της ανάπτυξης. Θεωρεί δε πως ο Ευρωπαϊκός πολιτισμός έχει υποστεί τα χειρότερα τραύματα συγκριτικά με άλλους. Γι αυτό και θα πρέπει να βασιστεί η θέσπιση μίας ενιαίας ευρωπαϊκής ταυτότητας στην αμοιβαία αναγνώριση του άλλου, προκειμένου να αποφευχθεί η όποια επανάληψη της Ιστορίας. Θεωρεί πως οι διεθνείς προκλήσεις απαιτούν μία Ευρώπη η οποία δε θα ακολουθεί απλά τα σχέδια και τις επιταγές των ΗΠΑ, αλλά θα διαδραματίζει έναν καθοριστικό ρόλο. Παρόλο που η εμπειρία της μη κοινής στάσης όσον αφορά την επέμβαση στο Ιράκ το 2003, ήταν απογοητευτική για τη συνοχή και την ολοκλήρωση της ΕΕ και δη της κοινής εξωτερικής της πολιτικής, το γεγονός πως οι πολίτες των κρατών-μελών, εναντιώθηκαν στο σύνολό τους σε μία τέτοια προοπτική, αποτελεί μία αισιόδοξη κατ'εκείνον ένδειξη καθώς και μία καθοριστική στιγμή.

Από την πλευρά της ΕΕ δεν έχει υπάρξει ένας σοβαρός και ουσιαστικός πολιτικός προγραμματισμός, όσον αφορά την πολιτιστική πολιτική. Το βάρος δόθηκε κυρίως στον γλωσσικό τομέα, στα εκπαιδευτικά προγράμματα ανταλλαγής κι όχι στον ουσιαστικό και παραγωγικό διαπολιτισμικό διάλογο. Επίσης, δόθηκε μεγάλη έμφαση στη διαμόρφωση μίας ενιαίας Ευρωπαϊκής Ταυτότητας των Πολιτών, σε βάρος των εθνικών ταυτοτήτων.³³ Εκτός αυτού, ακόμη κι από την άποψη της χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων που άπτονται του πολιτισμού οι ενδείξεις είναι απογοητευτικές, καθώς από όσο φαίνεται, ο πολιτισμός θεωρείται «το παραμελημένο παιδί της ΕΕ» με τη Βρετανία, τη Γερμανία και την Ολλανδία να εμποδίζουν τη διοχέτευση κονδυλίων στον πολιτισμό.³⁴ Η πρώτη πρωτοβουλία της τότε ΕΟΚ, όσον αφορά τον τομέα του πολιτισμού, εντοπίζεται το 1977, όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε την πρώτη της «Ανακοίνωση για την Κοινοτική Δράση στον Πολιτιστικό Τομέα», έπειτα από προτροπή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 1974. Η ανακοίνωση ήταν ισχνή, καθώς περιοριζόταν στην επίλυση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων των εργαζομένων στον πολιτιστικό τομέα. Η συνέχεια δόθηκε με τη σύσταση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ειδικής Επιτροπής Πολιτισμού,

³³ Στεφάνου Κων/νος, *Governing a multicultural Europe: Policy Chances and Responses*, σελ. 3, από τα κείμενα ανάλυσης του συνεδρίου του ΕΚΕΜ στην Αθήνα (18-20/5/2007) με θέμα : *Federalizing the EU: Why do it?*

³⁴ Βλ. Κοσμίδου Ζωή, *Ο πολιτισμός ως επικοινωνιακό μέσο βελτίωσης των διεθνών σχέσεων και η ελληνική πολιτιστική διπλωματία* (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή), Πάντειο Παν/μίο, Αθήνα 2000.

Νεότητας, Παιδείας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Θα ακολουθήσει το 1982 η 2^η ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο «Ενίσχυση της Κοινοτικής Δράσης στον Πολιτιστικό Τομέα», η οποία αφορούσε τον προσδιορισμό της δράσης της Κοινότητας σχετικά με τις πολιτιστικές πολιτικές των κρατών-μελών. Πιο συγκεκριμένα, καθόριζε να λειτουργεί η Κοινότητα επικουρικά. Το 1985, με πρώτη πολιτιστική πρωτεύουσα την Αθήνα, θα ξεκινήσει ο θεσμός της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας», ο οποίος ισχύει έως σήμερα. Μέχρι τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία εμπεριείχε την πρώτη νομική πρωτοβουλία της Κοινότητας στον πολιτιστικό τομέα (άρθρο 128), η Επιτροπή προέβη σε μία ακόμη ανακοίνωση (1987) , με τίτλο «Η Αναθέρμανση της Πολιτιστικής Δράσης στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα» (1987-1992). Μέσω της νέας ανακοίνωσης καθορίστηκαν οι τομείς δράσης της Κοινότητας στον πολιτιστικό τομέα, οι οποίοι ήταν η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πολιτιστικού χώρου, η προώθηση των οπτικοακουστικών μέσων, η βελτίωση της κατάρτισης στον πολιτιστικό τομέα και η ενίσχυση του πολιτιστικού διαλόγου με τρίτες χώρες. Από τα προγράμματα τα οποία εκπονήθηκαν στα πλαίσια της ανακοίνωσης, ήταν το πρόγραμμα MEDIA. Το 1992, η Επιτροπή εξέδωσε μία ακόμη ανακοίνωση με τίτλο «Νέες Προοπτικές για την Κοινοτική Δράση στον Πολιτιστικό Τομέα», η οποία κινείτο στα πλαίσια του άρθρου 128 και έθετε ως προτεραιότητες την ενθάρρυνση της πολιτιστικής ανάπτυξης στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο, την προβολή της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς σε συγκεκριμένους οπτικοακουστικούς τομείς (στο βιβλίο, τον οπτικοακουστικό τομέα, τα κινητά πολιτιστικά αγαθά και τις βιβλιοθήκες) και την ενίσχυση της συνεργασίας με τρίτες χώρες καθώς και τους αρμόδιους Διεθνείς Οργανισμούς αλλά και Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς. Συνέχεια της ανακοίνωσης του 1992, αποτελεί η ανακοίνωση «Η Δράση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την Υποστήριξη του Πολιτισμού»(1994). Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 (1996-1999) , υιοθετήθηκαν επίσης τα προγράμματα «Ραφαήλ», «Αριάν» και «Καλειδοσκόπιο», ενώ το 2000, υιοθετήθηκε το πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000».³⁵ Την τελευταία διετία, έχει παρατηρηθεί μία έντονη κινητικότητα όσον αφορά τη διαμόρφωση και τον επαναπροσδιορισμό της πολιτιστικής πολιτικής της ΕΕ, γεγονός το οποίο καταδεικνύει την αντίληψη της σπουδαιότητας του πολιτισμού και της συμβολής του στην ανάπτυξη, την ολοκλήρωση και τις εξωτερικές σχέσεις της Ένωσης, στα πλαίσια των αναγκών και των δεδομένων του 21^{ου} αιώνα. Πιο

³⁵ Βλ. Τζουμάκα Ελένη, Πολιτιστική Διπλωματία....., σελ. 151-157.

συγκεκριμένα, το Μάιο του 2006, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξουσιοδότησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να επικυρώσει τη Σύμβαση της UNESCO για την «Προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας της πολιτιστικής έκφρασης», η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1^η. 8. 2007. Το Νοέμβριο του 2006, η Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διοργάνωσε μια Διάσκεψη για τον Διαπολιτιστικό Διάλογο, στα πλαίσια της οποίας, προτάθηκε η σύσταση μιας θέσης Γενικού Γραμματέα για το Διαπολιτισμικό Διάλογο.³⁶ Το Πρόγραμμα «Πολιτισμός», αναδιαρθρώθηκε και συνεχίζεται υπό το Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2007-2013», ενώ το Δεκέμβριο του 2006, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κήρυξαν το 2008, «Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου». Τέλος, από τις πιο σημαντικές και ελπιδοφόρες πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποτελεί η «Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό την ώρα της Παγκοσμιοποίησης».

Προκειμένου να εξετάσουμε πιο διεξοδικά την πολιτιστική πολιτική της ΕΕ, θα πρέπει να τη διακρίνουμε σε νομικό και πολιτικό επίπεδο. Να εξετάσουμε τόσο τα νομικά κείμενα που αναφέρονται στον πολιτισμό αλλά και τα τρέχοντα Προγράμματα και τις δράσεις που έχει αναλάβει η ΕΕ, όσον αφορά τον πολιτισμό.

Δ)Νομικό Πλαίσιο

Στα πλαίσια του ουσιαστικού δικαίου της ΕΕ, έχει θεσπιστεί το άρθρο 151, το οποίο αναφέρεται στον πολιτιστικό τομέα. Το άρθρο 151 ορίζει ότι η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών σεβόμενη παράλληλα την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά. Η Κοινότητα δρα βασικά της αρχής της επικουρικότητας, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση στους εξής τομείς :

- Ø Στη βελτίωση της γνώσης, της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών
- Ø Στη διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας
- Ø Στις μη εμπορικές ανταλλαγές
- Ø Στην καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία, συμπεριλαμβανομένου του οπτικοακουστικού τομέα..

³⁶ Βλ. Lobasso Fabrizio, Η Ευρωπαϊκή Διαπολιτισμική Προοπτική από τις Συμφωνίες της Ρώμης έως Σήμερα. Μία συνολική αποτίμηση.

Η Κοινότητα ευνοεί τη συνεργασία με τρίτες χώρες και τους αρμόδιους Διεθνείς Οργανισμούς, ενώ λαμβάνει πάντοτε υπόψη τις τις πολιτιστικές πτυχές όταν αναλαμβάνει δράση σε άλλους τομείς (παρ. 4).

II) ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ³⁷

1. Πρόγραμμα Πολιτισμός 2000 (2000-2006)

Το εν λόγω πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε το διάστημα 2000- 2006 και έχει πλέον αντικατασταθεί από το πρόγραμμα Πολιτισμός 2007- 20013. Κατά τη διάρκειά του, εκπονήθηκαν 1500 υποπρογράμματα πολιτιστικής συνεργασίας υπό τη μορφή φεστιβάλ, διεθνών εκθέσεων κ.τ.λ., συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στη διάδοση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς και στην προώθηση της πολιτιστικής ανταλλαγής, ενώ προσέδωσε αναγνωρισιμότητα σε καλλιτέχνες και πολιτιστικά έργα, μέσω ευρωπαϊκών βραβείων στους τομείς της αρχιτεκτονικής, της μουσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς.³⁸

2. Πρόγραμμα Πολιτισμός 2007- 20013

Το Πρόγραμμα Πολιτισμός 2007-2013, αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου, αναλαμβάνοντας περαιτέρω δράση , καθώς αποσκοπεί στην ενίσχυση της αμοιβαίας κατανόησης ,στην ενθάρρυνση του διαπολιτισμικού διαλόγου μέσω των πολιτιστικών ανταλλαγών, της στήριξης πολιτιστικών ενεργειών, της στήριξης πολιτιστικών οργανισμών και της ενθάρρυνσης της κινητικότητας των καλλιτεχνών και των έργων τους εντός των κρατών-μελών.³⁹

3. Πρόγραμμα για την ενεργό συμμετοχή του Πολίτη στα κοινά .

Σκοπός του προγράμματος είναι η ενθάρρυνση της συμμετοχής του Ευρωπαίου Πολίτη στα κοινά, προκειμένου αποκτήσουν οι Ευρωπαίοι Πολίτες στο σύνολό τους μία κοινή αίσθηση του ανήκειν. Το Πρόγραμμα προωθώντας το διαπολιτισμικό διάλογο γύρω από διαφορετικά πολιτιστικά στοιχεία, συμβάλλει στην ανάπτυξη μίας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας. Στα πλαίσια του προγράμματος για

³⁷ Οι πληροφορίες αντλούνται από το site της ΕΕ και συγκεκριμένα από την ηλ. Διεύθυνση <http://www.europa.eu/pol/cult/index>.

³⁸ Idem

³⁹ Idem

την ενεργό συμμετοχή του πολίτη στα κοινά, αναλαμβάνονται δράσεις που αφορούν τις αδελφοποιημένες πόλεις, το διάλογο γύρω από διάφορα ευρωπαϊκά προγράμματα, την ενεργοποίηση της κοινωνίας των πολιτών στην Ευρώπη αλλά και της ευρωπαϊκής δημόσιας διπλωματίας, την έρευνα και την πληροφορία γύρω από τον ευρωπαϊκό πολιτισμό.⁴⁰

2008 : Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου⁴¹

Σκοπός του Ευρωπαϊκού Έτους Διαπολιτισμικού Διαλόγου, είναι η ενίσχυση της αμοιβαίας κατανόησης και η βελτίωση της συμβίωσης στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο, προκειμένου να καλλιεργηθεί στους πολίτες το αίσθημα ότι ανήκουν στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Το Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου έχει ως κεντρικό άξονα το σεβασμό και την προαγωγή της πολιτισμικής πολυμορφίας, όχι μόνο για τους Ευρωπαίους πολίτες, αλλά και για όσους ζουν εντός της ΕΕ (π.χ. μετανάστες), ενώ θα αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες σε συνεργασία με τις χώρες των Βαλκανίων καθώς και με τις χώρες της ΕΠΓ. Καθόλη τη διάρκεια του 2008, προβλέπεται η διοργάνωση στις Βρυξέλλες έξι συζητήσεων (μία ανά δίμηνο). Κάθε συζήτηση θα εξετάζει και μία συγκεκριμένη τομεακή πτυχή του διαπολιτισμικού διαλόγου και θα καλύπτει θέματα όπως τα ΜΜΕ, οι τέχνες, η πολιτιστική κληρονομιά, ο εργασιακός χώρος, ο διαθρησκευτικός διάλογος, η εκπαίδευση, η νεολαία, η μετανάστευση και η ενσωμάτωση. Σημαντική αναμένεται να είναι και η συμβολή του ιδιωτικού τομέα, μέσω της ανάληψης πρωτοβουλιών, οι οποίες θα είναι ικανές να συμβάλλουν ουσιαστικά στην ενίσχυση του διαπολιτισμικού διαλόγου. Μετά το τέλος του 2008, προβλέπεται μία σειρά μελετών και ερευνών, προκειμένου να αξιολογηθεί μακροπρόθεσμα η πορεία του Ευρωπαϊκού Έτους Διαπολιτισμικού Διαλόγου.

Στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Έτους Διαπολιτισμικού Διαλόγου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της δημοσκόπησης που πραγματοποίησε το Ευρωβαρόμετρο για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σχετικά με το

⁴⁰ Idem

⁴¹ Idem Ειδικά για το Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου, βλ. Ακόμη www.dialogue2008.eu, καθώς στα πλαίσια της ενημερωτικής εκστρατείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Ευρ. Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου, δημιουργήθηκε και ο παραπάνω δικτυακός τόπος, οποίος κατασκευάστηκε σε συνεργασία με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών αποσκοπώντας στην προώθηση της δημιουργίας ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου για το διαπολιτισμικό διάλογο. Ο εν λόγω δικτυακός τόπος περιλαμβάνει ένα τμήμα εταίρων που σκοπό έχει να εντείνει τη βελτίωση και τις ανταλλαγές βέλτιστων πρακτικών σε επίπεδο ΕΕ.

διαπολιτισμικό διάλογο στην Ευρώπη, το διάστημα 13-17/11/2007, ανάμεσα στα 27 κράτη-μέλη της ΕΕ, με δείγμα 27.000 ατόμων (1000 άτομα ανά κράτος).⁴² Η δημοσκόπηση έγινε με τη μέθοδο των τηλεφωνικών συνεντεύξεων, ενώ σε δείγμα 300 ατόμων στην Εσθονία, την Τσεχία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, την Ουγγαρία, την Πολωνία και τη Σλοβακία, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις σε απευθείας επαφή με τους ερωτηθέντες. Το πρώτο ερώτημα το οποίο έθεσαν οι ερευνητές στους ερωτηθέντες, αφορά την αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών και την επίδραση της πολιτιστικής πολυμορφίας στην πολιτιστική ζωή. Το 72% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως πιστεύουν πως οι άνθρωποι με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο, εμπλουτίζουν την πολιτιστική ζωή των χωρών τους, ενώ 23% δήλωσαν πως διαφωνούν με αυτή την άποψη, παρόλο που σε ποσοστό που κυμαίνεται από 52-57%, δήλωσαν ότι σε κάποιο βαθμό βλέπουν ωφέλη στην καθημερινή τους ζωή από την επαφή τους με ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμών.

Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να απαντήσουν αν πιστεύουν πως οι νέοι άνθρωποι επωφελούνται από την επαφή τους με νέους διαφορετικής εθνικότητας ή διαφορετικών πεποιθήσεων αλλά και αν θα πρέπει οι νέοι να παραμείνουν προσκολλημένοι ή όχι στις πατροπαράδοτες παραδόσεις τους. Το 83% των ερωτηθέντων δήλωσε πως συμφωνεί ως προς την ωφέλεια μέσω των διαπολιτισμικών επαφών, σε αντίθεση με το 13%, που δήλωσε πως διαφωνεί. Σχετικά με τη στάση που θα πρέπει να διατηρούν οι νέοι ως προς τις πατροπαράδοτες παραδόσεις τους, το 24% δήλωσε πως μάλλον διαφωνεί με την προσκόλληση των νέων στις πατροπαράδοτες αξίες και το 5%, πως διαφωνεί πλήρως. Το 40% των ερωτηθέντων δήλωσε πως συμφωνεί με την προσκόλληση των νέων στις πατροπαράδοτες αξίες και το 27% πως συμφωνεί πάρα πολύ.

Ένα σημαντικό στοιχείο, το οποίο ανακύπτει από τη συγκεκριμένη δημοσκόπηση και αφορά τη συμπεριφορική τυπολογία της, είναι πως η στάση των παλαιότερων 15 κρατών-μελών, είναι πιο ανοικτή και πιο κοσμοπολίτικη όσον αφορά την πολιτιστική πολυμορφία, κυρίως στη Δανία, τη Σουηδία και την Ολλανδία. Αντίθετα, στα νέα κράτη μέλη και κυρίως στην Πολωνία και την Κύπρο, οι πολίτες είναι λιγότερο εξοικειωμένοι με την πολιτιστική πολυμορφία.

⁴² Για τη συνολική έκθεση της δημοσκόπησης, βλ. Flash Eurobarometer series 217, Intercultural Dialogue in Europe, Summary, στην ηλ. διεύθυνση http://www.en.europa.eu/public_opinion/index_en.html

Εκτός των άλλων, προκύπτουν και κάποια γενικά συμπεράσματα.

- 1) Η καθημερινή πολιτισμική αλληλεπίδραση, αποτελεί πλέον πραγματικότητα στην Ευρώπη. Το 65% των ερωτηθέντων, δήλωσε πως δύναται να θυμηθεί και να αναφέρει τουλάχιστον ένα περιστατικό πολιτιστικής αλληλεπίδρασης με άτομο διαφορετικής θρησκείας ή εθνικότητας, κατά τις τελευταίες επτά ημέρες πριν τη δημοσκόπηση.
- 2) Η κυρίαρχη άποψη μεταξύ των πολιτών της ΕΕ, είναι πως ο διαπολιτισμικός διάλογος είναι ωφέλιμος, αλλά ταυτόχρονα για πολλούς, η διατήρηση των πολιτιστικών τους παραδόσεων, είναι εξίσου σημαντική. Πιο συγκεκριμένα, το 55% από το σύνολο των ερωτηθέντων που απάντησαν πως θεωρούν ωφέλιμη την πολιτιστική πολυμορφία, έδειξαν παράλληλα μία ισχυρή προτίμηση προς τη διατήρηση των πολιτιστικών τους παραδόσεων, ενώ το 25% (κυρίως νέοι) θεωρούν πως η πολιτιστική ανεκτικότητα δε συνάδει με την ανάγκη για διατήρηση των πολιτιστικών παραδόσεων.

ΜΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΤΖΕΝΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ- Η 1^Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ.⁴³

Το Μάιο του 2007 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τη σχετική ανακοίνωση, η οποία συνοδεύεται από ένα έγγραφο εργασίας και αποτελεί μία πρώτη οργανωμένη προσπάθεια της ΕΕ όσον αφορά τον τομέα του πολιτισμού. Η Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον πολιτισμό την ώρα της παγκοσμιοποίησης, εκτός από τα κράτη-μέλη, εμπεριέχει και τις τρίτες χώρες, ενώ θέτει τρεις βασικούς στόχους :

- 1) Την προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας και του διαπολιτισμικού διαλόγου
- 2) Την προώθηση του πολιτισμού ως καταλύτη δημιουργικότητας στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας
- 3) Την προώθηση του πολιτισμού ως ζωτική παράμετρο των διεθνών σχέσεων της Ένωσης.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προώθηση της πολυμορφίας, τόσο στο εσωτερικό της Ένωσης, όσο και στις σχέσεις της με τρίτες χώρες. Εξίσου σημαντική αξιολογείται η συμβολή του πολιτισμού στα αναπτυξιακά προγράμματα και σχέδια και στον διαπολιτισμικό διάλογο, ενώ είναι ιδιαίτερα ελπιδοφόρα η θέσπιση του νέου πολιτιστικού ταμείου ΕΕ- ΑΚΕ, αλλά και η θέσπιση ενός « Φόρουμ για τον Πολιτισμό».

⁴³ Βλ. <http://europa.eu/rapid/pressreleases>

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ
ΜΕ ΤΡΙΤΕΣ ΧΩΡΕΣ

3.4 – CASE STUDY ΕΥΡΩΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Η Διακήρυξη της Βαρκελώνης μέσω της οποίας δημιουργήθηκε μία πληρέστερη « Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση» ως κατάληξη των προσπαθειών που είχαν ήδη ξεκινήσει από τη δεκαετία του 1970 με τη «σφαιρική» μεσογειακή πολιτική της ΕΟΚ, τη «νέα» μεσογειακή πολιτική και την «ανανεωμένη» πολιτική, διανύει τον 13^ο χρόνο εφαρμογής της.⁴⁴ Η ουσία της Διακήρυξης της Βαρκελώνης, έγκειται στο γεγονός ότι ενώ οι προηγούμενες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας περιορίστηκαν στο να θεσπίσουν απλά κάποια εμπορικά μέτρα, μέσω της Διακήρυξης της Βαρκελώνης, εγκαινιάστηκε μία νέα περίοδος, η οποία διαρθρώνεται γύρω από τρία «καλάθια». Το κάθε καλάθι αντιστοιχεί σε ένα ξεχωριστό τομέα και θέτει στόχους εκατέρωθεν, συνδέοντας στενά τον οικονομικό τομέα με τον τομέα της ασφάλειας και τον πολιτιστικό, κοινωνικό κι ανθρωπιστικό τομέα. Πιο συγκεκριμένα αποτελείται από τους παρακάτω τομείς

- Πολιτική Συνεργασία και Θέματα Ασφάλειας
- Οικονομικός και Χρηματοδοτικός Τομέας
- Κοινωνική, Πολιτιστική κι Ανθρωπιστική Διάσταση.⁴⁵

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ⁴⁶

Αρχικά, τα μέρη αναγνώρισαν το σεβασμό της πολιτισμικής και θρησκευτικής ιδιαιτερότητας κι από τις δύο πλευρές, ενώ επεσήμαναν την αξία του διαλόγου και της συνεργασίας που θα κινούνται σε αυτά τα πλαίσια, προκειμένου να εδραιωθεί μία ουσιαστική κοινωνική, πολιτιστική κι ανθρωπιστική σχέση. Σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των παραπάνω καλούνται να διαδραματίσουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, συμβάλλοντας στην αμοιβαία γνωριμία και κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε χώρας.

⁴⁴ Για περισσότερα βλέπε Η Μεσογειακή Πολιτική της ΕΕ, Οι Ελληνικές Προτεραιότητες, Κείμενα Εργασίας, Κων/νος Λυμπερόπουλος, ΕΛΙΑΜΕΠ, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1996

⁴⁵ Βλ. Σχετικά, τη Διακήρυξη της Βαρκελώνης.

⁴⁶ idem

Οι δραστηριότητες που προβλέπονται μέσω της Διακήρυξης της Βαρκελώνης και του Προγράμματος Εργασιών της, αφορούν κυρίως την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση, τις διαπολιτισμικές ανταλλαγές αλλά και τις ανταλλαγές στα πλαίσια της Κοινωνίας των Πολιτών, τον τομέα της Νεολαίας της Υγείας, την κοινωνική ανάπτυξη σε συνάρτηση με το σεβασμό των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων αλλά και την ενεργή συμμετοχή των πολιτών με την ενίσχυση των μέσων αποκεντρωμένης συνεργασίας (δήμοι, περιφέρειες), τα οποία θα ανταλλάσσουν τις εμπειρίες τους και θα εξετάζουν από κοινού τα διάφορα ζητήματα που τους απασχολούν στον εν λόγω τομέα. Τέλος, τα μέρη αποφάσισαν να εντείνουν τις προσπάθειες για την από κοινού αντιμετώπιση των φαινομένων της μετανάστευσης, της τρομοκρατίας, του εμπορίου ναρκωτικών, του διεθνούς εγκλήματος και της διαφθοράς. Αξιοσημείωτη είναι και η εκστρατεία κατά του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και της αδιαλλαξίας.

Αναμφισβήτητα, από την αρχή του 21^{ου} αιώνα κι εφεξής, καθίσταται επιτακτική ή ανάγκη δημιουργίας μίας ουσιαστικής προσπάθειας εκ μέρους της Δύσης και ειδικά της ΕΕ, ώστε να υπάρξει ένα θεμιτό και ουσιαστικό πλαίσιο συνεργασίας και διαλόγου με τις χώρες της Μεσογείου και κυρίως με τη Μ. Ανατολή. Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, οι τρομοκρατικές επιθέσεις στη Μαδρίτη (11- 3- 2004) και στο Λονδίνο (7-7-2005) καθώς και οι επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ σε συνδυασμό με την έξαρση του ισλαμικού φονταμενταλισμού, αλλά και τη διαρκή αναζήτηση μίας ειρηνικής επίλυσης τόσο για την Αραβοϊσραηλινή Αντιπαράθεση, όσο και για το Κυπριακό, καταδεικνύουν την εύφλεκτη κατάσταση που χαρακτηρίζει τη Μεσόγειο και την ευρύτερη περιοχή της Μ. Ανατολής.⁴⁷

Η Μεσόγειος αποτελεί ένα πανάρχαιο σταυροδρόμι, όπου συναντώνται διαφορετικοί πολιτισμοί, έθνη, κράτη, γλώσσες, ιστορίες και θρησκείες. Ένα μωσαϊκό, το οποίο εμπεριέχει πολλές αντιθέσεις, οι οποίες πολλές φορές οδήγησαν κι οδηγούν ακόμη σε δυσμενείς συγκρούσεις.⁴⁸ Ιδιαίτερα για την ΕΕ

⁴⁷ Βλ. Euromediterranean Politics Vol. 1o, no 3, November 2005, Cultural Democracy in Euro-Mediterranean Relations? Michelle Pace, p.427 και στο ίδιο The Importance of Conceptualizing Cultural and Social Co-operation in the Euromediterranean area, Grenda G. Rosenthal, p.279-280

⁴⁸ Βλ. ⁴⁸ Βλ. The Barcelona Process and Euromediterranean Issues from Stuttgart to Marseille, Stefania Panebianco, The EMP's Innovative Dimension of a Cultural Dialogue: Prospects and Challenges, p. 101, Dott. A. Giuffrè Ed., Milano 2001

αποτελεί ένα πολύ σημαντικό έταίρο αλλά και μία άμεση απειλή, αν σκεφτεί κανείς ότι όχι μόνο συνορεύει με τις χώρες της Μεσογείου, αλλά κάποιες από αυτές αποτελούν και μέλη της. Οι μεταξύ τους ιστορικοί δεσμοί είναι αδιαμφισβήτητοι σε κάθε επίπεδο (γεωγραφικό, πολιτικό, οικονομικό, πολιτιστικό, ιστορικό). Όλα τα προβλήματα, τα οποία λαμβάνουν χώρα στην περιοχή της Μεσογείου, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά επηρεάζουν άμεσα την ΕΕ, καθώς όχι μόνο αποτελούν εστίες αποσταθεροποίησης της νοτιοανατολικής Μεσογείου, αλλά εγκυμονούν κινδύνους για πλήθος τρομοκρατικών επιθέσεων, αλλά και για ακόμη πιο ισχυρό ρεύμα μετανάστευσης από τις χώρες της Μεσογείου προς τις χώρες της ΕΕ. Αρχικά, η υιοθέτηση μιας πολυμερούς πολιτικής προσέγγισης, υπέκρυπτε την πρόθεση των Ευρωπαϊών Εταίρων να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τα αυξημένα ρεύματα μετανάστευσης από τις Μεσογειακές Χώρες αλλά και το ενεργειακό πρόβλημα, δεδομένης της ενεργειακής εξάρτησης της ΕΕ από τις Μεσογειακές Χώρες.⁴⁹

Η συμπλήρωση 10 χρόνων από τη Διακήρυξη της Βαρκελώνης, το 2005, έδωσε την αφορμή σε πολλούς αναλυτές που έχουν ασχοληθεί με το ζήτημα, να σπεύσουν να χαρακτηρίσουν ανεπαρκή κι ατελέσφορη την προσπάθεια της ΕΕ.⁵⁰ Αν αναλογιστεί κανείς τα προβλήματα που έχουν ανακύψει από την αστάθεια στη Μ. Ανατολή και από την έξαρση των τρομοκρατικών χτυπημάτων που αναφέραμε, θα πρέπει να μας προβληματίζει το μέλλον των Ευρωμεσογειακών Σχέσεων. Με αφορμή το βιβλίο του Σάμιουελ Χάντιγκτον, «Η Σύγκρουση των Πολιτισμών», πολλοί έχουν διχαστεί για το αν πρόκειται για μία πραγματική σύγκρουση των Πολιτισμών, ή αν εντέλει η Δύση έχει αποτύχει να βοηθήσει στο μετασχηματισμό και τον εκσυγχρονισμό της Ανατολής καθώς και στη δημιουργία μίας σχέσης η οποία θα διέπεται από αμοιβαία εμπιστοσύνη, σεβασμό και κατανόηση. Είναι ίσως μία περίοδος, η οποία στρέφει αναμφισβήτητα το ενδιαφέρον της προς το διάλογο και τη διαπολιτισμική συνεργασία, ως μία δίοδο επαφής και συνεργασίας που θα μπορούσε να συνδράμει και σε ζητήματα ασφαλείας αλλά και πολιτικού διαλόγου. Αυτό μας ωθεί να στρέψουμε το βλέμμα μας στο τρίτο «καλάθι» της Ευρωμεσογειακής Εταιρικής Σχέσης, προκειμένου να

⁴⁹ Βλ. Η Μεσογειακή..., Κων/νος Λυμπερόπουλος, σελ.25-26 .

⁵⁰ Χαρακτηριστική είναι η φράση του T. Schumacher, ο οποίος στο άρθρο του *Imagining Co-presence in the Eyromediterranean Relations: The Role of Dialogue* στο περιοδικό *Mediterranean Politics*, Vol. 10, No 3, Nov. 2005, p.282, περιγράφει ειδικά το τρίτο καλάθι ως «ωραία κοιμωμένη». Βλ. Επίσης

αξιολογηθεί η όποια πρόοδος έχει επιτευχθεί αλλά και οι όποιες ελλείψεις . Αυτό θα πρέπει να γίνει, αρχικά με την παρουσίαση της Διακήρυξης της Βαρκελώνης, σχετικά με την κοινωνική, πολιτιστική κι ανθρωπιστική διάσταση και στη συνέχεια με την παρουσίαση των προγραμμάτων που έχουν εκπονηθεί μέχρι σήμερα στα πλαίσια της.

Τα προγράμματα τα οποία έχουν εκπονηθεί κατά την τελευταία δεκαετία στο πλαίσιο της κοινωνικής, ανθρωπιστικής και πολιτισμικής Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, είναι κατά τομέα τα εξής

1) ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στα πλαίσια του Μορφωτικού τομέα, εκπονήθηκαν 9 προγράμματα, τα οποία χρηματοδοτήθηκαν από το Πρόγραμμα MEDA με ποσά που ανήλθαν σε 379, 5 εκατ. Ε . Το 52 % δαπανήθηκε για τον τομέα της βασικής εκπαίδευσης, 8 % για τον τομέα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και 40 % για την ανώτατη Παιδεία. Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η συμβολή του Προγράμματος TEMPUS, το οποίο αποσκοπεί στην παροχή προσωπικών δωρεών για εκπαιδευτικούς , ερευνητές κι άλλους επιστήμονες της Ανώτατης Παιδείας, προκειμένου να επισκέπτονται τις χώρες – εταίρους, ώστε να μπορέσουν να αναβαθμίσουν το εκπαιδευτικό τους σύστημα στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Σε αυτό συμμετέχουν 9 Μεσογειακές Χώρες – Εταίροι. Ιδρύθηκε το 2003 στα πλαίσια του Προγράμματος MEDA και έλαβε 43 εκατ. Ε για τα έτη 2003- 4.

2) ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Από το 1995 έχουν δαπανηθεί στα πλαίσια του Προγράμματος MEDA 327 εκατ. Ε προς χρηματοδότηση 15 Προγραμμάτων, τα οποία αποσκοπούσαν στην επαγγελματική κατάρτιση και στη βελτίωση των εργασιακών συστημάτων των Μεσογειακών Χωρών.⁵¹

3) ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

⁵¹ Βλ. The Euromediterranean Partnership, Assessing the first decade, M. Pace, EMP Cultural Initiatives: What Political Relevance?

Το Σεπτέμβριο του 1998, πραγματοποιήθηκε στη Ρόδο Ευρωμεσογειακή Υπουργική Σύσκεψη, η οποία αποφάσισε την έναρξη του Προγράμματος HERITAGE I, το οποίο έλαβε μέσα σε διάστημα μέχρι το 2001 χρηματοδότηση ύψους 17 εκατ. Ε, ενώ περιέλαβε 16 Προγράμματα, θέτοντας 4 βασικές προτεραιότητες.⁵²

- Ανάδειξη της Μεσογειακής Κληρονομιάς μέσω της δημιουργίας ενός καταλόγου, ο οποίος καταγράφει τη σύνθεση και το μέγεθος της πολιτιστικής κληρονομιάς ενισχύοντας παράλληλα έναν υψηλού επιπέδου τουρισμό και τη συνεργασία μεταξύ μουσείων κι άλλων πολιτιστικών οργανισμών.
- Προώθηση της γνώσης γύρω από την πολιτιστική κληρονομιά στο κοινό και τους λήπτες των αποφάσεων και δημιουργία ενός συνοπτικού πλαισίου της γνώσης και των τεχνικών που χρησιμοποιούνται στη Μεσογειακή Κληρονομιά.
- Εκπαίδευση στις σχετικές με την πολιτιστική κληρονομιά δεξιότητες και επαγγέλματα.
- Ανταλλαγή τεχνογνωσίας και βοήθειας, ειδικά στο πεδίο του διαλόγου γύρω από την πολιτιστική κληρονομιά και τη θεσμική υποστήριξη.⁵³

Το 2001, εγκαινιάστηκε το Πρόγραμμα HERITAGE II, το οποίο λειτούργησε ως συνέχεια του HERITAGE I. Επικεντρώθηκε κυρίως γύρω από ζητήματα πολιτιστικού διαλόγου αλλά έδωσε κι έμφαση στη διατήρηση της μη υλικής Μεσογειακής Πολιτιστικής Κληρονομιάς, όπως προφορικές παραδόσεις, τοπική ιστορία, κοινωνικά και πολιτιστικά συμφραζόμενα, κ.τ.λ., αποσκοπώντας κυρίως στη μεταφορά γνώσης και την ανάπτυξη της κληρονομιάς. Χρηματοδοτήθηκε από τα Προγράμματα MEDA και MEDA II.

Το 2004, εισήχθησαν 4 νέα προγράμματα⁵⁴ (Discover Islamic Art, με πλάνο δράσης για το διάστημα 01.06.2004- 31.05.2007 και προϋπολογισμό ύψους 3. 345.000 Ε,⁵⁵ Rehabimed, με πλάνο δράσης για το διάστημα

⁵² Dialogue Between Cultures and Civilizations in the Barcelona Process, European Commission, P.10, Luxemburg 2002.

⁵³ Idem.

⁵⁴ Βλ. [www. Euromedheritage.net- projects](http://www.Euromedheritage.net-projects).

⁵⁵ idem

01.09.2004- 31.08.2007 και προϋπολογισμό ύψους 3.429.376 Ε⁵⁶ Qantara ,με πλάνο δράσης για το διάστημα 15.03.2005- 31.03.2008 και προϋπολογισμό ύψους 3.668. 514 Ε⁵⁷ και Byzantium Early Islam με πλάνο δράσης 01.01.2005- 31.05.2007 και προϋπολογισμό ύψους 1, 237.719 Ε⁵⁸, στα πλαίσια του HERITAGE III, με ποσό χρηματοδότησης που ανήλθε συνολικά στα 11 εκατ. Ε.

Το 2000 εγκαινιάστηκε το Πρόγραμμα Euromed Audiovisual , το οποίο έλαβε χρηματοδότηση ύψους 20 εκατ. Ε.⁵⁹ Επικεντρώνεται κυρίως στην παραγωγή και παρουσίαση υλικού το οποίο αναπαριστά τη ζωή και τον πολιτισμό ανθρώπων από διάφορες Μεσογειακές Χώρες, βοηθώντας έτσι στην περαιτέρω γνωριμία και κατανόηση μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμών των Ευρομεσογειακών Εταίρων. Τα προγράμματα τα οποία έχουν εκπονηθεί στα πλαίσιά του, είναι το Cap Med,⁶⁰ το Cinema Med, το οποίο αποσκοπούσε στην παρουσίαση έργων στο κοινό , το οποίο δε θα είχε αλλιώς την ευκαιρία να παρακολουθήσει,⁶¹ το Elles....aux abords de l'an 2000, το οποίο ασχολήθηκε με την παρουσίαση των γυναικών εκείνων στις Μεσογειακές Χώρες, οι οποίες κατάφεραν αν ξεχωρίσουν μέσω κάποιας τέχνης ή της πολιτικής του ανάμιξης το Πρόγραμμα Medea, το οποίο προσφέρει χρηματική στήριξη και τεχνογνωσία για την παραγωγή ταινιών σχετικά με τη Μεσογειακή Ζωή και το Μεσογειακό Πολιτισμό.⁶² Τέλος, μέσω του Προγράμματος Euromediation, δόθηκε το έναυσμα για τη δημιουργία ενός Cartoon Studio στην Τυνησία.⁶³

4) ΝΕΟΛΑΙΑ

Η νεολαία αποτελεί ένα τομέα ζωτικής σημασίας για την επιτυχή έκβαση της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, αν αναλογιστεί κανείς αφενός το γεγονός ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό και της Ευρώπης αλλά και της Μεσογείου κατοικείται από

⁵⁶ idem

⁵⁷ idem

⁵⁸ idem

⁵⁹ Βλέπε Έκθεση της Επιτροπής Προς το Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Ετήσια Έκθεση για το Πρόγραμμα Meda- 2000, σελ.61

⁶⁰ Dialogue Between....., p.12, European Commission , Luxemb.2002

⁶¹ idem

⁶² idem

⁶³ idem

νέους ανθρώπους κι αφετέρου τη σπουδαιότητα για μέλλον, του να γαλουχείται ένας νέος άνθρωπος μέσα σε ένα σύστημα αξιών, πολιτισμού και συνεργασίας.⁶⁴ Στα πλαίσια της προσέγγισης των νέων, δημιουργήθηκε το 1999 το Πρόγραμμα Euromed Youth I, στη βάση του οποίου εκπονήθηκαν 400 διαφορετικά Προγράμματα, με Euromed προϋπολογισμό ύψους 9,7 εκατ. Ε,⁶⁵ συμβάλλοντας στην ενεργό συνεργασία , τόσο σε διεθνές, όσο και σε τοπικό επίπεδο , νέων, υπό τη μορφή διαφόρων οργανισμών νεότητας αλλά και ΜΚΟ.⁶⁶ Ακολούθησε το Πρόγραμμα Euromed Youth I I κατά τη διετία 2002- 2004 με προϋπολογισμό ύψους 14 εκατ. Ε.⁶⁷

5) ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Από το 1995, ο διάλογος μεταξύ των Ευρωμεσογειακών Εταίρων έχει επικεντρωθεί στη δημιουργία μίας Ευρωμεσογειακής Έρευνας και Μεταρρύθμισης . Έτσι, δημιουργήθηκε το πλαίσιο της Επιστημονικής και Τεχνολογικής Επιτροπής της Βαρκελώνης και των ad hoc υποομάδων του. Το 1998, δημιουργήθηκε το Πρόγραμμα INCO- MED, το οποίο έλαβε χρηματοδότηση ύψους 110 εκατ. Ε⁶⁸

⁶⁴ *ibid*, p.13

⁶⁵ Βλέπε Έκθεση της Επιτροπής Προς το Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Ετήσια Έκθεση για το Πρόγραμμα Meda- 2000, σελ.61

⁶⁶ *idem*.

⁶⁷ Βλ. The Euromediterranean Partnership, Assessing the first decade, M. Pace, EMP Cultural Initiatives: What Political Relevance?

⁶⁸ *Idem*.

ΤΟ ΕΥΡΩΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΔΙΑΛΟΓΟ

ANNA LINDH

Κατά τη διάρκεια της 5^{ης} Ευρωμεσογειακής Συνδιάσκεψης Υπουργών Εξωτερικών στη Βαλένθια το 2002, αποφασίστηκε η ίδρυση ενός ιδρύματος, το οποίο θα ασχολείται αποκλειστικά με το διαπολιτισμικό διάλογο. Το ίδρυμα ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 2004, εδρεύει στην Αλεξάνδρεια και επικεντρώνεται στην αναβάθμιση του διαπολιτισμικού διαλόγου, προκειμένου να φέρει σε επαφή ανθρώπους και οργανώσεις των δύο πλευρών της Μεσογείου.⁶⁹ Λειτουργεί ως Δίκτυο-Δικτύων, προσφέροντας ευκαιρίες για σύνδεση των Εθνικών Δικτύων και των μεταξύ τους μελών. Επιδιώκει συνεργασίες κυρίως μεταξύ των φορέων και των εκπροσώπων της Κοινωνίας των Πολιτών στους τομείς των γραμμάτων και των τεχνών, της πολιτιστικής κληρονομιάς, του εκδημοκρατισμού, των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, του ρόλου της γυναίκας στην κοινωνία, της νεολαίας, της εκπαίδευσης, της επικοινωνίας, της επιστημονικής έρευνας, του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης. Αποτελεί τον πρώτο φορέα από τη σύσταση της ΕΜΣ που δημιουργήθηκε και από τα 37 κράτη-μέλη της και χρηματοδοτείται από κοινού από αυτά με την οικονομική αρωγή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στα πλαίσια των κρατών- μελών, λειτουργούν Εθνικά Δίκτυα, ο ρόλος των οποίων είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του Ιδρύματος. Ενόψει του Ευρωπαϊκού Έτους Διαπολιτισμικού Διαλόγου, αναμένεται να λάβει χώρα στην Ελλάδα μία Διυπουργική Διάσκεψη των Υπουργών Πολιτισμού των κρατών-μελών της ΕΜΣ, με τη συμβολή του Ιδρύματος Anna Lindh, προκειμένου να αξιολογηθεί η μέχρι τώρα πορεία του Ιδρύματος, το περιεχόμενο της πολιτιστικού διάστασης της ΕΜΣ και η προοπτική συνεργασίας με άλλες πρωτοβουλίες, όπως η Συμμαχία των Ηνωμένων Εθνών για τον Πολιτισμό, αλλά και η Σύμβαση της UNESCO, για την Προστασία και την Προώθηση της Πολυμορφίας της Πολιτιστικής Έκφρασης.

⁶⁹ Βλ. www.europa-eu.int/comm/external relations.

ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ, ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Αναμφισβήτητα, το «τρίτο καλάθι» της Ευρωμεσογειακής Εταιρικής Σχέσης, αποτελεί μία βασική παράμετρο της, η οποία μπορεί να διαδραματίσει ένα ρόλο-κλειδί προς την περαιτέρω ανάπτυξη και συνεργασία των δύο μερών, συνδράμοντας στην ανάπτυξη διαλόγου, αλληλοκατανόησης κι αλληλοσεβασμού, θέτοντας έτσι τα θεμέλια για έναν ουσιαστικό πολιτικό διάλογο αλλά και για μία δυναμική και πολλά υποσχόμενη οικονομική συνεργασία. Είναι ένας τομέας συνεργασίας, ο οποίος μπορεί να λειτουργήσει ως αρωγός στην προσπάθεια προσέγγισης Βορά–Νότου. Ωστόσο, χρειάζεται ακόμη να διανυθεί μεγάλη απόσταση κι από τις δύο πλευρές και να ληφθούν αρκετά σοβαρά οι διάφορες ελλείψεις και τα πιθανά προβλήματα, με σκοπό να αρθούν κάποια στιγμής οριστικά, αν φυσικά κάτι τέτοιο είναι εφικτό.

Η πρόσληψη του Ισλάμ στις χώρες της Δύσης δε θα πρέπει να διακατέχεται από προκαταλήψεις, οι οποίες τείνουν να το συνδέουν με τρομοκρατικά φαινόμενα. Είναι ανάγκη να υπάρξει μία κατανόηση και ένας σεβασμός προς έναν διαφορετικό πολιτισμό, ο οποίος είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον και έχει πολλά να προσφέρει. Ειδικά μετά τη διεύρυνση του 2004 αλλά και στα πλαίσια της πιθανής ένταξης νέων κρατών–μελών στην ΕΕ, τα οποία θα περιλαμβάνουν και Μουσουλμάνους στο εσωτερικό τους, η σωστή προσέγγιση και κατανόηση προς το Ισλάμ, θα μπορούσε να αποφέρει σημαντικές γνώσεις και εμπειρίες, προκειμένου να ενταχθούν ομαλά τα νέα κράτη σε αυτή και να μπορέσει η ΕΕ να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που θα επιφέρει η εισδοχή κρατών–μελών με μουσουλμανικό πληθυσμό.⁷⁰ Θα πρέπει ακόμη να κατανοήσουμε πως πρόκειται για μία περιοχή, η οποία παρά τις τόσες φυσικές της ομορφιές, τους αναμφισβήτητους φυσικούς της πόρους και την ιστορία της, έχει περάσει από πολλές δυσάρεστες καταστάσεις, οι οποίες θα εξακολουθούν να υφίστανται, όπως όλα δυστυχώς δείχνουν, εξ αιτίας της θέσης που γεωγραφικά κατέχει, αλλά και του πολυπολιτισμικού και πολυθρησκευτικού της ιδιώματος. Είναι πέρα από ανάγκη και χρέος εκ μέρους ειδικά των Ευρωπαίων να προσπαθήσουν να

⁷⁰ Βλ. Euromed Report, Issue No 68, ...p.20, European Commission, 3/12/2003.

κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες αυτές, αφενός γιατί ειδικά κάποια Ευρωπαϊκά κράτη-μέλη, αποτελούν και τα ίδια κράτη της Μεσογείου και αφετέρου επειδή εν μέρει, φέρει και η Ευρωπαϊκή Ήπειρος ευθύνη για τη σημερινή κατάσταση στη Μεσόγειο, αν αναλογιστεί κανείς το ρόλο που έχουν διαδραματίσει ανά τους αιώνες οι Μεγάλες Ευρωπαϊκές Δυνάμεις στα πλαίσια της αποικιοκρατικής-ιμπεριαλιστικής τους πολιτικής. Ενδεχομένως, οι ιστορικές μνήμες των Μεσογειακών Λαών να μην μπορούν ακόμη να επιτρέψουν την όποια εμπιστοσύνη στους Ευρωπαίους γείτονές τους. Σε καμία πάντως περίπτωση, δε θα πρέπει μία τόσο ζωτικής σημασίας σχέση, την οποία έχει προσπαθήσει να αναπτύξει η ΕΕ να διαπνέεται από νέο- αποικιακές βλέψεις, οι οποίες θα καθιστούσαν την ΕΕ πλήρως αναξιόπιστη στα μάτια των Αράβων και θα της στερούσαν την ευκαιρία να διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο στην περιοχή, συμβάλλοντας στη σύσφιξη των σχέσεων καλής γειτονίας αλλά και στις όποιες διαδικασίες εκσυγχρονισμού και ειρήνευσης στη Μεσόγειο και τη Μ. Ανατολή.

Από την πλευρά των Μεσογειακών Εταίρων, θα πρέπει να γίνει αντιληπτό πως η όποια συνεργασία κι ο όποιος διάλογος, θα μπορούσε να λειτουργήσει προς όφελός τους, προκειμένου να ακουστεί και η δική τους φωνή στη διεθνή πολιτική σκηνή. Ένα μεγάλο πρόβλημα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι Ευρωπαίοι ιθύνοντες της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, είναι η κρατικιστική παράδοση του Αραβικού Σοσιαλισμού η οποία καθιστά τις κοινωνίες αυτές δύσπιστες προς τις φιλελεύθερες οικονομικές και πολιτικές δράσεις.⁷¹ Οι λαοί της Μεσογείου, δεν έχουν περάσει ακόμη στο στάδιο του φιλελευθερισμού και του εκσυγχρονισμού, όχι μόνο σε οικονομικό επίπεδο (όπου είναι εμφανή τα σημάδια του κρατικού προστατευτισμού και του Αραβικού Σοσιαλισμού) αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο.⁷² Σοβαρό καθίσταται και το πρόβλημα του δημοκρατικού ελλείμματος στις χώρες της Μεσογείου, καθώς ο οικονομικός πλούτος και η εξουσία αποτελούν προνόμιο κάποιων ελίτ.⁷³

⁷¹ Βλ. Joschka Fischer, Ruckkehr der Geschichte, Die Welt nach dem 11. September und die Erneuerung des Westens, VI. "The Great Transformation" und der Nahe und Mittlere Osten, p.108-111, Kiepenbeuer & Witsch, Koln 2005.

⁷² Βλ. Εθρωμεσογειακές Σχέσεις, Σεϊμένη Ι. & Σιούσιουρα Π., σελ.55.

⁷³ Βλ. Joschka Fischer, Ruckkehr der Geschichte, Die Welt nach dem 11. September und die Erneuerung des Westens, VI. "The Great Transformation" und der Nahe und Mittlere Osten, p.108-111, Kiepenbeuer & Witsch, Koln 2005.

Είναι προφανές, πως προκειμένου να αρθούν τα όποια εμπόδια, τόσο στην πολιτιστική συνεργασία όσο και στην ΕΜΣ γενικότερα, εκείνο το οποίο θα συμβάλει αναμφισβήτητα και αποτελεί πρόκληση και για τις δύο πλευρές, είναι η αναγκαιότητα κατανόησης και σεβασμού του άλλου. Εξάλλου, το τρίτο καλάθι της ΕΜΣ, αυτό μας καλεί να κάνουμε. Να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε και να σεβαστούμε τις αξίες, τον πολιτισμό, τη θρησκεία, τη γλώσσα, τα βιώματα του άλλου. Είναι ενδεικτική η αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το Δεκέμβριο του 2003, όσον αφορά τις Ευρωμεσογειακές Σχέσεις, όπου αναφέρεται ότι «ο διάλογος ήταν επιθυμητός χθες, αλλά απαραίτητος σήμερα»⁷⁴ και επισημαίνεται η αξία του διαπολιτισμικού και διαθρησκευτικού διαλόγου, η έλλειψη του οποίου θα οδηγήσει σε μία «σύγκρουση της αδιαφορίας».⁷⁵ Και πρέπει εδώ να αναφέρουμε πως γενικότερα, δεν είναι λίγοι οι επιστήμονες οι οποίοι ασχολούνται κι ερευνούν την ΕΜΣ, οι οποίοι αποδίδουν πρώτιστη σημασία στο ρόλο και τη σπουδαιότητα του διαλόγου, κυρίως γύρω από πολιτιστικά θρησκευτικά ζητήματα.⁷⁶ Μέσω των επαφών, των ανταλλαγών και του διαλόγου δίνεται η δυνατότητα σε όλους τους Εταίρους της ΕΜΣ να έρθουν κοντά και να κατανοήσουν τη διαφορετικότητα σε ένα πολυμερές πλαίσιο συνεργασίας, το οποίο θα πρέπει να συμπεριλάβει πέραν των όποιων ειδικών και εμπειρογνομόνων τους ίδιους τους πολίτες.

Ένα από τα ελαττώματα που διέπουν την ΕΜΣ, και ειδικότερα το τρίτο της καλάθι, είναι το γεγονός ότι πολλές από τις δράσεις που διενεργούνται στα πλαίσιά της, απευθύνονται κυρίως στις ελίτ των Μεσογειακών Χωρών, αποτυγχάνοντας έτσι να δημιουργήσουν τον απαραίτητο μηχανισμό, ο οποίος θα κινητοποιούσε περαιτέρω τόσο την Κοινωνία των Πολιτών, προκειμένου να αναλάβει περαιτέρω δράση, όσο και τους θεσμούς προστασίας και βελτίωσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων (ανθρωπίνων, πολιτικών, κ.τ.λ) της Μεσογείου και τους εκπροσώπους του εκμοντερνισμού του Ισλάμ στον Αραβικό Κόσμο, οι οποίοι θα μπορούσαν να συμβάλουν κατά πολύ στην κινητοποίηση της κοινής γνώμης και των πολιτικών

⁷⁴ Βλ. Euromed Report, Issue No 68....p. 16 European Commission, 2/12/2003

⁷⁵ idem.

⁷⁶ Mediterranean Politics, Vol. 10, No 3, November 2005, Rafaella Del Sarto, p.318-326, Inter-Cultural dialogue and the Question of Community and Representation & Inter-Culture Dialogue in the EMP context.

ιθυνόντων, προκειμένου να επέλθει η απαραίτητη κοινωνική και πολιτική μεταρρύθμιση στις ΤΜΧ.⁷⁷ Η Κοινωνία των Πολιτών, έχει καταφέρει στις χώρες της Ευρώπης και γενικότερα στις αναπτυγμένες κι αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου, να καταστεί ένα αξιόλογο φόρουμ και μία σημαντική ομάδα πίεσης, σε αντίθεση με τις ΤΜΧ, όπου αντιμετωπίζεται ως ένα ιμπεριαλιστικό και ξενόφερτο ιδίωμα.⁷⁸

Σημαντική παραμένει και η πρόκληση της βελτίωσης της θέσης των γυναικών, η οποία αν και έχει βελτιωθεί, εξακολουθεί να αποτελεί ένα μείζον κοινωνικό πρόβλημα για τη Μεσόγειο, ειδικά αν αναλογιστεί κανείς το ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο αναλφαριθμητισμού.⁷⁹

Εκείνο το οποίο πρέπει να γίνει αντιληπτό κι από τις δύο πλευρές, όσον αφορά την ΕΜΣ, είναι πως κανένας από τους τρεις τομείς, γύρω από τους οποίους διαρθρώνεται δεν πρέπει να ειπωθεί ως κάτι το μεμονωμένο, το οποίο θα δράσει από μόνο του, επιφέροντας τα επιθυμητά αποτελέσματα. Και οι τρεις τομείς, είναι ανάγκη να ειπωθούν ως μία συλλογική και πολυμερής προσπάθεια, μέσω της οποίας η πρόοδος σε κάθε ένα τομέα τροφοδοτεί κι ενεργοποιεί την πρόοδο και την αποτελεσματικότητα στους άλλους δύο. Κι όντως, όσα κονδύλια κι αν δαπανηθούν από την ΕΕ προς τις ΤΜΧ και όσα προγράμματα κι αν εκπονηθούν, εάν δεν επέλθει μία βαθιά μεταρρύθμιση στον πολιτικό και κοινωνικό τομέα, θα καταστούν ατελέσφορα. Κι αντίστροφα, δε νοείται κοινωνική και πολιτική μεταρρύθμιση, εάν δεν υπάρξει και μία οικονομική ενίσχυση, η οποία θα συνδράμει στην αναβάθμιση και τη σταθεροποίηση του βιοτικού επιπέδου, δεν πρόκειται να εδραιωθεί σωστά. Σε καμία όμως περίπτωση, δεν πρέπει να θεωρηθεί η διαδικασία αυτή ως μία διαδικασία σύντομη κι εύκολη. Ειδικά με την παρούσα κατάσταση, επιβραδύνεται ακόμη περισσότερο η όποια προσπάθεια προσέγγισης των Αράβων.

⁷⁷ Βλ. The Euromediterranean Partnership, Assessing the first decade, M. Pace, EMP Cultural Initiatives: What Political Relevance?

⁷⁸ Βλ. The Barcelona Process and Euromediterranean Issues from Stuttgart to Marseille, Stefania Panebianco, The EMP's Innovative Dimension of a Cultural Dialogue: Prospects and Challenges, p. 114-115, Dott. A. Giuffrè Ed., Milano 2001

⁷⁹ Βλ. The Euromediterranean Partnership, Assessing the first decade, M. Pace, EMP Cultural Initiatives: What Political Relevance?

4. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Μία από τις κυριότερες συζητήσεις διεθνώς, είναι αυτή η οποία πραγματώνεται γύρω από τις επιπτώσεις του φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης στον πολιτισμό. Πολλοί επιστήμονες, μιλούν για πολιτιστική παγκοσμιοποίηση, ενώ δεν είναι λίγοι εκείνοι οι οποίοι κάνουν λόγο για δυτικοποίηση και McDonaldοποίηση, συνδέοντας τις επιδράσεις της παγκόσμιας διάχυσης πολιτιστικών αγαθών, ιδεών και προτύπων με μία προσπάθεια επιβολής της Δύσης και κυρίως των ΗΠΑ προς τον υπόλοιπο κόσμο, αντιμετωπίζοντας δηλαδή τον πολιτισμό και τα πολιτιστικά αγαθά των τελευταίων, ως έναν «Δούρειο Ίππο», ο οποίος επιχειρεί να αλώσει τους τοπικούς πολιτισμούς και τις τοπικές ταυτότητες. Συνώνυμες με τα παραπάνω, έχουν αρχίσει να γίνονται οι έννοιες του πολιτισμικού ιμπεριαλισμού και της πολιτιστικής ομογενοποίησης, θεωρώντας πως η παγκοσμιοποίηση, τείνει να οδηγήσει στην υιοθέτηση κοινών προτύπων και ιδεών, παγκοσμίως και να εξαφανίσει τους τοπικούς πολιτισμούς. Διότι το σύνολο των παγκοσμίως αποδεκτών προτύπων που φαίνεται να ταυτίζονται με την πολιτιστική ομογενοποίηση, δεν αποτελούν μία δημιουργική σύνθεση διαφόρων πολιτισμών, αλλά αποκλειστικά στοιχεία της δυτικής κουλτούρας και κυρίως της αμερικανικής.

4.1 Παγκοσμιοποίηση

Αρχικά, θα πρέπει να διευκρινίσουμε, πως όταν αναφερόμαστε στην Παγκοσμιοποίηση και στις επιδράσεις της, είναι λανθασμένη η μονομερής προσέγγιση σε πολιτισμικό επίπεδο, ή ακόμη και σε μονομερώς οικονομικό, πολιτικό επίπεδο κ.τ.λ. Η Παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, τεχνολογικό. Ο πολιτισμός αποτελεί απλά μία από τις παραμέτρους της, η οποία λειτουργεί σε συνάρτηση με τις υπόλοιπες.⁸⁰ Με τη μελέτη της επίδρασης του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης στον πολιτισμό, ασχολούνται κυρίως οι Γάλλοι, οι οποίοι είναι γνωστοί τόσο για την παράδοσή τους στον πολιτισμό, όσο και για την αντίθεση και τον ανταγωνισμό τους με τις ΗΠΑ, κάποιοι Κινέζοι αναλυτές καθώς και ακαδημαϊκοί, οι οποίοι ασχολούνται με τη μελέτη των αναπτυσσόμενων χωρών.⁸¹ Επιστημονικά, η σύνδεση του Πολιτισμού με την Παγκοσμιοποίηση βρίσκει έδαφος στις μελέτες περί Παγκοσμιοποίησης και κυρίως στους υποστηρικτές του Συστημικού

⁸⁰ Βλ. Κοτζιάς Νίκος, Παγκοσμιοποίηση- Η ιστορική θέση, η σημασία και το μέλλον, σελ. 53-55

⁸¹ *ibid*, σελ. 255

Επιχειρήματος.⁸² Η θεωρία του Συστημικού Επιχειρήματος υποστηρίζει πως το φαινόμενο της Παγκοσμιοποίησης δε συνιστά καινούριο φαινόμενο, αλλά αποτελεί συνέχεια του καπιταλισμού και ερμηνεύει τις σχέσεις μεταξύ αναπτυγμένων κι αναπτυσσόμενων κρατών, υπό ένα πρίσμα ανισότητας. Διαρθρώνεται γύρω από δύο θεωρίες, όπου η πρώτη θεωρεί το Παγκόσμιο σύστημα προϊόν του καπιταλισμού και η δεύτερη υποστηρίζει πως δεν υπάρχει ένα Παγκόσμιο Σύστημα, αλλά μια σειρά Παγκοσμίων Συστημάτων, θεωρώντας το καπιταλιστικό Παγκόσμιο Σύστημα ως το πιο πρόσφατο.⁸³ Σύμφωνα με τη θεωρία του Παγκόσμιου Συστήματος, η αφετηρία του ξεκινά με τα μεγάλα εξερευνητικά ταξίδια, (πριν από 500 χρόνια) τα οποία είχαν ως συνέπεια τη μεταφορά της δυτικής ισχύος στα νέα μέρη τα οποία ανακαλύφθηκαν, αλλά και μια τάση εκδυτικισμού ως προς αυτά. Ορίζεται ως ένα οικονομικό σύστημα, εντός του οποίου λαμβάνουν χώρα οικονομικές ανισότητες, τις οποίες τροφοδοτεί ένας συγκεκριμένος τύπος συναλλαγών και καταμερισμού εργασίας, ευνοώντας τις χώρες του Βορρά και της Δύσης έναντι των χωρών του Νότου. Η θεωρία των Παγκοσμίων Συστημάτων υποστηρίζει πως τα Παγκόσμια Συστήματα εμφανίστηκαν τουλάχιστον 5.000 χρόνια πριν. Ορίζεται ως Παγκόσμιο Σύστημα, κάθε σύστημα εντός του οποίου διαμορφώνονται πολλαπλές σχέσεις ανάμεσα σε διαφορετικούς λαούς ή πολιτισμούς, μέσω των οποίων αναπτύσσονται εμπορικές και πολιτικές σχέσεις, οι οποίες διέπονται από αντιπαλότητα και ηγεμονικές τάσεις.

Αναμφισβήτητα, το φαινόμενο της Παγκοσμιοποίησης επηρεάζει τον Πολιτισμό πολλαπλώς. Αφενός, μέσω της Παγκοσμιοποίησης, έχει προκληθεί συμπύκνωση του χώρου και του χρόνου, καθιστώντας έτσι πιο εύκολη και πιο γρήγορη τη διάχυση ιδεών, την πολιτισμική αλληλεπίδραση, τη μετακίνηση ανθρώπων, ιδεών, ηθών, εθίμων, ενισχύοντας έτσι την πολιτισμική πρόσμιξη. Το γεγονός αυτό, ενισχύεται και από τα έντονα μεταναστευτικά ρεύματα.

Ένα από τα επακόλουθα της Παγκοσμιοποίησης, ειδικά στον Πολιτισμό (το οποίο κάθε άλλο παρά αρνητικό είναι), είναι το γεγονός πως μέσω όλων όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, κάποια ζητήματα ζωτικής σημασίας, όπως για παράδειγμα η διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προστασία μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς, η προστασία του περιβάλλοντος κ.α., έχουν αναχθεί σε ένα παγκόσμιο επίπεδο συζήτησης, έρευνας και διαβούλευσης. Έχει συμβάλλει η παγκοσμιοποίηση

⁸² *ibid*, σελ. 256-270.

⁸³ *idem*

στη διεθνοποίηση των προβλημάτων αυτών και στην παγκόσμια ανταλλαγή ιδεών και προτάσεων επίλυσής τους. Επιπρόσθετα, έχει επέλθει διαφάνεια στα σύνορα του έθνους-κράτους, καθώς το τοπικό μπορεί μέσα σε δευτερόλεπτα να μεταφερθεί ως εικόνα, ή ως πληροφορία ανά τον κόσμο, διεθνοποιώντας έτσι καταστάσεις και προβλήματα, γεγονός το οποίο οξύνει την κρίση των πολιτών και διεγείρει την παγκόσμια κοινή γνώμη κι εν τέλει τη γνώμη και τη δράση της παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών.

Εκείνο το οποίο φαίνεται να απασχολεί πολλούς από τους πολέμιους της παγκοσμιοποίησης, των οποίων το κίνημα όπως πολύ εύστοχα επισημαίνει ο Amartya Sen,⁸⁴ αποτελεί ένα από τα πιο παγκοσμιοποιημένα κινήματα, είναι το γεγονός πως οι τοπικοί πολιτισμοί και ιδιαίτερα οι πολιτισμοί των υποανάπτυκτων και των αναπτυσσόμενων χωρών, έχουν ήδη αλωθεί σημαντικά από την επέλαση των δυτικών προτύπων και κινδυνεύουν να εξαφανιστούν πλήρως, εξαιτίας της επιβολής αυτής που υφίστανται από τις ΗΠΑ. Το όλο ζήτημα έχει καταστεί ένα debate μεταξύ Ανατολής-Δύσης, Βορρά-Νότου. Όπως σε οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο θεωρείται πως η παγκοσμιοποίηση διαχέεται άνισα, έτσι και σε πολιτιστικό επίπεδο, θεωρείται πως έχει άνισες επιπτώσεις. Περαιτέρω, οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, επειδή δεν έχουν καταφέρει να ακολουθήσουν τις πιο αναπτυγμένες κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά και τεχνολογικά, προσπαθούν να αντιταχθούν και να εισακουστούν μέσω της δικής τους ιδιαίτερης πολιτιστικής ταυτότητας. Ο Jeffrey Haynes, διαχωρίζει τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης ανά τομέα, αναλύοντας σε απόψεις που συμερίζονται οι υπέρμαχοι (globalists) και οι πολέμιοι της παγκοσμιοποίησης (antiglobalists). Περαιτέρω, επισημαίνει πως οι πολέμιοι της παγκοσμιοποίησης και πιο συγκεκριμένα της πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης, αντιτίθενται στα Δυτικά και κυρίως στα Αμερικανικά πρότυπα, διότι αυτά εμπεριέχουν πέρα από την Coca-Cola, τα McDonalds και το Hollywood, τις αξίες της δημοκρατίας, του φιλελευθερισμού και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κάτι τέτοιο, θα προκαλούσε τριγμούς στις εγκαθιδρυμένα καθεστώτα των χωρών του Ασιατικού και του Ισλαμικού Κόσμου.⁸⁵ Αντίστοιχες απόψεις διατυπώνει και ο

⁸⁴ Sen Amartya, Η παράλογη διαίρεση του κόσμου, Το Βήμα 9.12.2001.

⁸⁵ Βλ. Haynes Jeffrey, Comparative Politics in a Globalizing World, Polity Press, Cambridge 2005, σελ. 3-15.

Ιωάννης Πέτρου,⁸⁶ ο οποίος καταρχήν, θεωρεί πως οι τοπικοί πολιτισμοί και θρησκείες, έχουν έρθουν σε αντιπαράθεση με το μοντέρνο και όχι με την παγκοσμιοποίηση. Οι Δυτικές χώρες, κατάφεραν να ακολουθήσουν τις διαδικασίες παραγωγής του μοντέρνου (το οποίο πέρασε μέσα από μία διαλεκτική αντιπαράθεση με το παραδοσιακό) και συμμετέχουν ενεργά σε αυτό. Οι υπόλοιπες χώρες δεν μπόρεσαν να προσαρμοστούν σε αυτό και να ασκήσουν επιρροή στο σύγχρονο πολιτισμό. Θεωρεί δε, πως η τάση διεθνοποίησης του δυτικού αποτελεί μία προσπάθεια λαϊκής επιρροής και επιβολής, προκειμένου να επωφελούνται οι ελίτ, θεωρώντας αυτή τη στάση αντιδημοκρατική, καθώς αναφέρει πως οι πολέμοι της παγκοσμιοποίησης και εν προκειμένω στον πολιτιστικό τομέα, είναι αυτοί οι οποίοι δεν μπορούν να αποδεχθούν την αξία της πολυπολιτισμικότητας και του πολιτιστικού πλουραλισμού, κρίνοντας ως μονόδρομο την επιλογή και το συγχρωτισμό του μοντέρνου και των μοντέρνων αξιών περί δημοκρατίας κι ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ουσιαστικά, εντοπίζει το πρόβλημα όχι στην παγκοσμιοποίηση, αλλά στην άρνηση μερικών κρατών να προσαρμοστούν στα νέα διεθνή δεδομένα. Προκειμένου να ερευνησει και να παρουσιάσει πιο διεξοδικά τις σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ τοπικών πολιτισμών και παγκοσμιοποίησης, ομαδοποιεί σε πέντε ομάδες πέντε διαφορετικές περιπτώσεις περιοχών, ανά τον κόσμο.⁸⁷

Στην 1^η ομάδα, υπάγονται οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Στη 2^η, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, στις οποίες αρχικά υπήρξε διάλογος με το μοντέρνο και πραγματοποιήθηκαν εντός των χωρών αυτών μεταρρυθμίσεις σχετικές με το μοντέρνο. Παρότι ακολούθησαν την αναπτυξιακή διαδικασία, διάλεξαν διαφορετικό τρόπο ανάπτυξης από αυτόν της Δυτικής Ευρώπης, ο οποίος όμως ήταν ανεπιτυχής. Εντέλει, περισσότερο οι νεότερες γενιές ασπάστηκαν το μοντέρνο και κυρίως το δυτικό τρόπο ζωής, γεγονός το οποίο καταδεικνύει τόσο η ένταξη κάποιων από αυτών στην ΕΕ και κυρίως η στροφή τους προς τις ΗΠΑ, η οποία έχει αποβεί σε βάρος της σχέσης τους με την ΕΕ.

⁸⁶ Βλ. Πέτρου Ιωάννη, Κοινωνική Θεωρία και Σύγχρονος Πολιτισμός, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2005. σελ. 42-45.

⁸⁷ idem

Μία άλλη ομάδα αποτελούν οι αναπτυσσόμενες Ασιατικές χώρες (Ιαπωνία) και οι Ασιατικές ραγδαία αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες έχουν ακολουθήσει ενεργά το δυτικό οικονομικό πρότυπο. Εκείνο το οποίο αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των χωρών αυτών, είναι το γεγονός πως παρότι έχουν διατηρήσει πρακτικές τελετουργικού και φολκλορικού χαρακτήρα, έχουν διατηρήσει ανεπηρέαστο το πολιτικό και οικονομικό πεδίο, τα οποία κινούνται σε παγκοσμιοποιημένα πρότυπα.

Η 4^η ομάδα αφορά τις χώρες του Ισλάμ. Στις χώρες αυτές, αν και αποδέχτηκαν κάποιες βασικές ιδέες του μοντέρνου, όπως την ιδέα του έθνους, προκειμένου να αποτινάξουν την αποικιοκρατία, καθώς κι εν μέρει τον οικονομικό φιλελευθερισμό. Το βιοτικό επίπεδο του κοινωνικού συνόλου παραμένει πολύ χαμηλό. Από όλα τα παραπάνω, επωφελήθηκαν κι επωφελούνται οι ελίτ του Ισλαμικού Κόσμου, ενώ η πλειοψηφία παραμένει προσηλωμένη στις παραδοσιακές αξίες, οι οποίες σε συνάρτηση με την πολιτισμική τους ταυτότητα, παραμένουν άρρηκτα συνδεδεμένες με τη θρησκεία τους. Όσον αφορά την ταυτότητά τους, αυτή άρχισε να διαμορφώνεται μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, κατά τη διάρκειά του οποίου, συντάσσονταν με τις εκάστοτε δυνάμεις που εξυπηρετούσαν τα συμφέροντά τους.

Τέλος, η 5^η Ομάδα αφορά τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, οι οποίες έχουν έρθει σε επαφή με τις μοντέρνες αξίες, μέσω των απογόνων των αποικιοκρατών, τις αποδέχονται σε μεγάλο βαθμό(κυρίως όσον αφορά τον κοινωνικό και πολιτικό τομέα) κι επιζητούν την εφαρμογή τους σε συνδυασμό με το σεβασμό των ιθαγενών λαών και της παράδοσής τους καθώς και την ελευθερία του πολιτιστικού προσδιορισμού τους. Τα βιώματα των χωρών αυτών χαρακτηρίζονται από την αποικιοκρατία, τη δικτατορία και τη φτώχεια. Η κύρια εναντίωση τους προς την παγκοσμιοποίηση, είναι ως προς τις οικονομικές της επιπτώσεις (π.χ. το εξωτερικό χρέος, το οποίο ταλανίζει πολλές αναπτυσσόμενες χώρες).

Η Καθηγήτρια Ντόρα Κόνσολα εντοπίζει το ζήτημα της εναντίωσης των τοπικών πολιτισμών προς την παγκοσμιοποίηση και τα Δυτικά πρότυπα, στο γεγονός πως μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η αναπτυξιακή πολιτική και η εκβιομηχάνιση που έπρεπε να ακολουθήσουν οι αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να ακολουθήσουν τις παγκόσμιες τάσεις, τους προέτρεψε να υιοθετήσουν αμιγώς δυτικά

πρότυπα σε βάρος της δικής τους εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας. επεδίωξαν μία αναπτυξιακή πολιτική σε συνδυασμό με το δικαίωμά τους στον εθνικό αυτοπροσδιορισμό.⁸⁸

Ο Γάλλος φιλόσοφος Jacques Attali⁸⁹ αντιμετωπίζει το δυτικό πολιτισμό και τα πρότυπα τα οποία προβάλλει ως άκρως ιμπεριαλιστικά και καπιταλιστικά, τα οποία αποτελούν πρότυπα διεθνούς αποδοχής. Η οικονομία της ελεύθερης αγοράς αποτελεί το βασικό στοιχείο του δυτικού πολιτισμού, το οποίο όμως δεν προσφέρει τη βάση για έναν πολιτισμό, ικανό να αντέξει στο χρόνο. Παρόλο που, οι εκπρόσωποι και οι υπέρμαχοι του φιλελευθερισμού μιλούν για ελευθερία, στην ουσία δεν την προσφέρουν, καθώς εγκλωβιζόμαστε στις επιταγές του καπιταλισμού και της αγοράς. Η οικονομική ανάπτυξη του δυτικού πολιτισμού, έχει λειτουργήσει σε βάρος των δημοκρατικών και ηθικών αξιών, τις οποίες θεωρεί ελλειπείς σε αυτόν. Η δική του πρόταση, είναι πως η ΕΕ και οι ΗΠΑ, θα πρέπει να πάρουν στοιχεία και παραδείγματα από άλλους πολιτισμούς (Ισλάμ, Βουδισμός, Κομφουκιανισμός), προκειμένου να ολοκληρωθούν ως πολιτισμοί. Όσον αφορά την παγκοσμιοποίηση, μπορεί μέσω αυτής να διαχέονται τα δυτικά πρότυπα και να γίνονται αποδεκτά σε μεγάλο βαθμό, όμως έχει εγείρει και μεγάλο κύμα αντιδράσεων και απόρριψης. Προκειμένου να τεκμηριώσει την άποψή ότι αυτή, χρησιμοποιεί το παράδειγμα της Ασίας- Μαλαισίας. Μπορεί η θέση του να είναι απαισιόδοξη έως και ακραία, καθώς δεν μπορούμε να δεχτούμε πως στις κοινωνίες των κρατών- μελών της ΕΕ καθώς και των ΗΠΑ δεν υπάρχουν ουσιαστικές δημοκρατικές αξίες και ελευθερίες και ειδικά σε σχέση με τις χώρες του Ισλάμ, για παράδειγμα, εντούτοις όμως, η ιδέα της δημιουργικής επαφής μεταξύ των πολιτισμών και η ανταλλαγή απόψεων και στοιχείων, είναι μία ζωτικής σημασίας διαδικασία, μέσα από την οποία μπορούν να ανακύψουν θετικά αποτελέσματα.

Πέραν της επίδρασης του φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης στον Πολιτισμό, ένα άλλο σημαντικό ζήτημα είναι αυτό της επίδρασης που φαίνεται να

⁸⁸ Βλ. Κόνσολα Ντόρα, Θέματα Πολιτιστικής Πολιτικής (Πανεπιστημιακές Σημειώσεις), Πάντειο Παν/μιο, Αθήνα.

⁸⁹ Attali Jacques, The Crash of Western Civilization: The Limits of the Market and Democracy, Foreign Policy, 107, pp. 54-64

ασκεί στην πολιτιστική ταυτότητα. Σύμφωνα με τον Stuart Hall,⁹⁰ η ταυτότητα ενός ατόμου διαμορφώνεται πάντα σε σχέση με την αναπαράσταση και κατασκευάζεται τόσο σε φαντασιακό όσο και σε συμβολικό πεδίο. Αυτό συνεπάγεται πως δε νοούνται στατικές ταυτότητες. Απεναντίας, βρίσκονται σε μία διαρκή διαδικασία αλλαγής και μεταμόρφωσης, καθιστώντας έτσι τα όρια και την ενότητά της κατασκευές, οι οποίες αναδιαμορφώνονται και επαναπροσδιορίζονται. Αυτό, γίνεται πλέον σήμερα πιο έντονα αντιληπτό από ποτέ, εφόσον μετά από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά και την αποαποικιοποίηση, έχουν παρατηρηθεί έντονα ρεύματα μετανάστευσης προς την Ευρώπη και τις ΗΠΑ, τα οποία (όπως έχουμε προαναφέρει) έχουν συμβάλλει στη δημιουργία πολυπολιτισμικών κοινωνιών και διαφόρων μειονοτήτων.⁹¹ Σύμφωνα με τον ίδιο, η Παγκοσμιοποίηση ασκεί πολύμορφη επίδραση στις ταυτότητες, καθώς τις εμπλουτίζει και τις καθιστά πιο σύνθετες και πιο πολύπλευρες. Κι αυτό είναι γεγονός, καθώς η ταυτότητα του σημερινού ατόμου δεν είναι μονοσήμαντη. Όλα αυτά οδηγούν στη διαμόρφωση διάφορων τάσεων και συμπεριφορών γύρω από τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, οι οποίες επιφέρουν διάφορους κινδύνους. Οι άνθρωποι οι οποίοι μετακινούνται τα τελευταία χρόνια καθώς και η συμπύκνωση του χώρου και του χρόνου, έχουν ως αποτέλεσμα τη μεταφορά και την αλληλεπίδραση διαφόρων ταυτοτήτων. Κάποιοι επιλέγουν να προσκολλούνται στο παρελθόν και στη δική τους ιδιαίτερη πολιτισμική και εθνική ταυτότητα, ενώ πολλά έθνη που προσπάθησαν να προβούν στο σχηματισμό ομοιογενών εθνών-κρατών, μέσω της εθνοκάθαρσης, το μόνο που προκάλεσαν ήταν ολέθριες πολεμικές συρράξεις κι ένα ακόμη πρόβλημα για τη διεθνή κοινότητα (αρκετά εύστοχα παραδείγματα τα οποία χρησιμοποιεί και ο Stuart Hall, είναι όσον αφορά την πρώτη περίπτωση η έξαρση του Ισλαμικού Φονταμενταλισμού και στη δεύτερη η περίπτωση της πρώην Γιουγκοσλαβίας και δη του Κοσόβου). Ο Stuart Hall, κινείται κυρίως μεταξύ δύο βασικών επιλογών που έχουν σήμερα οι άνθρωποι όσον αφορά τη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους. Η πρώτη είναι η παράδοση κι αφορά την προσπάθεια των ανθρώπων να ανακτήσουν τα στοιχεία της ταυτότητάς τους που νομίζουν πως έχουν χαθεί και η δεύτερη είναι η επιλογή της «μεταφοράς»,⁹² καθώς θεωρεί πως η διαμόρφωση της πολιτιστικής ταυτότητας εξαρτάται, από «το παιχνίδι της ιστορίας», της πολιτικής, της αναπαράστασης και της διαφοράς. Προτρέπει λοιπόν στην

⁹⁰ Βλ. Hall Stewart, το ζήτημα της πολιτιστικής ταυτότητας, σελ.401-473, στο Hall Stewart Held David, Mc Grew Anthony, Η Νεωτερικότητα Σήμερα- Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτική, Πολιτισμός.

⁹¹ Ibid 448-450

⁹² ibid, 453- 455.

υιοθέτηση της «μεταφοράς», βάσει της οποίας ένα άτομο μπορεί να διατηρεί και να μεταφέρει ακόμη κι αν χρειαστεί να ζήσει σε κάποιο νέο περιβάλλον, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πολιτιστικής κι εθνικής του ταυτότητας, προσαρμόζοντάς τα όμως στο νέο περιβάλλον στο οποίο θα βρεθεί και αναμιγνύοντάς τα δημιουργικά. Η έννοια της «μεταφοράς» αποτελεί τη χρυσή τομή ανάμεσα σε δύο ακραίες περιπτώσεις, οι οποίες όμως έχουμε δει να συμβαίνουν ουκ ολίγες φορές στην εποχή μας. Δυστυχώς, πολλοί άνθρωποι επιλέγουν να προσκολλούνται στην παράδοση (είτε αυτή αφορά την πολιτιστική τους ταυτότητα είτε την εθνική τους) ενώ κάποιοι άλλοι επιλέγουν να αφομοιωθούν πλήρως, αποποιούμενοι έτσι όλα όσα εμπεριέχει η πολιτιστική ή και πολλές φορές εθνική τους ταυτότητα. Εξάλλου, εκείνο το οποίο επισημαίνει ο Stuart Hall, είναι πως οι πολιτισμοί του 21^{ου} αιώνα αποτελούν «πολιτισμούς του υβριδισμού»,⁹³ καθώς εμπεριέχουν πολυσύνθετα στοιχεία, γεγονός το οποίο αποτελεί καινοφανές είδος ταυτότητας που φαίνεται να παράγεται στην εποχή μας ως προϊόν της ύστερης νεωτερικότητας. Ακόμη όμως κι από την πολιτική του διάσταση, το ζήτημα της δημιουργίας πολυπολιτισμικών κοινωνιών, θα πρέπει να κινείται σε ένα πλαίσιο ισορροπημένων επιλογών.⁹⁴ Αφενός, η επιλογή του ατομοκεντρικού φιλελευθερισμού δίνει έμφαση στο δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού, στην αξία της αλληλεπίδρασης διαφορετικών πολιτισμών, θεωρώντας πως μπορεί να τους αλληλοεμπλουτίσει, ενώ αντιτίθεται σε ομογενοποιητικές πολιτικές, υποστηρίζοντας θερμά την ελευθερία της έκφρασης της πολιτιστικής ταυτότητας του ανθρώπου. Στο άλλο άκρο, συναντάμε τον παραδοσιακό κοινοτισμό, ο οποίος υπερασπίζεται την πολιτιστική ιδιαιτερότητα κάθε εθνικής κοινωνίας και τάσσεται υπέρ της διατήρησης μιας ισχυρής εθνικής ταυτότητας, προκειμένου να διατηρηθεί η εσωτερική συνοχή κάθε έθνους. Στην περίπτωση του φιλελευθερισμού, χωρίς να υποτιμάται η αξία της πολυπολιτισμικότητας και της ανεκτικότητας προς το διαφορετικό, είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός συστήματος διαφύλαξης κοινών θεμελιωδών αξιών, οι οποίες θα είναι υποχρεωτικές για όλα τα μέλη μιας κοινωνίας. Η δε περίπτωση του παραδοσιακού κοινοτισμού, επισύρει τον κίνδυνο της εμφάνισης φαινομένων όπως ο ρατσισμός, η ξενοφοβία και η εθνοκάθαρση. Όλα όσα προαναφέραμε, μπορεί να φαίνεται πως εκ πρώτης όψεως αφορούν τους μετανάστες και τις διάφορες μειονότητες, όμως βρίσκουν έδαφος και

⁹³ Ibid 454- 457.

⁹⁴ Βλ. Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Ο φιλελευθερισμός στην εποχή της παγκοσμιοποίησης- Παγκοσμιοποίηση και πολιτισμική ταυτότητα, περ. ΕΜΦΑΣΗ, Απρ- Μάϊος- Ιούν. 2003.

στην αντίθεση μεταξύ τοπικού- παγκόσμιου υπό την ευρύτερη έννοια της πολιτιστικής ταυτότητας του ατόμου στον 21^ο αιώνα, καθώς θα πρέπει να αποδεχτούμε το γεγονός πως βρισκόμαστε ενώπιον σημαντικών κοινωνικών, πολιτικών, τεχνολογικών και οικονομικών αλλαγών, το οποίο θα πρέπει να μας αφυπνίσει διττά.

Κανείς δεν μπορεί να παραβλέψει το γεγονός πως οι ΗΠΑ κυριαρχούν και πολιτισμικά κι αναμφισβήτητα, πολλές συνήθειές τους διαδίδονται ταχύτατα ανά τον κόσμο. Αυτό όμως, δε συνεπάγεται πως δεν μπορεί κανείς να διατηρήσει παράλληλα και τη δική του ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα, εναρμονίζοντας το τοπικό με το διεθνές, το παραδοσιακό με το μοντέρνο. Διότι εν τέλει, όλοι μας αισθανόμαστε ευτυχείς με τη χρήση του διαδικτύου κι όλοι μας χαιρόμαστε να γνωρίζουμε ανθρώπους από ξένες χώρες, να μπορούμε να εργαστούμε σε ξένες χώρες, να ακούμε μουσική από ξένες χώρες ή να δοκιμάζουμε έθνικ κουζίνες. Ταυτόχρονα όμως, μπορούμε κι εμείς να διατηρούμε και τα δικά μας ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά. Να διατηρούμε και να σεβόμαστε οι ίδιοι τη δική μας παράδοση και να μπορούμε ταυτόχρονα να προσαρμοζόμαστε στα νέα δεδομένα. Διότι, ακόμη κι όλοι όσοι αντιτάσσονται στην παγκοσμιοποίηση, σε καμία περίπτωση δε θα επιθυμούσαν να αποποιηθούν τα ωφέλη που τους έχει προσφέρει σε ένα ευρύτερο επίπεδο ζωής.⁹⁵ Το γεγονός ότι όλη αυτή η τεχνολογική και οικονομική κυρίως πρόοδος που έχει επιτευχθεί, δε διαχέεται ισότιμα ανά τον κόσμο, αποτελεί αφενός ένα δυσάρεστο γεγονός κι αφετέρου μία μεγάλη πρόκληση για την παγκόσμια κοινωνία. Το αντίβαρο στις όποιες αρνητικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στον πολιτισμό είναι η δημοκρατική διαχείριση και διακυβέρνηση της πολιτιστικής πολυμορφίας, η οποία έχει καταστεί μία εκ των σημαντικότερων προκλήσεων του 21^{ου} αιώνα. Θα πρέπει να γίνει αντιληπτό, πως η αντίδραση των αναπτυσσόμενων κρατών, έγκειται στο γεγονός πως θεωρούν υποκριτικό και σαθρό το πολιτισμικό

⁹⁵ Ο καθηγητής Κ. Τσουκαλάς, στο άρθρο του « Πολιτιστική Άμυνα και επίθεση», αναπτύσσει πολύ εύστοχα το συγκεκριμένο θέμα, καθώς θεωρεί πως όταν μιλάμε για τη διατήρηση μιας ακέραιας πολιτισμικής ταυτότητας, δε λαμβάνουμε υπόψη πως αυτή, έχει ήδη αλωθεί σε κάποιο βαθμό από τα καταναλωτικά πρότυπα τα οποία έχουμε όλοι υιοθετήσει. Διότι στο αίτημά μας για μία διαφορετική ποιότητα ζωής, η οποία θα προστατεύει την πολιτισμική και κυρίως την εθνική μας ταυτότητα, δεν έχουμε αναλογιστεί, πως θα ήταν η ζωή μας χωρίς το διαδίκτυο, χωρίς την εκμηδένιση των αποστάσεων και μία σειρά διευκολύνσεων που μας παρέχει η ανάπτυξη της τεχνολογίας σε συνδυασμό με τον οικονομικό ανταγωνισμό και τους νόμους της αγοράς, που καθιστούν πλέον αυτές τις ευκολίες πιο προσίτες από οικονομική άποψη. Βλ. Περισσότερα, Τσουκαλάς Κων/νος, « Πολιτιστική Άμυνα κι Επίθεση» Το Βήμα, 22.12.1996, επιφυλλίδες, σελ.5

πρότυπο και το πρότυπο αξιών που προβάλλουν οι αναπτυγμένες κοινωνίες , βλέποντας πίσω από αυτό αμιγώς οικονομικούς σκοπούς. Διότι, η διάχυση της δυτικής καταναλωτικής κουλτούρας έχει εξωθήσει πολλά κοινωνικά κινήματα να δώσουν έμφαση στα δικά τους εθνικά, γλωσσικά, ή θρησκευτικά διακριτικά, ζητώντας παράλληλα πλήρη και ίση συμπερίληψη στα παγκόσμια αγαθά αλλά και στον παγκόσμιο διάλογο γύρω από τη δημόσια σφαίρα. Το γεγονός αυτό, καταδεικνύει την αδυναμία των αναπτυγμένων κοινωνιών να έρθουν σε ένα δημιουργικό διάλογο με τις αναπτυσσόμενες κοινωνίες, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα κλίμα αμοιβαίας κατανόησης και συνεργασίας.

5.Η Σύγκρουση των Πολιτισμών

Η συζήτηση, η οποία έχει επικεντρωθεί γύρω από το ενδεχόμενο της σύγκρουσης των πολιτισμών, εισήχθη από το Samuel Huntington, αρχικά μέσω του άρθρου του, το 1993 κι έπειτα μέσω του ομότιτλου βιβλίου του (1998).⁹⁶ Αρχικά, η τοποθέτηση του Samuel Huntington φαινόταν να μπορεί να δώσει μία εξήγηση για τα όσα διαδραματίστηκαν στην πρώην Γιουγκοσλαβία αλλά και σε άλλες περιοχές. Σύμφωνα με τη θεωρία της σύγκρουσης των πολιτισμών, μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και το τέλος του διπολισμού, τις ιδεολογικές και πολιτικές αντιθέσεις θα αντικαταστήσουν οι πολιτισμικές και πιο συγκεκριμένα οι θρησκευτικές, οι οποίες θα αποτελέσουν το αίτιο των μελλοντικών συγκρούσεων, ιδίως σε πολυπολιτισμικά κράτη, καθώς θεωρεί πως οι πολιτισμοί ένα πιο φυσικό πεδίο αντίδρασης για έθνη και λαούς σε σχέση με τις ιδεολογίες. Ο πολιτισμός θα συμβάλλει στον ευρύτερο προσδιορισμό των κρατών, τα οποία θα προσδιορίζονται πλέον μέσω των πολιτισμικών τους αξιών (παράδοση, γλώσσα, έθιμα και κυρίως μέσω της θρησκείας). Ο Huntington προβαίνει στην απαρίθμηση επτά πολιτισμών, οι οποίοι είναι ο λατινοαμερικανός, ο μουσουλμανικός, ο κινεζικός, ο ινδουιστικός, ο σλαβο-ορθόδοξος, ο βουδιστικός και ο αφρικανικός και στη διάκριση των κρατών (σε συνάρτηση με τον πολιτισμό), σε κράτη πυρήνες (ΗΠΑ, Γαλλία, Γερμανία και Βρετανία), διχασμένα κράτη, (Η Ρωσία και η Τουρκία, οι οποίες ταλαντεύονται μεταξύ Ανατολής και Δύσης) και μοναχικά κράτη (με σημαντικότερο την Ιαπωνία). Οι χώρες του Ισλάμ, η Λατινική Αμερική και η Αφρική δεν έχουν κράτη-πυρήνες. Η Ευρώπη αποτελεί για εκείνον μια χαρακτηριστική περίπτωση του μοντέλου των συγκρούσεων που εξετάζει, ιδίως μετά τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της πρώην ΕΣΣΔ. Οριοθετεί την Ευρώπη διαχωρίζοντας τη σε λαούς της δυτικής χριστιανοσύνης (ρωμαιοκαθολικοί και προτεστάντες), μουσουλμανικούς και ορθόδοξους λαούς. Θεωρεί πως οι χώρες της δυτικής Ευρώπης αναπτύσσονται οικονομικά και ακολουθούν μία δημοκρατική πολιτική πορεία, σε αντίθεση με τις χώρες του ορθόδοξου χριστιανισμού και του Ισλάμ. Σε αυτό το σημείο, θέτει το ζήτημα της συμμετοχής στους περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς, θεωρώντας πως η συμμετοχή της Ελλάδας και της Τουρκίας καθίστανται προβληματικές. Ιδιαίτερες αντιδράσεις προκαλεί η τοποθέτηση του σχετικά με τις χώρες του Ισλάμ.

⁹⁶ Βλ. Huntington Samuel, *The Clash of Civilizations?*, Foreign Affairs 1993, Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας τάξης, μτφ. Σ. Ριζοθανάση, Εκδόσεις TerzoBooks, 1998 και συνέντευξη συνέντευξη του Samuel Huntington Hector Felicinao- Dijana Sulic, Το Βήμα, Νέες Εποχές, 22.04.1997

Θεωρώντας το Ισλάμ ως πηγή απειλών και αποσταθεροποίησης αλλά και πηγή της διάδοσης των πυρηνικών όπλων, της τρομοκρατίας και των ανεπιθύμητων μεταναστών (ιδιαίτερα για την Ευρώπη), γεγονός το οποίο ενισχύεται και με την άποψη που διατυπώνει, η οποία υποστηρίζει πως οι πιο βίαιες συγκρούσεις, μελλοντικά, θα λάβουν χώρα μεταξύ Ισλάμ και χριστιανισμού. Ο Huntington τίθεται κατά των πολυπολιτισμικών κοινωνιών και προτείνει την περιχαράκωση της Δύσης και τη διαφύλαξη του πολιτισμού της εντός των ορίων της. Όσον αφορά δε, το ζήτημα της πολιτιστικής εξάπλωσης και διάδοσης του δυτικού πολιτισμού υπό την έννοια της διάδοσης των καταναλωτικών προτύπων και της λαϊκής κουλτούρας, θεωρεί πως η αμερικανική και κατ' επέκταση η δυτική ηγεμονία, δε βρίσκεται σε επέκταση, αλλά σε υποχώρηση.

Η άποψη της σύγκρουσης των πολιτισμών μπορεί να έχει βρει έδαφος και ταυτόχρονα υποστηρικτές, όμως είναι πολύ νωρίς για να υποστηρίξουμε ότι επαληθεύεται ή καταρρίπτεται. Προκειμένου όμως να μην επαληθευτεί μελλοντικά, καθώς, όπως έχουμε ήδη προαναφέρει, ο πολιτισμός λειτουργεί και ως αίτιο συγκρούσεων, γεγονός το οποίο θα επέφερε ολέθριες συνέπειες, απαιτείται η συμβολή του διαλόγου των πολιτισμών. Μόνο μέσω του διαπολιτισμικού διαλόγου και της διαπολιτισμικής συνεργασίας, μπορούν οι άνθρωποι αλλά και τα κράτη να αμβλύνουν τις μεταξύ τους διαφορές. Ο Amartya Sen,⁹⁷ σε ένα άρθρο απάντηση στον Huntington, εναποθέτει τη βασική ελπίδα αρμονίας «στον πλουραλισμό των ταυτοτήτων μας που διασταυρώνονται και λειτουργούν εναντίον της δημιουργίας κάθετων διαιρέσεων σε απροσπέλαστα πολιτισμικά στρατόπεδα.»

⁹⁷ Sen Amartya , Η παράλογη διαίρεση του κόσμου, Το Βήμα, 9.12.2001

6. ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η επίδραση την οποία ασκεί ο πολιτισμός είναι αναμφισβήτητη σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής των ανθρώπων, από την καθημερινότητα μέχρι και την πολιτική. Η διττή και παράδοξη δυνατότητα του να επιφέρει την καλύτερη δυνατή συνεργασία αλλά και τη μεγαλύτερη τριβή, τον καθιστούν μία σημαντική παράμετρο στην εφαρμογή της διπλωματίας, αλλά και της πολιτικής γενικότερα. Η αξία της πολιτιστικής δραστηριότητας, εντοπίζεται κυρίως στην ανεξαρτησία, την ελευθερία της και στο γεγονός ότι εκπροσωπεί και συνδέει κυρίως ανθρώπους και μετέπειτα κυβερνήσεις ή πολιτικές θέσεις. Γι αυτό και το ζήτημα του πολιτισμού και της πολιτιστικής διπλωματίας συνιστά μεν κοινωνικοπολιτικό ζήτημα, αλλά έγκειται και στην προσωπική στάση του καθενός μας. Σε κάθε περίπτωση, είτε ως προσωπική επιλογή και στάση, είτε ως κοινωνικό και πολιτικό ζήτημα, προκειμένου να αποφευχθούν οι αρνητικές συνέπειες, η προάσπιση και η σωστή διαχείριση του πολιτισμού προϋποθέτει τη δημιουργική σύνθεση της παράδοσης, της νεωτερικότητας και της μετανεωτερικότητας σε συνδυασμό με το δικαίωμα όλων των πολιτισμών να συνυπάρχουν, να εκφράζονται και να αναπτύσσονται ισότιμα, αλλά και την προάσπιση του δικαιώματος των πολιτών στον αυτοπροσδιορισμό, εξαλείφοντας φαινόμενα πολιτιστικής επιβολής και επιδρομής. Σε κάθε περίπτωση, η πολιτισμική εξέλιξη είναι αναπόφευκτη. Εκείνο που προέχει ωστόσο, είναι η διασφάλιση της πολιτισμικής ποικιλίας και ο ισότιμος διάλογος ανάμεσα στους πολιτισμούς, πράγμα το οποίο θα επιτρέψει τη δημιουργία νέων συνθέσεων, νέων πολιτισμικών μορφών. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της εποχής που διανύουμε, κρίνεται επιτακτική πλέον μία στρατηγική των διαπολιτισμικών σχέσεων που να στηρίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό, στην αλληλοκατανόηση αλλά και στη σύνθεση των διαφορών.

Η εφαρμογή της πολιτιστικής διπλωματίας δε συνιστά αυτονόητη επιλογή όλων των κρατών, ούτε καθιστά δεδομένη την εξάλειψη των διαφορών μεταξύ των λαών καθώς και την αποφυγή μελλοντικών συγκρούσεων. Ωστόσο είναι αναμφισβήτητη η αναγκαιότητα της αλλά και η θετική συμβολή της προκειμένου να επιτευχθεί η διακρατική συνεργασία σε διμερές, περιφερειακό, αλλά και διεθνές επίπεδο. Η πολιτιστική διπλωματία δε διακρίνεται για τα βραχυπρόθεσμα ωφέλη τα οποία μπορεί να επιφέρει, καθώς αποσκοπεί στη δημιουργία ενός κλίματος αμοιβαίας

κατανόησης και συνεργασίας μεταξύ των κρατών, προκειμένου να επωφεληθούν από τα αμοιβαία ωφέλη, μακροπρόθεσμα, θέτοντας έτσι τα θεμέλια για το μέλλον.

Εξετάζοντας κανείς διαχρονικά τη δράση της UNESCO, αλλά και των πολιτικών επιλογών της ΕΕ, καθώς και κάποιων κρατών μεμονωμένα, διαπιστώνει τη σημασία που προσδίδουν πλέον στην ευρύτερη έννοια του πολιτισμού, στις πολλαπλές επιδράσεις που ασκεί (κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές) και την ανάγκη συμπεριλήψης του στον πολιτικό σχεδιασμό. Εντούτοις, παρόλες τις ελπιδοφόρες και πολλά υποσχόμενες πολιτικές δράσεις που έχουν αναληφθεί, δεν έχει φανεί ακόμη μία ουσιαστική και πλήρης πρόθεση.

Στην ΕΕ, πέραν των πολιτικών δράσεων που έχει αναλάβει η Ένωση, απαιτούνται και εθνικές πολιτικές των κρατών-μελών, τις οποίες θα πρέπει να ενθαρρύνει. Η πολιτική της ΕΕ για τον πολιτισμό θα πρέπει να κινείται στα πλαίσια της Σύμβασης για την Προστασία και την Προώθηση της πολυμορφίας της Πολιτιστικής Έκφρασης της UNESCO, συμβάλλοντας στην προώθηση της πολιτισμικής πολυμορφίας στην Ευρώπη, θέτοντας ως επίκεντρό της τον Ευρωπαϊό πολίτη. Αυτό καθιστά επιτακτική την ανάγκη διαρκούς υιοθέτησης νέων και περισσότερων προγραμμάτων, τα οποία θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα. Προκειμένου να διασφαλιστεί η θέση της ΕΕ στον κόσμο, αλλά και οι μελλοντικές εξωτερικές της σχέσεις, είναι απαραίτητη η πολιτιστική συνεργασία και ο διαπολιτισμικός διάλογος με τρίτες χώρες καθώς και μία ισχυρή παρουσία στην UNESCO.

Για τις ΗΠΑ, κρίνεται πλέον πιο επιτακτική από ποτέ, η ανάγκη επαναπροσδιορισμού των πολιτικών στόχων της εξωτερικής τους πολιτικής, προσδίδοντας στη διαπολιτισμική συνεργασία και στην πολιτιστική διπλωματία τη θέση που τους αρμόζει, όχι μόνο για να ανατραπεί η αρνητική κοινή γνώμη που επικρατεί προς αυτές σε άλλες χώρες, αλλά και για να καταστεί εφικτή η αντιστάθμιση των αρνητικών συνεπειών που έχουν ανακύψει εξ αιτίας της έλλειψης ενός πολυμερούς και ουσιαστικού διαπολιτισμικού διαλόγου.

Το σύγχρονο κράτος, θα πρέπει να είναι αρωγός και θεσμικός εγγυητής σε κάθε είδους προσπάθεια διαπολιτισμικής προσέγγισης της κοινωνίας των πολιτών και

των ΜΚΟ, δίνοντας παράλληλα τα κίνητρα στους πολίτες του να συμμετέχουν ενεργά. Πέραν της αναγκαιότητας ενός σωστού πολιτικού σχεδιασμού στον πολιτιστικό τομέα, είναι καθοριστική και η ενεργός συμμετοχή του κοινωνικού συνόλου.

Ειδικά όσον αφορά την πολιτιστική διπλωματία, η οποία αφορά τις διακρατικές σχέσεις, θα πρέπει πλέον να τεθεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο δράσης, το οποίο δε θα περιορίζεται μόνο στις τέχνες και τα μορφωτικά προγράμματα. Εκείνο το οποίο επιτάσσει η εποχή μας, είναι ο διαπολιτισμικός διάλογος, σε όλες τις δυνατές του εκφάνσεις και με την ενεργό συμμετοχή κρατικών και ιδιωτικών φορέων και κυρίως της κοινωνίας. Γι αυτό και θα πρέπει να απευθύνεται όχι μόνο σε κρατικούς φορείς αλλά και στο κοινωνικό σύνολο. Η οργανωμένη προβολή των πολιτιστικών επιτευγμάτων σε συνδυασμό με τις πολιτιστικές πεποιθήσεις ενός κράτους στο εξωτερικό, αποτελεί αντικείμενο σημαντικής και προγραμματισμένης ενασχόλησης σε συνδυασμό με τη διάθεση σημαντικών πόρων. Η οικονομική ενίσχυση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων δε θα πρέπει να εξαντλείται στους κρατικούς φορείς τους, αλλά να επεκτείνεται και στον ιδιωτικό τομέα. Η συμμετοχή μη κρατικών φορέων στις διαπολιτισμικές σχέσεις αυξάνεται διαχρονικά, καθιστώντας απαραίτητη τη συνεργασία ιδιωτικού και κρατικού τομέα επιτακτική, προκειμένου να αξιοποιηθούν στο μέγιστο βαθμό οι δυνατότητες ενός κράτους κατά την άσκηση της πολιτιστικής διπλωματίας. Εξίσου σημαντική, είναι και η εφαρμογή της σε όλα τα δυνατά επίπεδα, διμερή και πολυμερή. Κάθε κράτος το οποίο ασκεί πολιτιστική διπλωματία, θα πρέπει να αποσκοπεί και στην καλλιέργεια διαπολιτισμικών σχέσεων σε διμερές επίπεδο αλλά και στη συμμετοχή του σε περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς καθώς και σε διακρατικές πρωτοβουλίες διαπολιτισμικού περιεχομένου.

Τέλος, η επιτυχής άσκηση της πολιτιστικής διπλωματίας, απαιτεί την κατανόηση των κοινωνικών και πολιτιστικών τάσεων της εποχής που διανύουμε. Η τεχνολογία μπορεί πλέον να προσφέρει ένα σημαντικό εργαλείο στην διαπολιτισμική προσέγγιση μεταξύ των λαών, καθώς η αποτελεσματική διαχείριση των πλεονεκτημάτων που μας προσφέρει, μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό διάλογο επικοινωνίας. Η πολυπολιτισμικότητα αποτελεί ένα βασικό χαρακτηριστικό των

σύγχρονων κοινωνιών . Η πολιτιστική διπλωματία δεν αποτελεί αναγκαιότητα μόνο για τις κατεξοχήν πολυπολιτισμικές χώρες (π.χ. Μ. Βρετανία, Βέλγιο, ΗΠΑ), αλλά και μία διεθνή πραγματικότητα, μέσω της οποίας αναδύεται η ανάγκη ενός μοντέλου οργάνωσης της διεθνούς κοινωνίας το οποίο θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες του 21^{ου} αιώνα προκειμένου να αποφευχθούν μελλοντικές συγκρούσεις, αλλά και περαιτέρω φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑΣ

7.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ελληνόγλωσση

- Ø Βενιζέλος Ευάγγελος , Για έναν πολιτισμό των πολιτισμών, Ελληνικότητα και Οικουμενικότητα, Εκδόσεις καστανιώτη, έκδοση Β' , Αθήνα 2002.
- Ø Hall Stewart, Held David, McGrew Anthony, (επιμ.) Η Νεωτερικότητα Σήμερα: Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτική, Πολιτισμός, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2003.
- Ø Κόνσολα Ντόρα , Θέματα Πολιτιστικής Πολιτικής, (Πανεπιστημιακές Παραδόσεις) , Πάντειο Παν/μιο, Αθήνα.
- Ø Κοσμίδου Ζωή, Ο Πολιτισμός ως επικοινωνιακό μέσο βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία, Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Παν/μιο Κοινωνικών και Πολιτικών επιστημών, Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ, Αθήνα 2000.
- Ø Κοτζιάς Νίκος, Παγκοσμιοποίηση- Η ιστορική θέση, το μέλλον και η ιστορική σημασία. Εκδ. Καστανιώτη, σειρά Αναστοχασμός, Αθήνα 2003.
- Ø Λυμπερόπουλος Κων/νος, Η Σύγκρουση- Η Ισλαμική Πρόκληση και Η Στρατηγική Της Δύσης, ΚΕΜΕΣ, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2000.
- Ø Λυμπερόπουλος Κων/νος, Η Μεσογειακή Πολιτική της ΕΕ- Οι Ευρωπαϊκές Προτεραιότητες, ΕΛΙΑΜΕΠ, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1996.
- Ø Μπάρμπερ Μπέντζαμιν, Ο κόσμος των Mac κόντρα στους Τζιχόντ, Η Παγκοσμιοποίηση και ο Φονταμενταλισμός , Εχθροί της Δημοκρατίας και της Ελευθερίας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Εκδόσεις Καστανιώτη, Σειρά Αναστοχασμός, Αθήνα 2001.

- Ø Nye Joseph, Ήπια Ισχύς- Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005.
- Ø Ουόλζερ Μάικλ, Περί Ανεκτικότητας, μτφ. Κατερίνα Μανδελάκη, Εκδ. Καστανιώτη, Σειρά Αναστοχασμός, Αθήνα 2001.
- Ø Πέτρου Ιωάννης, Κοινωνική Θεωρία Και Σύγχρονος Πολιτισμός, Εκδ. Βάνιας, Θεσ/νίκη 2005
- Ø Περράκη-Νάσκου Π. Το Δίκαιο Των Διεθνών Οργανισμών-Η Θεσμική Διάσταση, (Γ' εκδ.), Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2002.
- Ø Σεϊμένης Ιωάννης, Π. Σιούσιουρας, Ευρωμεσογειακές Σχέσεις, Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσ/νίκη 2003.
- Ø Τζουμάκα Ελένη Πολιτιστική Διπλωματία-Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2005.
- Ø Χάντινγτον Σάμιουελ, Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης, μτφ. Σήλια Ριζοθανάση , Εκδόσεις TerzoBooks, Αθήνα 2001.
- Ø Χασιώτης Ιωάννης, Αποζητώντας την ενότητα στην πολυμορφία. Οι Απαρχές της Ευρωπαϊκής Ενότητας από το τέλος του Μεσαίωνα έως τη Γαλλική Επανάσταση, εκδ. Οίκος παρατηρητής, Θεσ/νίκη 2000.
- Ø Χριστογιάννης Γεώργιος, Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2002.

2. Ξενογλώσση

- Ø Bound Kirsten, Briggs Rachel, Halden, Jones Samuel, Cultural Diplomacy: Culture is a central component of International Relations. It's Time to unlock its full potential. demos, London 2005.
- Ø Fischer Joschka, Ruckkehr der Geschichte, Die Welt nach dem 11. September und die Erneuerung des Westens, , Kiepenbeuer & Witsch, Koln 2005.
- Ø Haynes Jeffrey, Comparative Politics in a Globalizing World, Polity Press, UK 2005.
- Ø Panebianco Stefania, A New Euro Mediterranean Cultural Identity, Frank Cass, London 2003.
- Ø Melissen Jan, The New Public Diplomacy–Soft Power in International Relations, Palgrave- Macmillan, N.Y. 2005
- Ø Young Richard & Haizam Amirah Fernandez, The Euro Mediterranean Partnership, Assessing the First Decade.

3. Άρθρα

- Ø Ανδρεάδης Γιάγκος, Ο πολιτισμός και οι διεθνείς σχέσεις, Το Βήμα, 30.03.1997
- Ø Attali Jacques, The Crash of Western Civilization: The Limits of the Market and Democracy, Foreign Policy, No. 107 , Summer1997, p. 54-64
- Ø Βενιζέλος Ευάγγελος, Η πολιτική σημασία του πολιτισμού για το μέλλον της Ευρώπης, Το Βήμα (Νέες εποχές) , 21.04.2002
- Ø Lynch Dov, Communicating Europe to the World : What Public Diplomacy for the EU ?, European Policy Center, November 2005
- Ø Μακρής Σπύρος, Παγκοσμιοποίηση και πολιτισμός. Όψεις συνεργασίας και σύγκρουσης στον 21^ο αι., περιοδικό Έμφαση, Απρίλιος- Μάιος- Ιούνιος 2004

- Ø Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Ο Φιλελευθερισμός στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, περιοδικό Έμφαση, Απρίλιος- Μάιος- Ιούνιος 2003.
- Ø Pace Michelle, Cultural Relations in Euro Mediterranean Relations, Mediterranean Politics, vol. 10, No 3, Nov. 2005
- Ø Said Edward, Η συννεογή των πολιτισμών, Το Βήμα
- Ø Schmacher T., Imagining Co- presence in Euro Mediterranean Relations: The Role of Dialogue, Mediterranean Politics, vol. 10, No 3, Nov. 2005
- Ø Sen Artya, Η παράλογη διαίρεση του Κόσμου, Το Βήμα , 9.12.2001
- Ø Taylor Robert, Cultural Diplomacy- The Future, <http://business.hol.gr/~bio/allfile/HTML/PUBS/VOL2/id-taylo.htm>
- Ø Τσουκαλάς Κων/νος, Πολιτιστική Άμυνα και Επίθεση, Το Βήμα (Νέες Εποχές) , 22.12.1996
- Ø Τσουκαλάς Κων/νος, Οικουμενικά ήθη και εθνικοί πολιτισμοί, Το Βήμα (Νέες Εποχές) 3.12. 2000
- Ø Χάντινγκτον Σάμιουελ, συνέντευξη στους Hector Feliciano & Dijana Sulic, Το Βήμα (Νέες Εποχές), 22.04.1997

4. Μελέτες

Center for Arts & Diplomacy , www.culturalpolicy.com

- Ø Cultural Diplomacy : Recommendations & Research, July 2004, Center for Arts and Diplomacy,
- Ø Schneider Cynthia , Diplomacy that Works: Best Practices in Cultural Diplomacy , Center for Arts and Diplomacy, 2003,

Από το Συνέδριο του ΕΚΕΜ με θέμα « Federalizing the EU: Why do it?» (Αθήνα, 18-20/5/2007).

http://ekem.gr/policy_analysis/511/praktika_triimeroy_diethnoys_synedrioy_federalizing_the_eu_why_do_it

- Ø Edwards Geoffrey: Multiculturalism and EU Foreign Policy: Mixing Messengers and Messages.
- Ø Lobasso Fabrizio , Η Ευρωπαϊκή Διαπολιτισμική Προοπτική από τις Συμφωνίες της Ρώμης έως σήμερα- Μία Σύνοψη
- Ø Stefanou Konstantinos : Governing a Multicultural Europe : Policy Challenges and Responses
- Ø Cultural Programmes at the Department of State- 1930's to the Present, http://www.state.gov/r/whconf/001124_bkgd_eca.htm
- Ø Unesco & the Issue of Cultural Diversity: Review & Strategy , 1946-2004, Unesco Publications, Revised Edition, Paris, Sept. 2004

6. Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

- Ø http://ekem.gr/policy_analysis/511/praktika_triimeroy_diethnoys_synedrioy_federalizing_the_eu_why_do_it
- Ø www.culturalpolicy.com
- Ø www.dialogue2008.eu
- Ø <http://english.hanban.edu.cn>
- Ø <http://europa.eu/pol/cult/index>
- Ø [.http://europa-eu.int/comm./extrnalrelations](http://europa-eu.int/comm./extrnalrelations)

- Ø <http://europa-eu.int/comm/europeaid>
- Ø [.http://euromedheritage.net](http://euromedheritage.net)
- Ø http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
- Ø www.state.gov
- Ø www.unesco.org

7. Άλλες Πηγές

Διακήρυξη της Βαρκελώνης, 1995.

Flash Eurobarometer, Series 217, The Gallup Organization, Intercultural dialogue in Europe, Summary, Nov. 2007

Unesco- Mexico City Declaration on Cultural Policies – World World Conference on Cultural Policies, Mexico City 26/7-6/8/1982.

Unesco- Draft Declaration on Cultural Diversity- 31st General Conference, Paris 2001.

White House Conference on Culture & Diplomacy,
http://www.state.gov/r/whconf/001124_bkgd_whccd.html

8.1 ΣΥΝΕΝΕΤΕΥΞΗ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΙΟΥΛΙΟΣ 2007)

ΕΡ. Θα θέλαμε να μας δώσετε έναν ορισμό σχετικά με την έννοια του Πολιτισμού

Καταρχάς, θα πρέπει να ξεκινήσουμε από το γεγονός ότι ο πολιτισμός δεν είναι μόνο οι καλές τέχνες και ο πολιτισμός. Ο πολιτισμός είναι οι νοοτροπίες, οι ιδεολογίες, τα στερεότυπα, οι συμπεριφορές, ο τρόπος που αντιδρούμε σε διάφορα γεγονότα, η κοινωνική ηθική, η αντίληψη για την ιστορία. Άρα λοιπόν, ο πολιτισμός δεν είναι πεδίο συμφιλίωσης και γέφυρα επαφής. Μπορεί να είναι και αιτία πολλών συγκρούσεων.

ΕΡ. Που οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η ανάδειξη του Πολιτισμού και της πολιτιστικής Διπλωματίας σε μία ουσιαστική παράμετρο της εξωτερικής πολιτικής και των δ. σχέσεων;

Αυτή τη στιγμή το κλασικό εθνικό κράτος, χάνει το στοιχείο της πολιτιστικής του ομοιογένειας λόγω βεβαίως της Παγκοσμιοποίησης, όχι έτσι αόριστα, αλλά λόγω των μεταναστευτικών ρευμάτων, της λειτουργίας των παλαιών αποικιοκρατικών χωρών, που έχουν αναγκαστεί να ενσωματώσουν στο εσωτερικό τους πάρα πολλές πολιτιστικές κοινότητες, όπως είναι για παράδειγμα η Μ. Βρετανία, η Γαλλία το Βέλγιο, η Ισπανία. Που έχουν αυτή την παράδοση την αποικιοκρατική. Είναι αντιληπτό ότι υπάρχει ένα ζήτημα εσωτερικής πολιτιστικής πολυφωνίας κι ένα ζήτημα εσωτερικής συνοχής των πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Άρα, δεν πρόκειται για ένα ζήτημα σχέσεων του χριστιανισμού με το Ισλάμ, ή του αναπτυσσόμενου κόσμου με τον αναπτυγμένο. Αλλά εδώ υπάρχει ένα πολύ σοβαρό ζήτημα των αναπτυγμένων Δ. κοινωνιών. Άλλωστε, ας μην ξεχνάμε ότι η μητρόπολη του Δ. Κόσμου, που είναι οι ΗΠΑ είναι μια πολυπολιτισμική κοινωνία, στο εσωτερικό της, εκ γενετής, αλλά με έντονα θεολογικά χαρακτηριστικά. Διότι, ναι μεν μπορεί να υπήρξε μία εκλογίκευση της θρησκείας, κυρίως των προτεσταντικών δογμάτων, αλλά υπήρξε από την άλλη πλευρά μία θεολογικοποίηση της πολιτικής. Μία υπαρξιακή προσέγγιση της πολιτικής. Αυτό είναι ένα ζήτημα το οποίο είναι πολύ σοβαρό. Το 2^ο είναι ότι σε όλες τις μεγάλες συγκρούσεις στα τέλη του 20^{ου} αιώνα και των αρχών του 21^{ου} αιώνα, υπήρχαν γλωσσικές φυλετικές και κυρίως θρησκευτικές διαφορές, οι

οποίες αναδείχτηκαν. Αν πάρει κανείς για παράδειγμα τη σύγκρουση στην τέως Γιουγκοσλαβία, θα δει ότι από εκεί που η Κροατία, ήταν για παράδειγμα πριν από τον 1^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα η κοιτίδα της Γιουγκοσλαβικής Ιδέας, μετά την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού, έγινε ο βασικός φορέας της διάλυσης της τέως Γιουγκοσλαβίας, γιατί αναβίωσαν οι διαφορές μεταξύ λατινικού και κυριλλικού αλφάβητου, μεταξύ καθολικών και ορθοδόξων και ούτω καθεξής. Άρα, αυτό που λέμε διαθρησκευτικός διάλογος, διαπολιτισμικός διάλογος, δεν πρέπει να το βλέπουμε μόνο στην οργανωτική του εκδοχή, ότι θα μαζευτούν οι αρχηγοί των θρησκειών, ή ότι θα μαζευτούν κάποιοι διανοούμενοι, ή οι Υπουργοί Πολιτισμού ή οι Υπουργοί Εξωτερικών. Πρέπει να το βλέπουμε ως μία διαρκή διαδικασία που εξελίσσεται μέσα από τα σχολικά προγράμματα, μέσα από τα ΜΜΕ, μέσα από τις καθημερινές πρακτικές της κοινωνίας. Κι εκεί υπάρχουν πράγματι σοβαρά προβλήματα.

ΕΡ. Πως αξιολογείτε την πολιτική της ΕΕ στον τομέα του Πολιτισμού, δεδομένου του γεγονότος ότι τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μία πιο έντονη δραστηριότητα;

Ναι, αλλά δεν έχει κάποια ιδιαίτερη σημασία. Γιατί στα μεγάλα συστήματα, που είναι τα ΜΜΕ, ο κινηματογράφος, η πολιτιστική βιομηχανία, η δισκογραφία, το internet, κυριαρχεί η αγγλική γλώσσα και τα αμερικανικά πολιτιστικά πρότυπα και δεν υπάρχει αυτή η Ενδοευρωπαϊκή πολιτιστική κινητικότητα. Δηλαδή, η Φινλανδία εξακολουθεί να είναι ένα μέρος πολύ μακρινό για την Ελλάδα και η Ελλάδα ένα μέρος πολύ μακρινό για τη Φινλανδία, ας πούμε. Δυστυχώς, δεν έχει διαμορφωθεί ένα ενιαίο forum πολιτιστικό. Και δεν είναι εύκολο αυτό, λόγω της πολυφωνίας και της διαφορετικότητας της εσωτερικής. Και ο μεγάλος πλούτος της ΕΕ, είναι να διατηρήσει την πολυφωνία και την πολυμέρεια και να διασφαλίσει την ενότητά της μέσα από την πολυμέρεια. Θα πρέπει όμως να οργανώσει ένα πολύ καλό σύστημα, ανταλλαγής πληροφοριών, κυρίως. Διδασκαλίας Γλωσσών, ανταλλαγής φοιτητών, ανταλλαγής πολιτιστικών προγραμμάτων, κοινών παραγωγών. Αυτό δεν είναι εύκολο να γίνει, διότι και τα κράτη έχουν μία επιφυλακτικότητα απέναντι στην ΕΕ, γιατί θέλουν τουλάχιστον σε αυτόν τον τομέα να διατηρούν την ταυτότητά τους. Σκέφτονται ότι δεν έχουμε ταυτότητα οικονομική, νομισματική, δεν έχουμε ταυτότητα στην εξωτερική μας πολιτική. Ας κρατήσουμε τουλάχιστον μία ταυτότητα πολιτιστική.

**8.2ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΥ, ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ANNA LINDH (
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2008)**

ΕΡ. Θα θέλαμε να μας περιγράψετε τη λειτουργία του Ιδρύματος.

Το Ίδρυμα λειτουργεί από το 2005 . Αυτό που ενδιαφέρει ιδιαίτερα σχετικά με το ίδρυμα, είναι το γεγονός πως είναι ο πρώτος επίσημος φορέας που δημιουργείται από κοινού από τα 35 τότε μέλη, στη συνέχεια προστέθηκαν η Ρουμανία και η Βουλγαρία και σιγά προστίθενται η Αλβανία και η Μαυριτανία. Είναι ο πρώτος φορέας, ο οποίος έγινε από κοινού, από όλους και κατοικοεδρεύει στην Αλεξάνδρεια και όχι σε κάποια ευρωπαϊκή πρωτεύουσα. Τι το διαφοροποιεί από τα άλλα πλαίσια; Υπάρχει πλέον με τη δημιουργία του Ιδρύματος, ένα θεσμικό όργανο της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας , δεν είναι απλώς μια δράση. Είναι ένα θεσμικό όργανο, με δικό του ΔΣ, με δικό του προϋπολογισμό, με δικό του πρόγραμμα, υπό την εποπτεία βέβαια των Υπουργών Εξωτερικών κ.τ.λ. Δεν είναι απλώς ένα πρόγραμμα, το οποίο θα τελειώσει κάποια στιγμή. Άρα λοιπόν, έχουμε ένα Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει και προγραμματίζει το δικό του πλαίσιο. Έχει το δικό του προϋπολογισμό, το οποίο σημαίνει ότι κάθε χώρα συνεισφέρει με ένα ποσό, το οποίο διπλασιάζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Δηλαδή η χρηματοδότηση γίνεται κατά 50% από τα κράτη-μέλη της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας και κατά 50% από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από εκπροσώπους των κρατών – μελών κι έχει μια 12μελή συμβουλευτική επιτροπή (6 μέλη από Ευρωπαϊκές Χώρες και 6 από Μεσογειακές Χώρες). Έχει βέβαια την κεντρική του Γραμματεία, το προσωπικό του και τον εκτελεστικό του Διευθυντή στη Αλεξάνδρεια και σύντομα θα αποκτήσει έναν πρόεδρο, ο οποίος πλέον θα επιφορτιστεί με το καθήκον των υψηλών δημοσίων σχέσεων , την προβολή του Ιδρύματος και πιθανότατα την προσέλκυση κεφαλαίων από άλλες περιοχές. Ο πρόεδρος θα είναι από χώρα της Μεσογείου και ο εκτελεστικός Γραμματέας από Ευρωπαϊκή Χώρα. Πλέον, όλο αυτό που σας περιέγραψα υλοποιείται κυρίως , μέσω της ύπαρξης των εθνικών δικτύων, τα οποία όμως, δε θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως όργανα. Είναι διεκπεραιωτές . Αποτελούμε κι εμείς ένα μέρος του προγράμματος. Η δουλειά πρέπει να γίνει κυρίως μέσα από την κοινωνία των πολιτών και τις ΜΚΟ. Αυτός είναι ο στόχος και αντικατοπτρίζει το πνεύμα του 3^{ου} Πυλώνα της Διακήρυξης της Βαρκελώνης, δηλαδή

τον πολιτιστικό και κοινωνικό τομέα. Χρηματοδοτικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι λειτουργεί σε τρία επίπεδα. Αρχικά, χρηματοδοτεί άμεσα προτάσεις και προγράμματα που έρχονται από τα μέλη του. Κάθε χρόνο προκηρύσσει μία προκήρυξη για προτάσεις για χρηματοδότηση, εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου, όπου έχουν δικαίωμα υποβολής προτάσεων μόνο τα μέλη. Η 2^η περίπτωση είναι να χρηματοδοτήσει προγράμματα άλλων φορέων. Για παράδειγμα της Unesco. Όταν η Unesco διοργανώνει σεμινάρια σχετικά με το ζήτημα της εκπαίδευσης και της πολυπολιτισμικότητας, επειδή ακριβώς άπτονται των ενδιαφερόντων μας, το Anna Lindh χρηματοδοτεί δύο καθηγητές ανά δίκτυο, προκειμένου να συμμετέχουν στο σεμινάριο. Η 3^η περίπτωση είναι η λήψη πρωτοβουλιών κατευθείαν από το Ίδρυμα. Να τρέξει ένα πρόγραμμα δικό του, ή να αναλάβει άλλες πρωτοβουλίες, οι οποίες δεν απαιτούν χρηματοδότηση, όπως για παράδειγμα ένας ηλεκτρονικός διάλογος μεταξύ των νεολαίων, όπως είχε γίνει στο παρελθόν, κατά τη διάρκεια της κρίσης σχετικά με τα Cartoons. Αυτό το οποίο έχει σημασία όσον αφορά το Anna Lindh και το διαφοροποιεί, είναι το πως προσδιορίζει την έννοια του πολιτισμού. Πρώτον, είναι μία ευρύτητα. Πολιτισμός δεν είναι μόνο οι τέχνες, τα γράμματα και η πολιτιστική κληρονομιά. Είναι και τα ανθρώπινα δικαιώματα και ο εκδημοκρατισμός και τα θέματα ισότητας των δύο φύλων και ο ρόλος της γυναίκας και σαφέστατα το περιβάλλον και η αειφόρος ανάπτυξης. Ουσιαστικά, σχεδόν οτιδήποτε δεν έχει να κάνει με φιλανθρωπία. Το δεύτερο στοιχείο, είναι πως όταν μιλάμε για διάλογο μεταξύ των πολιτισμών, δε νοούμε τους εθνικούς πολιτισμούς. Είναι ουσιαστικά ο πολιτισμός και ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται σε κάθε χώρα. Άρα και οι μειονοτικές ομάδες έχουν δικαίωμα, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζουμε την ύπαρξη ενός κυρίαρχου πολιτισμού σε αυτές τις χώρες. Απλώς, οι διαφορετικές εκφάνσεις δεν αποσιωπούνται, ενώ τα δίκτυα, τα οποία δημιουργούνται, δεν εκπροσωπούν κανέναν πολιτισμό. Το Ελληνικό Εθνικό Δίκτυο δεν εκφράζει τον Ελληνικό Πολιτισμό. Εκφράζει και αντιπροσωπεύει τις ΜΚΟ, την κοινωνία των πολιτών, τους φορείς που εμπλέκονται στον πολιτισμό, ευρύτερα. Είναι άλλο σημαντικό στοιχείο είναι πως ο πολιτιστικός διάλογος δεν είναι αυτοσκοπός. Θέλουμε μέσα από αυτό το διάλογο να ενισχύσουμε την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του φασισμού, των διακρίσεων και των προκαταλήψεων εκατέρωθεν. Το ίδρυμα δεν διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους. Όλα τα προγράμματά του είναι συνεργασίες ή συγχρηματοδοτήσεις και σε ένα μεγάλο βαθμό επιδιώκει το οποιοδήποτε πρόγραμμά του, να περνάει μέσω συνεργασιών, από διαφορετικές χώρες. Και

συνήθως ο όρος είναι πως θα πρέπει να έχουμε εμπλοκή κι από τις Ευρωπαϊκές χώρες αλλά και από τις Μεσογειακές. Ένα άλλο σημείο το οποίο διαφοροποιεί το ίδρυμα σε επίπεδο προσέγγισης, είναι το γεγονός ότι ενώ παραδοσιακά μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η προσέγγιση του διαπολιτισμικού διαλόγου επικεντρωνόταν στην επισήμανση των ομοιοτήτων μεταξύ των πολιτισμών, χωρίς να αυτές τώρα να υποτιμώνται, τονίζεται ιδιαίτερα η διαφορετικότητα, η έννοια της δημιουργικής μας πολυμορφίας. Και η προσέγγιση έγκειται στο γεγονός ότι οι ομοιότητες είναι εύκολο να γίνουν αποδεκτές. Το θέμα είναι να αποδεχτούμε τη διαφορετικότητα και τις διαφορές μας, ώστε να φτάσουμε στο σεβασμό και την ανοχή αυτής της διαφορετικότητας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι πάντα αρωγός και παρακολουθεί διακριτικά. Τα Υπουργεία και τα κράτη, τουλάχιστον στην Ελλάδα κινούνται στο ίδιο επίπεδο, χωρίς δηλαδή παρεμβατική δράση, αλλά μόνο υποστηρικτική δράση. Αυτό δεν είναι πάντα εύκολο, διότι υπάρχουν διαφορετικές συνήθειες. Οι ΜΚΟ είναι συνηθισμένοι να κινούνται σε ένα μεγάλο βαθμό, πέραν της έννοιας του εθνικού, σε αντίθεση με το κράτος, το οποίο είναι υποχρεωμένο να κινηθεί σε αυτά τα πλαίσια. Είναι η διαλεκτική διάσταση είναι πιο πολύ στο DNA των ΜΚΟ. Τέλος, το ίδρυμα στοχεύει κυρίως στην κοινωνία των πολιτών, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία σε δύο κυρίως ομάδες. Είναι η νεολαία και οι μετανάστες και κατ' επέκταση η δράση η οποία μας ενδιαφέρει είναι η εκπαίδευση, ενώ βλέπουμε ως στρατηγικούς συμμάχους μας την τοπική αυτοδιοίκηση, τα ΜΜΕ και άλλους φορείς οι οποίοι εμπλέκονται με τη διοργάνωση πολιτιστικών δράσεων.

ΕΡ Η Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση διαρθρώνεται γύρω από τρία διαφορετικά «καλάθια», όπως είθισται να ονομάζονται, τα οποία συνδέουν το διαπολιτισμικό διάλογο με την αποτελεσματικότητα του πολιτικού διαλόγου, την ασφάλεια και την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη. Εντούτοις, τα αποτελέσματα 13 χρόνια μετά, στο σύνολο της αλλά και πιο συγκεκριμένα στον πολιτιστικό τομέα, φαίνονται να είναι ισχνά και να μην ανταποκρίνονται στους στόχους τους οποίους είχαν τεθεί κατά τη Διακήρυξη της Βαρκελώνης. Ποια είναι η δική σας άποψη;

Γενικά, η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία, δέχεται μεγάλη κριτική όσον αφορά την επίτευξη των στόχων της. Θα έλεγα ότι η αναγνώριση της αποτυχίας ή της περιορισμένης επιτυχίας στον πολιτιστικό τομέα, είναι η απόφαση για τη δημιουργία του ιδρύματος Anna Lindh. Το ότι γεννήθηκε αυτή η ιδέα, αντανακλά την

περιορισμένη επιτυχία του προηγούμενου πλαισίου. Γι αυτό και προχωρήσαμε σε αυτόν τον τομέα, αφού έγινε αντιληπτή η ανάγκη να προοδεύσουν οι σχέσεις σε κοινωνικό επίπεδο, σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βάθος. Και θα αναφέρω ως παράδειγμα το πρόγραμμα Euromedheritage, το οποίο μαζί με άλλα προγράμματα, αποφασίζονταν στις Βρυξέλλες, σε αντίθεση με το Anna Lindh, τα προγράμματα του οποίου αποφασίζονται μέσω των εθνικών δικτύων του και γενικά συναποφασίζονται μεταξύ Ευρωπαϊκών και Μεσογειακών κρατών. Άρα έχουμε μία σημαντικότερη διαφοροποίηση. Δε σημαίνει ότι δεν είναι ευαίσθητη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αλλά είναι η συνιδιοκτησία των αποφάσεων. Μέσω των εκπροσώπων τους, κάνουμε αρωγούς τις Μεσογειακές κοινωνίες στην πορεία αυτής της διαδικασίας. Συναποφασίζουν. Άρα, έχουν και την ευθύνη για την πορεία του ιδρύματος. Πλέον δίνουμε μεγαλύτερο χώρο και μεγαλύτερη πρωτοβουλία στους κύριους εκφραστές του πολιτισμού, που είναι η κοινωνία και όχι οι κρατικές οντότητες.

ΕΡ. Διότι κάθε πρωτοβουλία στον τομέα του πολιτισμού, υπό την ευρεία έννοια που του έχουμε πλέον αποδώσει, θα πρέπει να έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο και κατ'επέκταση την κοινωνία.

Αυτό βέβαια έχει να κάνει με τις εξελίξεις στη Δύση και στη Δ. Ευρώπη, στην Ελλάδα ακόμη δεν υφίσταται στον ίδιο βαθμό, όπου οι κοινωνίες έχουν γίνει πολύ πιο πολυπολιτισμικές και η επικοινωνία και η κατανόηση του άλλου, έχει καταστεί πιο αναγκαία εσωτερικά. Ο άλλος δε βρίσκεται σε κάποιο άλλο σημείο του ορίζοντα, αλλά στο ίδιο κράτος. Οπότε αυτή η ανάγκη γίνεται ορατή εσωτερικά. Και μεταξύ των κρατών, ώστε να αντιλαμβάνονται ποιοι είναι οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που έρχονται, αλλά και οι μετανάστες ή οι πρόσφυγες, να αντιλαμβάνονται, όταν χρειαστεί σε ποιον πολιτισμό σε ποια κουλτούρα, σε ποιες εκφράσεις πάνε. Είναι μια αμφίδρομη κατάσταση.

ΕΡ. Τι πιστεύετε ότι θα πρέπει να αναδιαρθρωθεί στον τομέα της πολιτιστικής συνεργασίας, στα πλαίσια της Ευρωμεσογειακής Εταιρικής Σχέσης;

Δεν μπορώ να το πω μετά βεβαιότητας. Σαφέστατα, αν δε δώσουμε ένα χρονικό πλαίσιο σε αυτό που αντιπροσωπεύει και έχει δεσμευτεί να πράξει το Anna Lindh, χωρίς να εννοώ πως αποτελεί το κινητήριο όχημα, αλλά χρειάζεται χρόνος

προκειμένου να ξεκαθαριστούν διάφορα διαδικαστικά. Αφού λυθούν αυτά, τότε θα μπορούμε να μιλάμε βάσει των αποτελεσμάτων πιο εμπειρισταωμένα. Όπως εξάλλου έχει γίνει ήδη αντιληπτή η ανάγκη για πιο τολμηρές πρωτοβουλίες. Μία από αυτές, στην οποία έχουμε ήδη προχωρήσει, είναι η απόφαση να βγάζει κάθε χρόνο μία έκθεση για την πολιτιστική συνεργασία, όπως για παράδειγμα η έκθεση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εφόσον μιλάμε για πολιτιστική συνεργασία, εμπεριέχει και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτό είναι κάτι το οποίο θα δυσαρεστήσει πολλούς. Μία άλλη τολμηρή πρωτοβουλία, είναι να έχουμε μία συνεργατική σχέση τα εθνικά δίκτυα με τη Γραμματεία. Να μην είμαστε απλώς εκτελεστικά όργανα της Γραμματείας, αλλά να έχουμε πιο αποφασιστικό ρόλο. Και συν τω χρόνω εξελισσόμαστε σε έναν πιο αποφασιστικό ρόλο, όσον αφορά τις αποφάσεις της Γραμματείας. Υπάρχουν πλέον 39 Εθνικά Δίκτυα. Εμείς τείνουμε να λέμε ότι δεν είμαστε 39 Δίκτυα, αλλά 40, υπό την έννοια ότι οι επικεφαλής των Δικτύων με τη Γραμματεία αποτελούν ένα δίκτυο, επειδή ακριβώς έχουμε μια πολύ καλή συνεργασία.. Το 2008, είναι μια κρίσιμη χρονιά, δεδομένου ότι είναι το Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου και μας δίνει μία δυνατότητα προβολής του Anna Lindh, και του έργου του. Στα πλαίσια του Anna Lindh, βλέπουμε μια ενδιαφέρουσα κινητικότητα. Το όχημα το οποίο μπαίνει στον διαπολιτισμικό διάλογο, λέγεται «1001 δράσεις για το διάλογο», το οποίο θα είναι μία «ομπρέλα» για όλες τις οργανώσεις, οι οποίες θα θέλουν να συμμετέχουν, παίρνοντας μία μικρή χρηματοδότηση της τάξεως των 2.500- 3.000 Ε. Αυτό θα προβάλλεται μέσω της ιστοσελίδας του ιδρύματος, θα είναι ανοιχτές οι συμμετοχές, με κορύφωση τη νύχτα διαλόγου που θα γίνει στις 22 Μαΐου. Η συμμετοχή των φορέων μέσα στα Δίκτυα, είναι ενεργή. Μέχρι τώρα, η συμμετοχή των φορέων από τις διάφορες χώρες, ακόμη κι από χώρες, οι οποίες μέχρι και πριν από 2, 5 χρόνια δεν είχαν μεγάλη δράση και μεγάλη υποβολή προτάσεων, έχουν ξεπεράσει τις αρχικές προσδοκίες. Στην Ελλάδα, είναι ακόμη μικρή η συμμετοχή, αλλά δεν μπορούμε να έχουμε ακόμη μια συνολική εικόνα, καθώς η προθεσμία υποβολής προτάσεων λήγει στις 31/1.

ΕΡ. Οι προτάσεις κατατίθενται από ΜΚΟ;

Μάλιστα. Εδώ λοιπόν, διαφαίνεται μία προσπάθεια για μία περαιτέρω ενίσχυση του ιδρύματος. Πιο συγκεκριμένα, το Μάιο, θα γίνει στην Αθήνα Διυπουργική Διάσκεψη μεταξύ των Υπουργών Πολιτισμού των κρατών της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας,

στα πλαίσια της ελληνικής πρόθεσης να θεσμοθετηθούν τέτοιες συναντήσεις. Εκτός του ότι το Anna Lindh, βρίσκεται στην agenda της Διάσκεψης, προβλέπεται η συμμετοχή του Προέδρου, ως ισότιμου μέλους, από κοινού με τις αντιπροσωπείες των κρατών. Και αυτό είναι πολύ σημαντικό, καθώς υπάρχει μία προσπάθεια να συνδεθούν οι δράσεις της 22ας Μαΐου με αυτή τη συνάντηση. Άρα, έχουμε μία περαιτέρω αναγνώριση και μια προσπάθεια ενίσχυσης εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των κρατών. Το σημαντικότερο όλων, είναι πως η « Νύχτα Διαλόγου» και οι «1001 Δράσεις για το Διάλογο» φαίνεται, εγγράφως τουλάχιστον, να λαμβάνουν δέσμευση από όλα τα Υπουργεία των κρατών-μελών, ότι θα τα υποστηρίξουν με όλες τις δυνάμεις τους. Ορισμένες χώρες μάλιστα, έχουν προχωρήσει, από κοινού με το Anna Lindh, στην ανακοίνωση ορισμένων σημαντικών δράσεων. Αρχίζουν λοιπόν να φαίνονται τα πρώτα δείγματα. Το θέμα είναι πως οι περισσότερες οργανώσεις που φαίνεται να εμπλέκονται, ήδη έπαιζαν κάποιο ρόλο, ή ήταν εξοικειωμένες να εργάζονται στα πλαίσια του διαπολιτισμικού διαλόγου και δη του Ευρωμεσογειακού χώρου. Το θέμα είναι να πάμε πιο πέρα. Θα δώσω το παράδειγμα όσον αφορά την Ελλάδα, αλλά εμπεριέχει κι άλλες χώρες. Να μπορέσουμε να εμπλέξουμε περισσότερους πολίτες και οργανώσεις. Περισσότερους πολίτες και οργανώσεις σε τέτοιου είδους δράσεις. Να ωθήσουμε τους πολίτες και τις οργανώσεις να είναι πιο εξωστρεφείς και ιδιαίτερα προς την Ευρωμεσογειακή πλευρά. Η προσωπική μου εμπειρία δείχνει πως, ειδικά ο Έλληνας, είναι πολύ εσωστρεφής.

ΕΡ. Θεωρείτε πως το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, το οποίο αποτελεί τον κατεξοχήν φορέα προώθησης του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό, συμβάλλει επαρκώς στο διαπολιτισμικό διάλογο, υπό την ευρύτερη έννοια που έχουμε ήδη προαναφέρει;

Κοιτάζτε, θεσμικά, αυτό είναι ένα πρόβλημα. Το τι επιθυμεί και το τι οφείλει να κάνει. Εκ των πραγμάτων είναι ένας φορέας, του οποίου η δράση αποσκοπεί στην προώθηση του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό, περιλαμβάνοντας τις τέχνες, τα γράμματα και την ιστορία. Αυτό είναι το πλαίσιο. Άρα, αν παρεκκλίνει από αυτό, κινδυνεύει να βρεθεί στο μάτι του κυκλώνα και να επικριθεί από ορισμένους άλλους φορείς, οι οποίοι μπορεί να είναι πολιτικές παρατάξεις ή κυβερνητικοί φορείς. Σε μεγάλο βαθμό το Ε.Ι.Π. αποτελεί μία ημι-κυβερνητική οργάνωση. Το ότι λειτουργεί παραρτήματα στο εξωτερικό, συνεπάγεται την αποτελεσματική λειτουργία του στο

εξωτερικό, αρκεί να υπάρχει η πολιτική βούληση. Δηλαδή, η προώθηση του πολιτισμού μας στο εξωτερικά, δεν είναι ανάγκη να έχει ως κομβικά σημεία μονομερείς δραστηριότητες. Μπορεί να αποτελείται από ένα πλαίσιο συνεργασιών και διαλόγου με τους τοπικούς πολιτισμούς. Μπορεί να διαδραματίσει αυτόν το ρόλο, τον διαδραματίζει σε ένα βαθμό, αλλά υπάρχουν ορισμένες θεσμικές δυσκολίες. Δηλαδή, εκ των πραγμάτων σε αυτές τις χώρες, μπορεί να λειτουργήσει απευθυνόμενο κυρίως στην επικρατούσα πολιτιστική ομάδα. Δεν μπορεί να ξεπεράσει αυτά τα όρια. Δείτε για παράδειγμα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το Βρετανικό Συμβούλιο στη Ρωσία. Θέλω να πω λοιπόν, πως αν ένα τέτοιο παράρτημά μας, στη Ρωσία, για παράδειγμα, άγγιζε το θέμα των Τετσένων, το θέμα των Κούρδων στην Τουρκία, θα υπήρχε πρόβλημα. Βέβαια, προσπαθεί να διευρύνει το ρόλο του. Δεν ξεκίνησε έτσι, αλλά σιγά σιγά αποδέχεται την ανάγκη της διαλεκτικής προσέγγισης, ότι δηλαδή τα παραρτήματά μας και η δράση μας δεν είναι μονόδρομη, αλλά αμφίδρομη. Μπορούν να αποτελέσουν μια διαλεκτική διάσταση, πόσο μάλλον αν και οι άλλοι φορείς ανοίξουν παραρτήματα στη χώρα μας. Εμείς είμαστε ακριβώς στα σύνορα μεταξύ πολιτισμού και πολιτικής και πολλές φορές αυτά τα σύνορα δεν είναι ευδιάκριτα. Κι εκεί εντοπίζεται το πρόβλημα, ανεξάρτητα από τη διάθεση της διεύθυνσης και του προσωπικού.